

LOVEN OM DEN STERKESTES RETT GJELDER IKKE LENGRE – MAN TILPASSER SEG

SIDE 19 | FORFATTERNE OKSANEN OG GRIMSRUD

VI LAR OSS IKKE LENGRE FORFØRE AV HILLARY CLINTON

Side 3 | KOMMENTAR

INTERNASJONAL ORIENTERING HVER MÅNED

KAN NORGE SOM KRIGSNASJON FORVERRE SITUASJONEN?

SIDE 11 | KRONIKK FRA NORGES FREDRÅD

SØR-SUDANS PRESIDENT SALVA KIIR ØNSKER SEG ALT ANNET ENN FRED

SIDE 5 | FN/SØR-SUDAN

GRØNNE FEMINIST-STEMMER I NY ØKODOKUMENTAR

SIDE 19 | DOKUMENTARFILM

NYTID

Forebygging av terror mot sin hensikt

OVERVÅKNING

I det allerede gjennomovervåkede Storbritannia blir borgere lovpålagt å angi hverandre til myndighetene. Dette har lagt en klam hånd over klasseromsdiskusjoner, ytringskultur og den gjensidige tilliten i befolkningen.

AV ANNE GERD GRIMSBY HAARR

Når man beveger seg rundt i Londons pulserende folkelig by, finner man seg midt i en multikulturell metropol med levende historie på hvert gatehjørne. Man finner seg også under konstant oppsyn i et land der det finnes et overvåkningskamera per elleve innbygger.

Da vestlige ungdommer begynte å reise til Syria for å slutte seg til ISIS, var briter høyt representert allerede fra starten av. Videoer som viser halshugger av vestlige journalister og hjelpearbeidere, viste også ISIS-medlemmer med britiske aksenter og nærgående kunnskap om Storbritannias politikk og mediebyråer. En av de mest kjente britiske fremmedkrigerne har fått kallenavnet «Jihadi John». Han heter egentlig Mohammed Emwazi, og har en bachelorgrad i dataprogrammering fra en velrenommert engelsk skole. Ifølge utsagn fra lærere og andre som kjente ham som

FORTSETTER SIDE 7

Cinetrain: Et blikk på den russiske lakoniske sjelen. Se side 14. RUSSLAND: se også side 16

Penger på avveie?

SKATTEPARADIS

Storingsrepresentant Olemic Thommessen ønsket å få flere hundre millioner ut av skatteparadiset Guernsey. Dette stoppet millionutbetalinger som var ment for kultur og hjemmehjelp for eldre i Storbritannia.

AV ØYSTEIN WINDSTAD

Over 12 millioner kroner gikk fra en stiftelse til veldedige formål som hjemmehjelp til funksjonshemmede og kronisk syke og tiltak for barn og unge fra vanskeligstilte hjem.

Dagens Næringsliv er blant dem som har skrevet om stortingspresident Olemic Thommessens (H)

ønske om å få kontroll over flere hundre millioner kroner etter designeren Maria Bjørnson. Det ingen foreløpig har tatt opp, og som Ny Tid nå kan avdekke, er følgende konsekvenser av Thommessens søksmål for å få pengene ut av Guernsey og lage en ny stiftelse: Barnesykehus, funksjonshemmede, kronisk syke, eldre pleietrengende og aktivitetstiltak for barn i Storbritannia får ikke lenger støtte fra stiftelsen. Alt dette kommer frem som følge av det nitide arbeidet til en musikalproduserende korrupsjonsjeger og hans reise inn i glemte historie om pengekamp og skatteparadiser.

Millioner i skatteparadis. På en konto i skatteparadiset Guernsey står mange millioner urørte kroner. Ifølge Dagens Næringsliv dreier det seg trolig om over 200 millioner. Penger fra denne kontoen gikk tidligere til en rekke veldedige formål – men nå er det bare banken Butterfield på Guernsey som nyter godt av verdien. Pengene stammer fra scene- og kostymedesigner Maria Bjørnson, Bjørnstjerne Bjørnsons oldebarn.

Hun hadde blant annet stor suksess i London i forbindelse med oppsetningen av musikalen *Phantom of the Opera* på slutten av 1980-tallet. Pengene hun tjente, satte hun inn i fond som skulle gå til veldedighet. Maria Bjørnson ønsket at pengene skulle gå til teater og scenekunst, men også til flyktninger, utsatte barn og syke. Hennes mor var selv flyktning fra Romania under andre verdenskrig. Etter at Bjørnson tjente mye penger som følge av suksessen med *The Phantom of the Opera*, fikk hun hjelp av sin firmering og farsens advokatvenn i Norge Olemic Thommessen til å sette opp fondet The Mischca Trust i skatteparadiset Guernsey i 1987. I 2001 dannet Maria Bjørnson en stiftelse, Mia Trust, som årlig sendte penger til veldedige formål. Stiftelsen Mia Trust fikk alle sine penger fra hovedfondet, The Mischca Trust. Mia Trust delte ut alle summene som kom inn årlig fra hovedfondet. I desember 2002 døde Maria Bjørnson, men pengene fortsatte å gå ut av stiftelsen hvert år frem til 2006. Det ble satt en stopper for utbetalingene til de veldedige formålene

da Olemic Thommessen gikk til rettssak. Thommessen fikk dekket kostnadene for rettssaken av Christopher Moore samt Robert og Olivia Temple. Alle tre bor i England og var venner av Maria Bjørnson.

Gikk til funksjonshemmede barn. På et kontor i Oslo sitter korrupsjonsjegeren og skaperen av musikalen *Corruption – The Musical* Nigel Iyer. Han har i flere år jobbet for å avdekke og forhindre korrupsjon, undersøkelser og at penger havner i skatteparadiser. Iyer har blant annet funnet ut før rettssaken til Olemic Thommessen, gikk penger fra Maria Bjørnson og hennes Mia Trust til blant annet The Princess Royal Trust for Carers i Storbritannia. Dette er en organisasjon som tilbyr hjemmehjelp til eldre, funksjonshemmede og kronisk syke. The Princess Royal Trust for Carers fikk over én million kroner i 2003, 1,3 millioner kroner i 2004, 1,3 millioner kroner i 2005 og til slutt 1,3 millioner kroner i 2010, da stiftelsen gikk tom for penger og ble oppløst. En annen veldedig organisasjon som fikk penger, var Great Ormond

Street Hospital, som er et sykehus for barn i Storbritannia. De fikk rundt 200 000 kroner i støtte i 2003.

Nigel Iyer begynte med å gå inn i historien og arven etter Maria Bjørnson i 2010. «Motivasjonen kommer innenfra. I de tusenvis av dokumentene jeg har gått gjennom, så jeg et genuint ønske fra Maria Bjørnson om å hjelpe folk. Men noen år etter hennes død, stopper denne prosessen opp. Kall meg naiv, men mitt ønske er at pengene skal begynne å flyte ut igjen fra Guernsey, der det nå ser ut som pengene står frosset,» sier Iyer.

Støttet britisk kultur. I tillegg til å gi penger til barnesykehus og hjemmehjelp til eldre og funksjonshemmede, ga Maria Bjørnsons veldedige Mia Trust penger til en rekke kulturformål. Teateret The Young Vic, som skal dyrke unge talenter, fikk 2,5 millioner kroner over to år. Dokumenter fra årsrapporten til Mia Trust viser at de hadde vedtatt å gi Young Vic 7,5 millioner til, men at grunnet rettssaken til

FORTSETTER SIDE 3

Hullete som en sveitserost

Flamme Forlags nye bok viser at postmodernismens verste sider lever i beste velgående.

BOK: POSTMODERNISME

AV EIVIND TJØNNELAND

Bjarne Riiser Gundersens bok *Da postmodernismen kom til Norge* har allerede satt i gang en omfattende debatt i pressen og på sosiale medier. Denne debatten har gitt deltakerne anledning til å ri gamle kjepphester angående det de kaller postmodernisme. Dermed blir Gundersens bok i liten grad vurdert som historieskrivning.

Bjarne Riiser Gundersen:

Da postmodernismen kom til Norge – en beretning om den store intellektuelle vekkelsen som har hjemsøkt vårt land

Flamme Forlag, 2016

Har Gundersen skrevet en selvbiografi eller en intellektuell historie? På den ene siden forteller Gundersen historien om hvordan han som ung student skulle holde et innlegg om Foucault på et seminar på idéhistorie i 1997. Han forteller hvordan postmodernismen fengete i to av fagene han selv studerte: idéhistorie i Oslo og litteraturvitenskap i Bergen. Men dette selvbiografiske innslaget virker uoverbevisende. Gundersen passer inn i Georg Johannesens definisjon av pseudoessayisten: en uinteressant person som skriver om et interessant tema.

Når kom postmodernismen, sa du? Denne biografiske tøsjen, der Gundersen byr på sitt uinteressante selv, passer dårlig med kronologien i fenomenet han vil beskrive. Da postmodernismen for alvor kom til Norge med tidsskriftet *Nye Profil* i 1984, var Gundersen ti år gammel. Han er for ung til at hans egen biografi kan belyse temaet han har

FORTSETTER SIDE 12

BILAGET FILM&BØKER: *Stuxnet and the Launch of the World's first Digital Weapon*; Martin Scorsese's *The 50 Year Argument* om New York Review of Books; *Feed the Green: Feminist Voices for the Earth*. Bøker: Joris Luyendijk: *Sommer med haier* om banksystemet; Han Kang: *The Vegetarian*; Jeremy Scallan og the staff of the Intercept: *The Assassination Complex: Inside the Government's Secret*; Benjamin Bratton: *The Stack – On Software and Sovereignty Drone Warfare Program*.

I AVISEN:

Da NATO ble opprettet i 1947, var det ytterst få som forestilte seg at alliansen skulle bli en krigsmakt som opererer i Asia og Afrika med Norge på slep. KOMMENTAR side 2

Kan vi forstå dagens økende nasjonalisme og høyrepopulisme ved hjelp av psykoanalytisk tenkning ESSAY side 6

Barna av Osloavtalene har blitt unge voksne. I Hebron dirrer luften mer av tomhet og apati enn av slag og molotover. REPORTASJE side 9

Non-refoulement nevnes ofte når flyktningkrisen diskuteres. KOMMENTAR side 8

I forrige uke gikk Leger Uten Grenser ut med beslutningen om å ikke ta imot penger fra europeiske myndigheter. KOMMENTAR side 11

7 023060 102111

Abonnement og kundeservice:
tlf.: 450 20 044 (også sms)
epost: abo@nytid.no – www.nytid.no/abo
Abonnementpris (månedsavis): kr. 790/år
Online/PDF-avis/arkiv: kr. 59/mnd

Dugnad og borgerlønn til glede for fattig og rik?

Er det på tide å erstatte det økonomiske mennesket med det økologiske eller kanskje innføre en egen valuta for bydelen Tøyen på Oslos østkant i samme slengen?

ANDREW P. KROGLUND

«Ja, de penga, ja, de penga, er til bekymring for fattig og for rik.» Slik går refrenget i trubadur Vidar Sandbecks en gang så populære «Pengegaloppen», en vise om en mann som ble svært opptatt av å telle det

han hadde. Til slutt tok nervene overhånd, hjertet sviktet og ned i jorda med'n.

Penger sikrer oss på mange vis, men skaper også problemer. Og i dagens verden har vi mange problemer og kriser utover de personlige. Er det noe galt med systemet

vårt som leder til disse globale krisene? Er innretningen og jakten på mer profitt i seg selv et problem? Finnes det bedre og nye alternativer til dagens pengesystem? Ja, mener et knippe aktivister og

FORTSETTER SIDE 8

OSLO JAZZ FESTIVAL
14.-20. AUGUST 2016
OSLOJAZZ.NO

JAN GARBAREK GROUP
FEAT. TRILOK GURTU
SNARKY PUPPY
HILDE LOUISE & KABA ORCHESTRA

CHARLES LLOYD | JAGA JAZZIST
ABDULLAH IBRAHIM | JIMMY WEBB
COME SHINE & KORK | IDA NIELSEN
TORD GUSTAVSEN & OSLO DOMKOR
M/TØRE BRUNBORG | MATHIAS EICK
HÅKON KORNSTAD TENOR BATTLE

AKTUELT

NATO har utspilt sin historiske rolle, og er overmoden for å legges ned. Da NATO ble opprettet i 1947, var det ytterst få som forestilte seg at alliansen skulle bli en krigsmakt med Norge på slep.

SIKKERHETSPOLITIKK
INGEBORG BREINES

Den 8. og 9. juli arrangerte NATO toppmøte i Warszawa, og fredsorganisasjoner samlet under fanen *Nei til krig – nei til NATO* benytter anledningen til å demonstrere for en alternativ sikkerhetspolitikk som ikke er basert på avskrekking og militærmakt. Fred bør baseres på tiltak for å bygge en felles trygghet. Venstrepartiet Die Linke i Tyskland fremmer 17. juli et forslag i Riksdagen om å avvike NATO – selvsagt ikke i tro på at de skal få flertall med det første, men de anser det som viktig å få i gang en debatt om sikkerhet i Europa når koldkrigsretorikken stadig blir farligere og mer skremmende. Kanskje vil presidentvalget i USA bidra til å fremme en slik debatt i flere land.

Den norske regjeringen jobber både med en langtidsplan for Forsvaret og en melding om norsk sikkerhetspolitikk: «Nye veivalg». Det er likevel en overhengende fare for at «nye» vil bestå i et sterkere fokus på sikkerhetspolitikk i utenrikspolitikken vår. Få har foreløpig erkjent at NATO har utspilt sin historiske rolle og bør legges ned. NATO ble i sin tid presentert for det norske folk som en transatlantisk forsvarsalliansen. Ytterst få forestilte seg at alliansen skulle bli en krigsmakt som opererer i Asia og Afrika med Norge på slep. Det er nødvendig med oppdatert informasjon til det norske folk om hva alliansen står for i dag. Den nye boka fra Progresstivt forlag, *Sikkerhetspolitiske veivalg. Skjebnefellesskap med USA og NATO*, kommer betimelig for en slik diskusjon.

Naiviteten. NATO ble opprettet i 1947 som en vestlig militær forsvarsalliansen mot det som ble oppfattet som ekspansiv sovjetisk kommunisme. Sovjetunionen svarte i 1955 med å etablere Warszawapakten. Verden gikk inn i et våpenkapp løp med svært tyngende militær-

NATO. AFP PHOTO: JANIK BRAZZYNSKI

NATOs drønnende svanesang

utgifter. Mistilliten mellom øst og vest vokste, og den kalde krigen var et faktum. Da Sovjetsamveldet ble oppløst, ble Warszawapakten lagt ned. Begrunnelsen for NATO var borte. Men i stedet for å legge seg selv ned, utviklet NATO et nytt konsept som åpnet for intervensjon utenfor eget område – såkalt forebyggende – uten å være angrepet, og heller ikke nødvendigvis med Sikkerhetsrådets godkjenning. Dette ble formalisert som NATOs out-of-area-strategi i 1999. Samtidig begynte alliansen å rekruttere tidligere østeuropeiske land. Nå har NATO 28 medlemsland, og flere står i kø. Alliansen er fjernet fra sin opprinnelse.

Norge har tradisjonelt forstått at vår sikkerhet er avhengig av at vi betraktes som et fredelig og venn-

ligsinnet land, og at vi er en del av et sterkt FN. Nå skal vi imidlertid vise muskler i stedet, med ambisjoner om å være så militært sterke at vi skal kunne forsvare oss mot en stor nabo. Hvor naiv kan man bli?

Hvis vi ønsker et forsvar som ikke skal være til bruk i angrep og krig, men som kan bidra til å løse akutte samfunnsoppgaver og krisehåndtering langs vår langstrakte kyst, da trens kystvakt og heimvern og et desentralisert bosettingsmønster med folk som er glade i hjemlandet sitt, og som bidrar med matsikkerhet og forsvarsvilje. Et slikt forsvar er neppe forenlig med NATOs interesser.

NATO står for opprustning. På NATOs møte i Wales i 2013 ble det be-

sluttet at medlemslandene burde bruke to prosent av sitt bruttonasjonalprodukt til militære formål. En slik overdreven investering i det militære er et direkte rov fra folk som ikke engang har nok til å overleve. Stockholms institutt for fredsforskning (SIPRI) har nettopp lagt frem sine årlige tall for hvor mye ressurser som brukes til militære formål: Rundt 1,7 milliarder dollar, og det kun i offisielle tall. 10 prosent av militærutgiftene vil langt på vei kunne møte de behov FN har skissert for å kunne nå bærekraftsmålene verden har satt seg for perioden 2016–2030. I dag er verdens militære budsjett over 600 ganger større enn FNs regulære budsjett, og på FNs første verdenskonferanse om humanitære spørsmål i Istanbul som nylig ble

avsluttet, skrives det etter mer ressurser.

Jeg vil nødig at mitt Nord-Norge skal bli arena for teppebombing.

Ikke lært av Libya. Norge er med på militære inngrepene, og driver krigsopplæring i flere muslimske land med påfølgende flyktningproblematikk og fare for represalier og terror også på norsk jord. Vi synes ikke å bry oss om de uklare grensene i alliansen mellom USAs globale stormaktsinteresser og øvrige NATO-lands interesser. Vi kjøper 52 svært avanserte bombefly, og blir derved et land som planlegger bombetokter. Er det ingen lærdom

å hente fra vår bombing i Libya?

NATO fremmer skremmelsbilder og stivnede fiendebilder. Dette vanskeliggjør nedtrapping av konflikter, reduserer FN's betydning på sikkerhetsfeltet, og svekker respekten for internasjonal lov. NATO bidrar dessuten til å gjøre grensen mellom humanitært arbeid og militær intervensjon uklart, med påfølgende fare for humanitært personell. Den gamle romerske tenkningen som sier *onsker du fred, forbered krig*, brukes fortsatt uhemmet av både politikere og media. Mediebudskapet sier at verden er farlig og at militære midler trengs for vår sikkerhet. Men bør vi ikke snart konkludere med at det ikke finnes noen militær løsning på dagens konflikter – etter så mange mislykkede «operasjoner», massedrap på

sivile, tortur, politisk kaos, brudd på sivile rettigheter, radikalisering og økte tilbakemeldinger i form av terrorisme og mennesker på flukt?

Vil ikke kvitte seg med atomvåpen. Ved å bygge militær infrastruktur og overvåkingskapasitet nært opp mot grensen ved å innlemme tidligere sovjetstater i NATO, og ved å holde store militærovelser nærme den russiske grensen enn noensinne, undermineres tradisjonell handel og tradisjonelt samkvem. Tillit og vennskap svekkes. Usikkerhet og fare for krig øker. Ukraina-krisen må sies å ha kommet på et gunstig tidspunkt for et stivnet NATO med behov for å reise seg etter feil og faderer i flere muslimske land. Vår geografi ligger fast, og det er viktig både for fred og frihet i vårt område at Norge forvalter sitt nabolik med Russland på en intelligent måte. Stormaktsinteresser bør ikke påføre oss konflikter vi ikke kan kontrollere.

Alliansen har flere atomvåpen enn noen andre. De oppgraderes og moderniseres i disse dager – også de som USA lagrer i Europa, i Tyskland, Tyrkia, Italia, Nederland og Belgia. Ifølge NATOs atomvåpenpolitikk påberoper man seg retten til å bruke atomvåpen først, altså uten å være angrepet med atomvåpen. NATO-medlemskapet sies å hindre at Norge kan delta i arbeidet med å stigmatisere, forby og avskaffe atomvåpen. Over 130 land er med på dette arbeidet. Det må være lov å spørre hva en fredsnasjon egentlig er, hvis den ikke engang kan jobbe aktivt for å kvitte seg med verdens verste masseødeleggelsesvåpen som kan tilintetgjøre både menneskeheten og kloden mange ganger.

Hvis vi blir angrepet. Paragraf fem i NATOs statutter lover at hvis ett land blir angrepet, skal de øvrige landene i alliansen komme til unnsetning. Men hva slags hjelp? Og hvor fort vil den eventuelt komme? Vil landet bli bombet sønder og sammen sånn som vi har sett andre steder der NATO har gått inn? Jeg vil nødig at mitt Nord-Norge skal bli arena for teppebombing. En krig mellom Vesten og Russland med de våpnene som eksisterer i dag, vil være vanvidd. Et sterkere Norden med Russland som nabo og partner vil derimot være et god investering i vår felles fremtid. Dessuten vil det være å håpe på at Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa, OSSE, skal få større muligheter til å være en aktiv pådriver for et Europa uten kunstige skillelinjer.

Breines er Co-president International Peace Bureau. ibreines@gmail.com

Par i korrupsjon

Hvor mye skal vi egentlig bry oss om makthavere som Benjamin Netanjahus korrupte fremferd?

ISRAEL
URI AVNERI, TEL AVIV

For mange år siden fikk jeg en telefon fra statsministerens kontor. Yitzhak Rabin ønsket å treffe meg på tomannshånd.

Rabin åpnet selv døren. Han var alene i huset. Han geleidet meg til en komfortabel stol, skjenket to sjenerøse glass med whisky, og startet uten noe om og men – han hatet småttale – «Uri, har du bestemt deg for å knuse alle duene i Arbeiderpartiet?»

Nyhetsmagasinet mitt Haolam Hazeh drev en kampanje mot korrupsjon, og hadde rettet anklager mot de prominente arbeiderpartiledere, den nye sjefen for sentralbanken samt boligministeren. Begge tilhørte den moderate fløyen i partiet – «duene».

Jeg forklarte Rabin at i kampen mot korrupsjon kunne jeg ikke gjøre unntak for politikere som sto meg politisk nær. Korrupsjon var en stor sak i seg selv.

Den første generasjonen av Israels grunnleggere var ikke korrupte. Korrupsjon var utenkelig.

Faktisk var det sånn at purismen ble drevet ut i det ekstreme. En fremtredende leder i Arbeiderpartiet ble en gang kritisert for å ha bygd en villa til seg selv i en forstad

til Jerusalem. Det var ikke den minste antydning til korrupsjon. Han hadde arvet pengene. Men det ble sett på som skandaløst for en arbeiderpartileder å bo i en privat villa. Han ble ekskludert fra partiet, og dermed var hans politiske karriere over.

Omtrent samtidig ble det bygd en offisiell bolig for utenriksministeren, slik at han kunne motta høytstående gjester fra utlandet i verdige omgivelser. Den daværende ministeren Moshe Sharett mente det var galt å beholde sin private leilighet, så han solgte den, og donerte pengene til flere veldedige organisasjoner.

Den neste generasjonen var ganske annerledes. Den oppførte seg som om den hadde en guddommelig rett til å eie. Den mest typiske representanten for denne generasjonen var Moshe Dayan. Han var innfødt, og David Ben-Gurion utnevnte ham til stabssjef. I egenskap av dette ledet han mange «gjengjeldelsesraid» over grensen, og i 1956 angrepet på Egypt som endte med en rundende seier (godt hjulpet av den fransk-britiske invasjonen av Suez-kanalens bak ryggen på den egyptiske armeen).

Dayan var amatørarkeolog. Hans private villa (på den tiden var villaer tillatt) var full av gamle kunstgjenstander som han gravde opp over hele landet. Dette var strengt ulovlig, – uprofesjonell gravning ødelegger historiske bevis og gjør det umulig å fastslå alderen på funn. Men alle så gjennom fingrene med det. Dayan var tross alt en nasjonal helt.

Da offentliggjorde magasinet mitt, det nevnte Haolam Hazeh, en knusende avsløring: Dayan nøyde seg ikke med å oppbevare kunstgjenstandene i hagen sin. Han solgte dem over hele verden, med

et personlig signert følgebrev som sendte prisen i været. Denne avsløringen skapte stor skandale og tenten mye hat – mot meg. En spørreundersøkelse som ble offentliggjort det året, pekte meg ut som intet annet enn landets «mest forhatte person», tett etterfulgt av lederen for Kommunistpartiet.

Dayans svoger var Ezer Weitzman, generalen som sørget for at luftvåpenet vant den legendariske seieren i seksdagerskrigen 1967. Det var en offentlig hemmelighet at Weitzman ble vel sørget for av en amerikansk-jødisk millionær og levde i en luksuriøs villa i Caesarea, det mest fasjonable området i landet (der Benjamin Netanjahu nå har sin egen private villa).

Dette har vært vanlig praksis i noen år. Alle jødiske millionærer i USA hadde «sin» israelske general som han holdt med en standsmessig levestandard, og som var hans stolthet og glede. For rike jøder var det et obligatorisk statussymbol å ha en israelsk general til stede i familiefestskaper.

Ta for eksempel Ariel Sharon. Sønn av fattige foreldre som bodde i en landsby basert på kooperativ prinsipper. Da han avsluttet sin militære karriere, var han plutselig eier av en diger ranch. Den fikk han i gave av en israelsk-amerikansk mangemillionær. (Ryktene ville ha det til at han skrev av pengene på skatten han betalte i USA.)

Dette var i en tid da israelske generaler var helter – ikke bare i hjemlandet, men over hele verden. Moshe Dayan, lett gjenkjennelig med den svarte lappen over øyet, var en helt i Los Angeles så vel som i Haifa.

Alle disse generalene (med unntak av Ezer Weitzman, som kom fra en rik familie) vokste opp under

SARAH OG BENJAMIN NETANJAHU. FOTO: AFP/ ANDRÉ DARAND

svært trang kår. Foreldrene deres var medlemmer i kibbutzer eller kooperativer av små, private gårder (*moshav*), som alle var svært fattige på den tiden.

De sjenerøse israelske skattebetalerne betalte om lag 600 000 dollar for Bibis fem dager i New York sist høst.

Dette gjaldt også den neste generasjonen av ledere. Ehud Olmert, den tidligere statsministeren – som nå sitter i fengsel for korrupsjon – vokste opp i et fattig nabolag og ble besatt av trangen til å eie kostbare ting. Den tidligere presidenten Moshe Katzav, som sitter i samme fengsel, ble dømt for voldtekt og ikke korrupsjon, men også han vokste opp i fattigdom som ny immigrant.

Ehud Barak, tidligere stabssjef og statsminister, samler seg nå en stor formue ved å «gi råd» til fremmede regjeringer. Han vokste opp i en fattig landsby.

Selv jeg jeg spart for dette suget etter penger, til tross for at jeg også levde i ytterste fattigdom etter å ha kommet til Palestina som tiåring. Før det vokste jeg heldigvis opp i velstand i Tyskland. Ettersom familien og jeg var mye lykkeligere i Israel enn i Tyskland, lærte jeg at lykke ikke nødvendigvis handler om rikdom.

Jeg kom til å tenke på alt dette fordi vi så å si daglig bombarderes med korrupsjonsbeskyldninger mot Benjamin Netanjahu og hans svært populære kone Sarah. Hun er tidligere flyvertinne og møtte mannen sin på en flight, og synes å være et rivjern som tyranniserer de ansatte i tjenesteboligen. Noen av dem har saksøkt henne. De avslørte at hun nasker fra den offentlige husholdningen for å dekke egne behov.

Men det som virkelig vekker uro, er at Sarah Netanjahu – som ikke er valgt av noen – ser ut til å ta seg av alle viktige offentlige utnevnelser. Ingen kan få disse posisjonene uten å ha blitt intervjuet og godkjent av henne personlig.

Hun har utnevnt alle de tre mest sentrale stillingene innenfor rettsvesenet: justisministeren, rikskrevitsoren og politidirektøren. Det kan virke som et utslag av forutseendhet – for nå sitter nettopp disse tre og konfererer med hverandre dag og natt om hva de skal gjøre med flommen av avsløringer om Netanjahu-familiens pengeaffærer. De vil fryktelig gjerne unngå å tiltale Netanjahu-familien for noe som helst, men det blir stadig vanskeligere ettersom de overvåkes av Høyesterett.

Jeg har allerede skrevet om noen av disse avsløringene, men nye dukker opp hver eneste uke. Det er blitt en slags nasjonal sport. Det begynte med avdekkingen av

at Netanjahu før han ble statsminister og gikk inn og ut av regjeringen, fikk betalt dobbelt og tredobbelte flybilletter på første klasse av ulike godtroende institusjoner, og uten å oppgi det som inntekt. Nå kalles dette «Bibi-reiser» på israelsk slang. Deretter har han vært innblandet i alle slags saker som grenser mot kriminell korrupsjon, og som nå er på ulike stadier av «granskning». Nye saker føyes stadig til listen. De tre Netanjahu-utnevnte embetsmennene vurderer kontinuerlig om de skal forlange politietterforskning. Det vil i så fall kunne tvinge Netanjahu til å tre av som statsminister, i hvert fall midlertidig.

Klimaks ble nådd da en jødisk finansmann som ble tiltalt i Frankrike for en kolossal svindel, kunne fortelle retten at han personlig hadde gitt Netanjahu en million euro og betalt hans ekstremt dyre hotellregninger i mange byer, også på den franske rivieraen. Det er usikkert hva de eksakte summene er, men det er aldri blitt nektet for at Netanjahu har mottatt store pengesummer fra mannen, som allerede da var mistenkt for korrupsjon.

De sjenerøse israelske skattebetalerne (inkludert meg selv) betalte om lag 600 000 dollar for Bibis fem dager i New York sist høst. Denne summen – over 100 000 dollar per dag – omfattet betaling for hans private frisør (1600 dollar) og sminkosen hans (1750 dollar). Formålet med reisen var å holde tale i FN's generalforsamling. Jeg lurte på hvor mye hvert enkelt ord kostet.

Informasjonen ble frigitt av retten på grunnlag av loven om fri informasjon. Den israelske offentligheten svelger alt. Ingen ser ut til å bli rasende. Men det hagler med vitser om «konparet».

For mange av Netanjahus egne velgere, som for det meste er fattige mennesker av østjødisk opphav, viser disse avsløringene bare at han er en dyktig person som vet å utnytte muligheter, slik de selv så gjerne ville likt å gjøre.

Hva skal man foreta seg med avsløringene som dominerer så mange nyhetssendinger i fjernsynet og overskrifter i avisenene? Jeg må medgi at jeg ser på dem med en viss ringeakt. Hva er disse tilfellene av småkorrupsjon sammenliknet med alt det Netanjahu gjør og ikke gjør, og som har en direkte innvirkning på Israels skjebne?

Benjamin Netanjahu er etter mitt syn den som graver en grav for landet vårt – mannen som setter kursen mot katastrofe, mannen som hindrer enhver mulighet for fred. For bare noen dager siden sa Netanjahu stolt til sine partikolleger at han «aldri» vil gå med på forhandlinger basert på fredsinitiativet Arab 2002, som omfatter slutt på okkupasjonen, etablering av den palestinske staten og fraflytting fra de ulovlige bosettingene. Mange mener at dette avslaget er skjebnesvangert.

Stilt overfor slike katastrofale forhold – hvem gidder egentlig å hisse seg opp over litt korrupsjon?

Men så husker jeg saken til Al Capone, gangsteren som sto bak store forbrytelser, inkludert kaldblodige drap på mange mennesker – men som til slutt ble dømt og sendt i fengsel for skattesnyteri.

Om Netanjahu kan bli dømt for småkorrupsjon og tvunget til å gå av – er ikke det nettopp hva landet trenger?

Avneri satt tidligere i Knesset, og har ledet en av Israels fredbevegelse.

INTERNASJONALT

FORTSETTER FRA FORSIDEN

Thommessen fikk de aldri disse pengene. David Lan er direktør ved The Young Vic Company. «Dette er overraskende, og vi er jo selvsagt interessert i de pengene vi skulle få fra Mia Trust,» sier Lan. «Det vil bety svært mye for arbeidet vi gjør for prosjektene våre.» Penger fra Maria Bjørnson ble blant annet brukt til å pusse opp en teatersal hos Young Vic, og salen ble oppkalt etter henne.

Thommessen vil ha norsk kulturfond. Da Olemic Thommessen stiftet fondet Mischca Trust på Guernsey i 1987, jobbet han som advokat på Lillehammer. I dag er han stortingspresident for Høyre.

«Det gikk penger fra Mia Trust til en rekke velledige formål i Storbritannia. Hva tenker du om at pengene til disse formålene stoppet opp etter at det ble startet retts-sak i 2006 og 2009, Thommessen? «Jeg kjenner ikke til disse tildelingene, men jeg kan uansett ikke se at

eventuelle tildelinger rettfærdiggjør måten trusten på Guernsey forvaltes på. Min sak er basert på en rekke forhold, som dessverre karakteriserer den type økonomisk forvaltning man finner i skatteparadisene – der banker og forvaltningsselskaper profiterer grovt på midler som er under deres kontroll.»

Du har nevnt tidligere at du ønsker at pengene i Mischca Trust, som nå er plassert på Guernsey, skal gå til velledighet og kulturelle formål. Hvor ønsker du at disse pen-

gene skal gå, og til hvilke formål? «Det er det for tidlig å si noe om. Midlene vil bli brukt til velledige formål – men om dette blir i Norge eller England, vet jeg ikke ennå. Det jeg måtte få innflytelse over, er måsettingen om å opprette en stiftelse i Norge som vil gi støtte blant annet til kulturfomål.»

Tidligere gikk penger fra Mia Trust til flere velledige formål i Storbritannia. Ertanken din at pengene skal fortsette å gå til formål i Storbritannia? «Noen av midlene vil gjøre det, men hvor stor andel er det for tidlig å si noe om.»

Hva er situasjonen for den rettslige prosessen nå? «Jeg avventer avklaringer knyttet til etterforskning og skattemessige forhold før saken kan bli endelig avklart. Jeg forventer at dette kan ta tid,» sier stortingspresidenten.

Stoppet penger til Røde Kors

Røde Kors fikk også stoppet inntekter, men ga opp å kreve inn pengene siden de ikke har anledning til stille i retten.

ende igjen som eneste mottaker av penger fra The Mischca Trust. Videre viser rettsdokumentene fra 2009 at det ble startet en retts-sak mellom Olemic Thommessen og Røde Kors, der Thommessen ikke ønsket at Røde Kors skulle få penger fra fondet.

Røde Kors var også inne i bildet og mente at de var satt opp som mottaker fra Mischca Trust. Kan det være aktuelt for deg å vurdere om Røde Kors skal få noen av ressursene fra Mischca Trust, Olemic Thommessen? «Røde Kors støttet aktivt mitt initiativ, og var lenge med i forhandlingene som gikk forut for den planlagte retts-saken. Røde Kors har som prinsipp å ikke gå i retten, og de var derfor på et tidspunkt ikke villige til å gå videre,» sier Thommessen. Dokumentene fra retten i Guernsey

viser at Røde Kors var interessert i å motta penger som de var satt opp til å arve, men at de trakk seg fra retts-saken. Yuri Shafarenko fra Røde Kors internasjonalt forteller:

«Vi bekrefter at Den internasjonale komiteen for Røde Kors aldri fikk penger fra Mischca Trust, og at Røde Kors bestemte seg for å trekke seg fra prosessen for noen år siden.»

Det kommer frem i rettsdokumentene fra Guernsey at Røde Kors trakk seg fra retts-saken og ga opp å kreve pengene, fordi de som organisasjon ikke har lov til å delta i rettslige tvister og søksmål som dreier seg om pengekrav. I saksdokumentene står det at retts-saken var mellom Røde Kors internasjonalt og Olemic Thommessen.

I rettsdokumenter fra skatteparadisene Guernsey fra 2009 kommer det også frem at Røde Kors var satt opp som én av fire som skulle få penger fra det store fondet The Mischca Trust. De tre andre var The International Foundation for Arts and Sciences (som i sin tur ga penger til The Mia Trust), Maria Bjørnson selv og hennes mor. Moren døde i 2004. Dermed ble Røde Kors stå-

FONDENE

– Bjørnson opprettet fondet Mischca Trust i 1987 i skatteparadisene Guernsey med hjelp fra Olemic Thommessen.

– Hun opprettet stiftelsen Mia Trust i 2001, som hadde som formål å gi penger til kulturliv, flyktninger, funksjonshemmede og vanskeligstilte barn.

– Fondene ga over 12 millioner til velledige formål frem til 2010.

– Dokumenter fra Mia Trust viser at stiftelsen blant annet skulle gi 100 000 pund over fem år til teateret Young Vic.

– Mia Trust skulle også gi 25 000 pund i året i fem år til teateret Hackney Empire.

– Fondet ga over 5,3 millioner kroner til hjemmehjelp til eldre og funksjonshemmede.

– Alle utbetalinger ble stoppet grunnet Olemic Thommessens retts-sak for å få kontroll over pengene.

Maria Bjørnson. Men ut fra det jeg kan se, er konsekvensene av hans søksmål i 2006 og 2009 at penger til velledighet stoppet opp,» forteller Iyer.

Er det noe i din research og granskning som tyder på at Maria Bjørnson ønsket at hennes penger skulle gå til Norge? «Jeg har ikke funnet noe som tyder på det. Jeg spurte Thommessen, og han har heller ikke sagt noe til meg som kan tyde på dette. Jeg tror ikke Maria ønsket at noe skulle gå til Norge – da ville hun i så fall ha satt opp en stiftelse eller et fond. Hun hadde allerede dannet velledige IFAS og Mia Trust. Basert på dette kan man si det var presedens på hvem hun ønsket å gi til,» sier han, og legger til:

«Jeg er enig med Thommessen i at det er galskap å ha pengene låst i Guernsey. Slike steder vil bare beholde pengene, de betaler ingen eller svært liten rente, og kommer til å tomme fondene med blant annet administrasjonskostnader. Jeg er også enig med Thommessen i at det rette er å gjøre

MARIA BJØRNSON

– Prisivnende scene- og kostymedesigner.

– Gjorde stor suksess med sin design for *Phantom of The Opera*.

– Oldebarn av Bjørnstjerne Bjørnson.

– Født i 1949 i Paris av en rumensk krigsflykting, døde i 2002.

– Opprettet de velledige stiftelsene Mia Trust og IFAS.

– Donerte over 12 millioner kroner til kulturliv samt tiltak for funksjonshemmede.

– Etterlot seg verdier for over 200 millioner kroner.

noe med pengene og få dem til å gå dit Maria ønsket,» sier Iyer.

I tillegg til å skrive musikaler eier og driver Iyer selskapet Hibis i Oslo. Hibis driver blant annet med etterforskning og avdekking av svindel og korupsjon. Han har også skrevet flere bøker og artikler om korupsjon, svindel og skatteparadis, og han underviser jevnlig på handelsskoler og universiteter i Norge og Storbritannia.

Uklart hva som skjer med pengene. Mia Trust ble oppløst i 2011, da de ikke lenger fikk noen penger å dele ut. Siste donasjon og rest av fondet ble delt ut i 2010. Hva som skjer

oystein@nytid.no

Med Hillary vet vi hva vi får – og det er ikke særlig tiltalende

Hillary Clinton er en del av Obamas arvemateriale. Det kan bli problematisk for henne i møte med en nykritisk amerikansk befolkning som ikke lenger lar seg forføre av store ord og flotte formuleringer.

USA
JOHN Y. JONES

Primærvalget i USA går mot slutten. Sakte, men sikkert har Hillary Clinton blitt drevet over til venstre av Bernie Sanders. Tjæresandutvinning, miljø, fordelingspolitikk, helsestell, skattepolitikk, minstelønn, studentøkonomi, kamp mot kriminalitet, Wall Street-dominans – punkt for punkt har Hillary Clinton måttet mykke opp sine harde standpunkter og nærme seg Sanders humane og sosiale profil. Dette fikk CNNs reporter til å spørre henne om det overhodet var noe hun ikke ville innrømme for å kunne bli valgt.

Men en dag i april 2016 hadde Hillary endelig brutt Sanders seiersrekke i primærvalgene og fått et psykologisk pusterom. I flere uker hadde Sanders, støttet av «Black

Lives Matter»-bevegelsen, presset Clinton på kriminalpolitikken fra Clinton-årene som traff de svarte urettferdig strengt. Med tilsynelatende mandatovertak endret Hillary tonen over natten. I seierstalen var hun tilbake i gammel «la oss rydde gatene for avskummet»-stil. Den gamle Hillary kom til syne.

Men la oss gå tilbake til 1995. Hillary ser sliten ut der hun spaserer blant oss andre dødelige i det enorme Bella-senteret i København. Hun er USAs førstedame Hillary Clinton, og jeg var en enkel NGO-delegasjonsleder fra Norge. Vi var mange tusen samlet til det sosiale toppmøtet.

Ikke vet jeg hva som bekymret henne der hun spaserte rundt mellom møtene. Men noe var det. Den ydmykende Monica Lewinsky-saken skulle snart eksplodere i mediene. Snart 20 års ekteskap med Bill har kanskje satt sine spor. Jeg var imponert over måten hun hadde taklet pressen på i den spesielle stillingen som førstedame i USA. Hun hadde på kort tid invitert et stort pressekorps til Det hvite hus for å stille spørsmål. Hvilken forskjell fra mediemagiker Ronald Reagan, som aldri ga en pressekonferanse uten at spørsmålene var strengt regissert!

Hillary hadde imponert meg. I Bella-senterets utstillingshall benyttet jeg anledningen til tilfeldig å dulte borti henne, så jeg hadde noe å fortelle barnebarna. Jeg husker ikke om hun smilte tilbake.

Ikke noe nytt. Hillary har imponert flere. At hun stiller som første kvinne til presidentvalget i USA, er en symbolhandling av enorme

proporsjoner. Kjønnsdiskriminering, rasisme og religion er viktige gjengangere i amerikansk politikk, og selvsagt i valgkampene. Hillary scorer bra på alle disse temaene, og veien inn til demokratiske sentrumsamerikaneres hjerte ser grei ut. Blir valget «a walk in the park»?

Men så starter valgkampen. Hillary sliter med å opprettholde forspranget hun hadde på alle motkandidater for bare ett år siden.

«It's the economy, stupid» var et av Bills suksesslagord da han bekjempet sittende president Bush i valget i 1992. Gikk det bra økonomisk, er folk villige til å svelge kameler på andre felt. Men god økonomi er ikke lenger nok. Nå er det nye tider. En ny generasjon lar seg ikke avspise med hyggelige ord. De krever realiteter. De forstår at verdiskapingen ikke lenger fordeles nedover, slik både Wall Street, statslederne fra venstre og høyre, IMF, Verdensbanken og toppmøtene forsikrer. Den som det lyttes til nå, er den som kjenner fakta og virkeligheten. Å være svart, kvinne eller miljøforkjemper er heller ikke lenger nok. Man må vise til god praksis, ha stemt riktig, vist sosialt engasjement – og slik har en gammel mann som Bernie Sanders plutselig blitt en tung kandidat. Mer troverdig enn Gaddafi-døderen, Honduraskupp-supporteren og Wall Street-premierte Hillary «crime-clean-up» Clinton.

Det er kommet en ny antiwashingtonbevegelse i amerikansk politikk. Etter Obama har folk blitt mer kritiske til veltenhet, som jo var hans varemerke. Det slår tilbake når flotte ord ikke følges av

handling: Guantánamo-avvikling, varslervern, nedrustning, menneskerettighetsstøtte, atomvåpenfri verden. Det var dette Obamas flagget. Men han sviktet grovt på disse punktene. Han har forfulgt flere varsler enn alle presidenter til sammen før ham, og dronene hans dreper flere sivile enn noensinne. Hillary er en del av Obamas arvemateriale. Ja, hun er pådriver for militære løsninger i regjeringen.

Nye kritiske røster treffer en tone hos folk – og dette kommer overraskende på valg- og presseforskere. Etter 40 år uten økt levestandard for vanlige lønsmottakere, er grobunnen skapt for dette. Ungdom innser det urimelige i støtten til Israel, ja – ikke minst jødiske grupper kritiserer dette i dagens USA. Krig og hemmelighet er ikke like populært som rett etter 9/11.

Det utrolige i opprøret mot Washington er imidlertid ikke at det kommer, men at det ikke har kommet før nå. Kanskje er det en forsinket Obama-skuffelse over alle de

brutte løftene som har blitt Hillary Clintons svake punkt: Hun som skulle representere noe nytt – kvinnen med visjonene – representerer egentlig det gamle. I tillegg har hun etter hvert fått lakkskader når det gjelder sin egen økonomi og vandel.

Valgkampens resterende måneder vil virvle opp en masse ubehageligheter som kan få selv en uspiselighet som Donald Trump til å gjøre valgmirakler.

Ingenting avgjort. Når norske stemmer fra både venstre og høyre lovpriser kvinnekandidat Hillary og mener at hun blir utsatt for godt gammeldags kvinnehat og kjønnsdiskriminering, er dette lite tuftet på fakta. Hennes politikk er på ingen måte myk. Hun markedsfører snarere gamle mannstemaer som

aggressiv militarisme, med regimeskifte i Libya og gjerne bombing av Syria og Iran, opprustning, Wall Street inn i økonomisk styre, og lov-og-orden-politikk. Dette har blitt hennes varemerke.

Og det finnes andre ankepunkter: Clinton (68 år) er ikke så mye yngre enn de «gamle» rivalene Sanders (74) og Trump (69). Hun hever seg over lover som gjelder for andre. Hun trikser med sin egen økonomi. Hun trikser med sin egen økonomi. Hun trikser med sin egen økonomi. Hun trikser med sin egen økonomi.

Hun blir utkonkurrert på scenen av en saklig basert Sanders, og tør ikke lenger møte ham i duellene som parti har gitt henne i gave (pledged delegates), skal gjøre de resterende folkelige primærvalgene ubetydelige.

Det er ikke lenger en umulig tanke at demokratene må vende seg til

Sanders under demokratenes endelige valgkongress i Philadelphia den 25. juli. Det er nok krutt i anklager mot Clinton til én og annen eksplosjon, selv om hun blir nominert. Og det er ikke lenger umulig at Trump vil kunne slå Clinton til høsten.

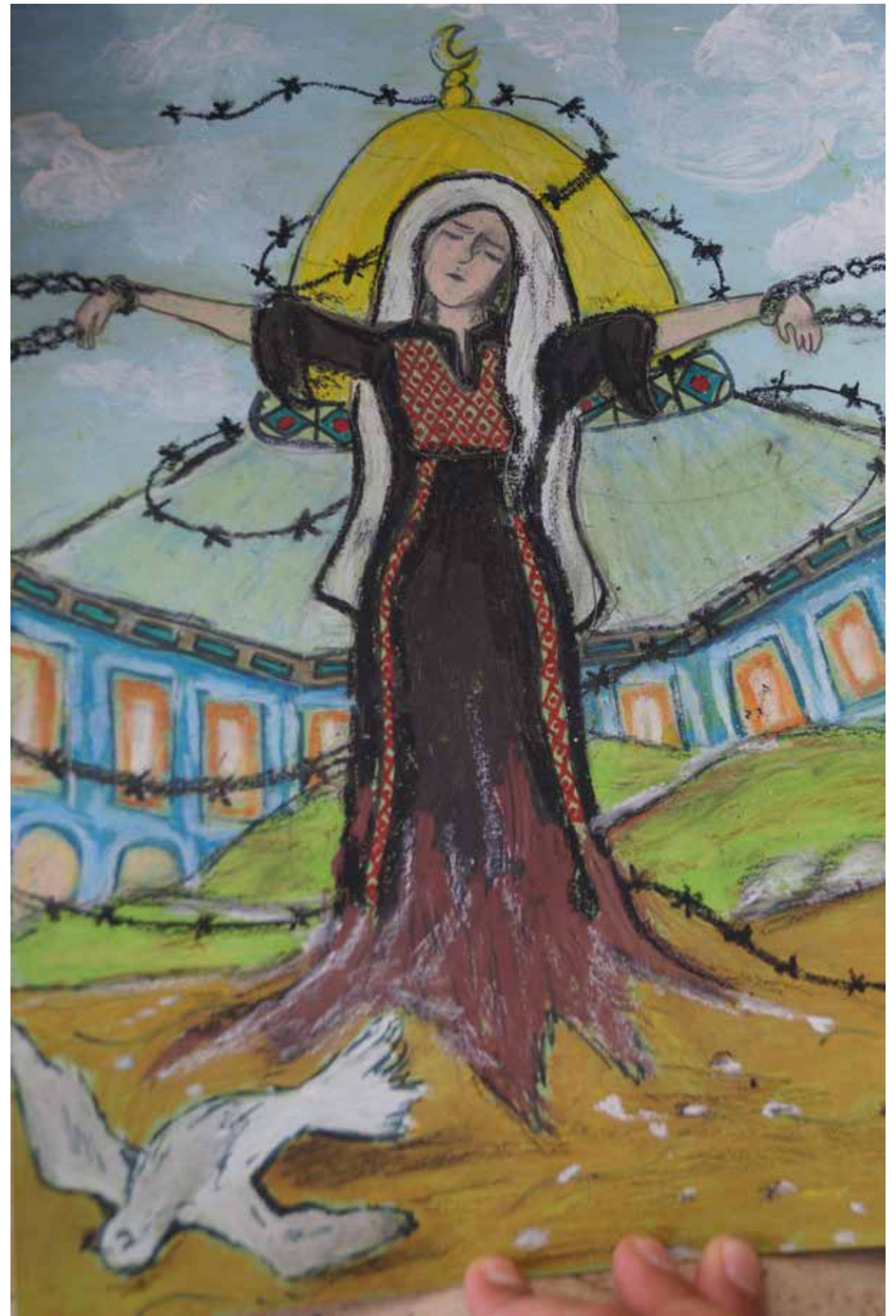
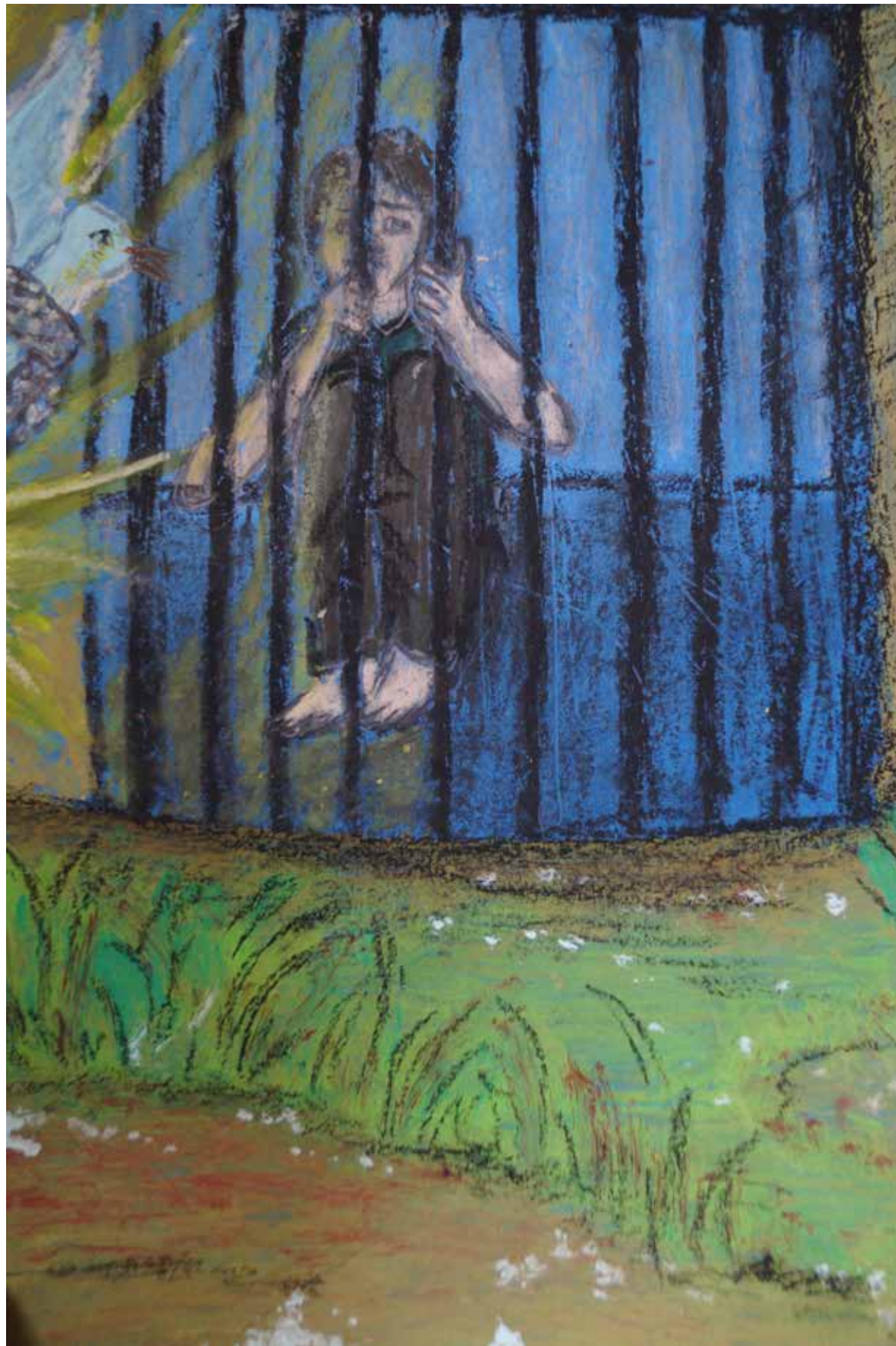
For folk vet hva slags politikk de får med Hillary. Men de kan håpe på en overraskelse med Trump. Og de ønsker noe nytt.

Men kanskje blir Hillary Rodham Clinton USAs 45. president. Mange tror ikke nominasjonsprosessen var rettfærdig. Flere krever endringer til neste valg. Valgkampens resterende måneder vil virvle opp en masse ubehageligheter som kan få selv en uspiselighet som Donald Trump til å gjøre valgmirakler.

Flere banker på. Sanders' mobilisering ser lenger frem enn dette presidentvalget. Hvordan Kongressen vil se ut etter valget, er om mulig enda mer spennende. 34 senatorer og 435 i Kongressen er på valg. Og en Establishment-Clinton kan bli tvunget over i nye baner for bedre allment helsestell og nedrustning, miljøhensyn og bankkontroll. Uansett er det også duket for et spennende neste valg i 2020. Ingenting tyder på at ungdommen i Bernie Sanders' følge vil tillate at de overkjøres enda en gang. Og nye imponerende og dyktige kvinner med Elisabeth Warren og Tulsi Gabbard i spissen banker på døren. Også til Det hvite hus i 2020.

jones@networkers.org

AKTUELT

Bildene er tegnet av barneskoleelever i landsbyen Tuqua utenfor Betlehem. De forestiller fengslede barn.

500 barn i israelske militærfengsler

PALESTINA

Rundt 500 barn helt ned i trettenårsalderen sitter i dag fengslet i israelske militærfengsler.

AV CARIMA TIRILLSDOTTIR HEINESEN, BETLEHEM

Det er vinternatt i Betlehem. Kloken nærmer seg 03.00, og det regner. Plutselig våkner Omar til lyden av et vindu som knuser. Inn gjennom vinduet kommer en maskert, grønnkledd mann. Like etter er leiligheten fylt opp av soldater med maskingevær.

«Inne på rommet mitt og flere andre steder i leiligheten sto det ti–tolv soldater som sa de skulle arrestere meg. De tok meg med ut og satte på meg håndjern. Jeg prøvde å sette bind for øynene mine, og da jeg prøvde å gjøre motstand pusset de en hund på meg. Da sa jeg at jeg ikke var redd for hunden,» forteller Omar, som bodde i en flyktingleir i utkanten av Betlehem da han ble arrestert. Han stopper opp. Veksler noen ord med kameraten ved siden av og ler litt, før han fortsetter: «Da kom en annen soldat bort. Han dyttet meg hardt inn i en vegg så jeg ble skrapet opp i hele ansiktet, satte bind for øynene mine og tok meg med seg.»

Ikke uvanlig. Denne natten ble starten på Omars år i fengsel. For fem dager siden kunne han vende tilbake til hverdagen, vennene, skolen og gutterommet i flyktingleiren. Men et år i fengsel med vold, tortur og lange opphold på enecelle har satt spor hos 15-åringen. «Jeg har våknet hver natt etter at jeg ble løslatt og vært redd for at de skal hente meg igjen. Jeg drømmer mye om opplevelsene jeg hadde i fengslet og torturen jeg opplevde,» forteller Omar.

La oss gå tilbake til natten han ble fengslet: Omar og den andre gutten

fra leiren fraktes til avhørscenteret Etzion, en 15 minutters kjøretur fra Betlehem. Bindet for øynene beholdes på under hele turen, og guttene mottar jevnlig det Omar beskriver som slag fra et håndvåpen. «Da vi kom frem, viste de meg noen bilder av ungdommer som kastet stein. Jeg var ikke på noen av de bildene, men de prøvde likevel å få meg til å tilstå å ha deltatt i ulovlige demonstrasjoner og ha kastet stein. Jeg nektet å tilstå, og jeg nektet å skrive under på noe. Jeg ville jo ikke tilstå noe jeg ikke hadde gjort, det kan få store konsekvenser senere,» sier Omar.

Etter sju møter i en militærdomstol ble Omar dømt til ett års fengsel. Resten av året tilbrakte han i den tidligere militærbasen Ofer utenfor Ramallah på Vestbredden. Han ble utsatt for vold fra de fengselsansatte, og tilbrakte lange perioder i isolasjon. Noen formell skolegang fikk han ingenting av i fengselet, men han forteller at voksne fanger innenfor fengselsmurene tilbød de unge undervisning. «Livet i fengsel var grusomt, og jeg vil ikke tilbake,» sier Omar.

Omars historie kan virke brutal, men den er på ingen måte unik. Siden oktober i fjor har rundt 100 barn fra leiren blitt pågrepet, mistenkt for å ha kastet stein eller deltatt i demonstrasjoner.

«Det siste halve året har militære forsvarsstyrkene bruker dette som en anledning til å trene soldatene sine. Jeg kan i hvert fall ikke skjønne hvorfor det må flere hundre soldater til for å pågrepe noen få personer. Vi er under okkupasjon, og Israel har kontroll. Det finnes langt enklere måter å løse dette på,» sier Muhammed.

Ingen bedring. I mars 2013 presen-

terte UNICEF rapporten «Children in Israeli Military Detention». Rapporten bygger på over 400 vitneforklaringer fra barn som har vært anholdt og tiltalt i israelske militærdomstoler. I rapporten konkluderer UNICEF med at «mishandlingen av barn som kommer i kontakt med det militære systemet, ser ut til å være utbredt, systematisk og institusjonalisert gjennom hele prosessstrajonen og ha kastet stein. Medieansvarlig i organisasjonen Abdullah Al-Zagari understreker at fengslingen av disse barna fremstår som systematisk: «Det fremstår som en stor kampanje fra israelske myndigheters side. Siden oktober i fjor har rundt 2050 barn blitt anholdt og fengslet. Noen av barna er satt fri, andre er i husarrest, mens noen fremdeles er i fengsel,» forteller han.

Han er jevnlig i kontakt med familier som har fått sine mindreårige fengslet. «Slike hendelser gjør noe med hele dynamikken i en familie, for ikke å snakke om hva det gjør med hvert enkelt av de barna som utsettes for det traumet det er å gjennomgå noe slikt. Mange av barna klarer ikke fortsette livene sine, og gir opp skolegangen når de slippes ut av fengsel. De sitter igjen med store hull i utdannelsen, som kan bli hengende ved dem for resten av livet,» sier Al-Zagari.

Nødvinging. Førstesekretær ved Den israelske ambassaden i Oslo Dan Poraz sier til Ny Tid at Israel har gjort flere forbedringer for å imøtekomme anbefalingene fra

til en rettsak for en ung gutt som er fengslet uten lov og dom for å ha kastet stein mot israelske soldater.

Krig mot barna. Ifølge tall hentet fra organisasjonen Prisoners Club i Betlehem sitter i dag 480 palestinske barn helt ned i trettenårsalderen fengslet i israelske militærfengsler. De fleste av dem er dømt for å ha deltatt i demonstrasjoner, eller for å ha kastet stein. Medieansvarlig i organisasjonen Abdullah Al-Zagari understreker at fengslingen av disse barna fremstår som systematisk:

Pågrepene er av et så stort omfang at vi mistenker at de israelske forsvarsstyrkene bruker dette som en anledning til å trene soldatene sine. Jeg kan i hvert fall ikke skjønne hvorfor det må flere hundre soldater til for å pågrepe noen få personer.

«Det fremstår som en stor kampanje fra israelske myndigheters side. Siden oktober i fjor har rundt 2050 barn blitt anholdt og fengslet. Noen av barna er satt fri, andre er i husarrest, mens noen fremdeles er i fengsel,» forteller han.

Han er jevnlig i kontakt med familier som har fått sine mindreårige fengslet. «Slike hendelser gjør noe med hele dynamikken i en familie, for ikke å snakke om hva det gjør med hvert enkelt av de barna som utsettes for det traumet det er å gjennomgå noe slikt. Mange av barna klarer ikke fortsette livene sine, og gir opp skolegangen når de slippes ut av fengsel. De sitter igjen med store hull i utdannelsen, som kan bli hengende ved dem for resten av livet,» sier Al-Zagari.

Nødvinging. Førstesekretær ved Den israelske ambassaden i Oslo Dan Poraz sier til Ny Tid at Israel har gjort flere forbedringer for å imøtekomme anbefalingene fra

UNICEF-rapportene.

«Blant annet har Israel opprettet militære domstoler for ungdom samt særskilte arrestasjonsfasiliteter for mindreårige,» forteller Poraz. «Det har også blitt innført en reduksjon i tiden en mindreårig kan anholdes før han eller hun stilles for militær domstol, og dessuten en forbedring av rettsprosessen der foreldre informeres om pågreipelsen av sine barn. Foreldrene har nå også rett til å være til stede under rettsaken. Man plikter å gjøre audiovisuelle opptak av avhøret, og å foreta etterforskning på et språk som barnet forstår,» fortsetter han. «I tillegg til disse endringene i lovverket har det også blitt gjennomført praktiske endringer. Israelsk politi benytter nå en arabisk tekst for å informere mindreårige om deres rettigheter. Den israelske staten legger stor vekt på å styrke og forbedre forholdene til mindreårige under det militære rettssystemet på Vestbredden, samtidig som man tar hensyn til de unike omstendig-

Israels ambassade:

«Forutinntatt bilde av Israel»

Ny Tid har vært i kontakt med Israels ambassade i Norge, og bedt om en kommentar til fengsling av mindreårige samt resultatene av UNICEF-rapportene.

«Det er ikke vanlig praksis at israelske soldater, sikkerhetsstyrker eller politi 'mishandler' palestinske ungdommer under pågreipelsen eller fengselsopphold. Det har funnet sted enkelttilfeller med uakseptable overgrep. Lovbrudd bør og skal granskes, og straffes,» understreker Beate H. Mikkelsen, kommunikasjonsansvarlig ved den israelske ambassaden i Norge.

Hun mener å se en tendens til at Israel svartmales ukritisk.

«Det er ikke uvanlig at det fremsettes grove anklager mot Israel uten særlige bevis. Når det gjøres,

hetene og sikkerhetssituasjonen i dette området. Det gjenspeiles både i lovgivning og praksis,» sier Poraz.

Han forteller også at den militære påtalemyndigheten har begynt å innhente statistikk over antallet mindreårige som er pågrepet og holdes i forvaring på Vestbredden. Han legger til at alvor og den ideologiske naturen ved forbyrte begått av palestinske mindreårige, stiller utfordrende krav til det israelske rettsystemet.

«Terroristorganisasjoner jobber for å spre hat gjennom å indoktrinere barn allerede fra barnehagealder, og de bruker barn for å nå sine politiske mål. Dette fører til voldshandlinger, deriblant kasting av stein og brannbomber mot israelske sikkerhetsstyrker og sivile. 70–75 prosent av straffbare forhold som begås av ungdommer på Vestbredden, er av voldelig karakter. Israel jobber kontinuerlig med å bedre forholdene for arresterte ungdommer på Vestbredden i en

kompleks og utfordrende situasjon,» sier Poraz.

Flere av mine kilder hevder at antallet barnearrestasjoner har økt siden oktober i fjor – og de hevder at så mange som 480 barn i dag sitter fengslet. Har ambassaden noen kommentar til dette?

«Israel følger alle sine internasjonale forpliktelser når det gjelder rettslige vilkår for straffeforfølgelse av palestinske mindreårige. Disse mindreårige ble arrestert på bakgrunn av deres deltakelse i angrep på israelere, hovedsakelig drapsforsøk med kniv,» sier Poraz.

Hva tror ambassaden skal til for å minske antallet fengslede barn?

«Siden antall lovbrudd av denne typen har mangedoblet seg siden oktober i fjor, førte dette også til vekst i antall fengslede mindreårige. Når denne bølgen av terroristangrep tar slutt, vil også antall fengslede palestinske mindreårige avta.»

carima@nytid.no

umiddelbare slutningen blant mange er at beskyldningene må være sanne – fordi de passer inn i et forutinntatt bilde der Israel alltid er overgriperen,» sier Mikkelsen.

carima@nytid.no

INTERNASJONALT

President og fredssabotør

SØR-SUDAN

Sør-Sudans president Salva Kiir ønsker seg alt annet enn fred, og stikker kjepper i hjulene for dialog og fredsprosesser med både trass og maktmisbruk. Hvorfor handler han som han gjør?

AV HALLE JØRN HANSEN

Ganske uventet har FNs sikkerhetsråd på nytt – og denne gang enstemmig – vedtatt å oppretholde sanksjonene mot Sør-Sudan. Vedtaket forteller hvor dyp mistilliten er til dagens regime i Sør-Sudan – og i særdeleshet til landets president Salva Kiir. Norge er sammen med USA og Storbritannia et av de tre troikalandene, og støttet FN-vedtaket. De tre troikalandene har etter fredsavtalen av 2005 et spesielt ansvar for fred og utvikling i Sør-Sudan.

FN-vedtaket dreier seg om såkalte smarte sanksjoner som retter seg mot sentrale politiske og militære ledere som under borgerkrigen igjen og igjen motsatte seg en fredsavtale, og som under krigshandlingene begikk særlig alvorlige forbrytelser.

Det skyldes ikke minst Salva Kiirs opptreden både under fredsforhandlingene i Addis Abeba i perioden fra januar 2014 til sommeren 2015, samt i tiden etter. I august i fjor kom forhandlerne i den regionale samarbeidsorganisasjonen IGAD – med full støtte fra Afrikaunionen, FN, troikalandene og Kina – med et forslag til avtale som de forlangte at partene underskrev. Riek Machar, leder av den væpnede motstandskampen, og Pagan Amum, leder av gruppen av SPLM, skrev 17. august 2015 under avtalen. Kiir nektet, men ble nødt til å gjøre det noen dager senere.

Trassig. Siden da har Kiir og hans regime i Juba gjort sitt ytterste for å forsinke iverksettelsen. På veien har regimet fornærmet de aller fleste av sine tidligere venner og samarbeidspartnere av Sør-Sudan, Norge inkludert. I april i år måtte Kiir gi opp sin motstand mot å danne en nasjonal samlingsregjering som skal styre landet frem til valg om 30 måneder. Riek Machar vendte 26. april tilbake til Juba, og ble tatt i ed som 1. visepresident. Fire dager senere var den nye nasjonale overgangsregjeringen på plass.

Men president Salva Kiir har også i tiden etter fortsatt å så tvil om sin egen vilje til fred og forsoning, og dermed også samlingsregjeringens troverdighet.

For det første har Kiir helt konsekvent avstått fra en felles offentlig opptreden sammen med Riek Machar, der begge kunne tale om forsoning og fred. Han har dernest motsatt seg at Riek Machar skulle gjøre en egen offentlig opptreden på et folkemøte i Juba, der Machar alene kunne tale om nødvendigheten av forsoning. Machar har dermed blitt henvist til å tale under gudstjenester i Juba, som ikke har samme legitimitet som et offentlig møte i regi av regjeringen.

Da overgangsregjeringen ble utnevnt, beholdt Kiir alle statsrådene som virkelig hadde vært sterke motstandere både av fredsavtalen og av at grunnleggende menneskerettigheter igjen skulle respekteres i Sør-Sudan. Den fremste av disse statsrådene er informasjonsministeren Michael Leuth Makuei, som daglig krenker ytringsfriheten og flere ganger ukentlig kommer med fornærmende uttalelser om både FN og representanter for Afrikaunionen i landet.

Få dager etter at regjeringen var på plass, utnevnte Kiir etter forslag fra en gruppe etniske ledere fra dinkafolket, ti personer som sine spesielle politiske rådgivere i presidentens kontor. Denne utnevnelsen kan bare ha ett formål: å undergrave den nye regjeringens autoritet.

President Kiir forlangte at Garang jr. skulle kastes ut av regjeringstøtet fordi han ikke var riktig kledd.

I løpet av de snart seks ukene som er gått siden samlingsregjeringen i dette ruinerte landet ble utnevnt, har den hatt to møter. På det første møtet ble all tid brukt på å diskutere og vedta regler for hvordan man skal være kledd på regjeringstøtet (man slo fast at det skal være mørk dress). Til det påfølgende møtet kom den nye vannministeren, Mabior Garang – sønn av den store nasjonale lederen John Garang som omkom i en helikopterulykke sommeren 2005 – med sløyfe i stedet for slips. President Kiir forlangte da at Garang jr. skulle kastes ut av regjeringstøtet fordi han ikke var riktig kledd. Garang måtte forlate møtet. Han gikk ut og byttet til slips, men da han kom inn i møtet igjen, ble han på nytt kastet ut, denne gangen fordi han forstyrret presidenten. Jeg kan ikke huske at Salva Kiirs hat til Garang-familien har fått slike uttrykksformer tidligere.

Landets nye herrefolk. Kiir har også flere ganger den siste tiden gått til

EN PLAKAT I JUBA VISER SALVA KIIR OG RIEK MACHAR. FORENINGEN OG FELLESKAPET HAR GÅTT LANGT FRA KNIRKEFRITT. FOTO: AFP PHOTO: ALBERT GONZALEZ FARRAN

angrep på «de makter» som har påtvunget ham fredsavtalen, Norge inkludert. Han gjentar sin kritikk igjen og igjen, fordi disse statene ikke vil overføre bistandspenger til de formål regjeringen ønsker.

Han har stikk i strid med den nye fredsavtalen forandret landets forvaltningsstruktur fra 10 delstater

til 28. Nyordningen gjør at forvaltningsgrensene for det meste blir etniske, og det fremmer selvsaag ikke nasjonal forsoning og integrering. I tillegg blir nyordningen mye dyrere enn den gamle.

Hvorfor handler president Kiir som han gjør? Den viktigste grunn-

nen er den journalisten nøler med å skrive om. Kiir er gammel og utslitt. Han omgir seg stadig mer med rådgivere fra sin egen stamme, dinkafolket. Denne folkegruppen, som representerer om lag 35 prosent av befolkningen i Sør-Sudan, har de siste årene i større og større grad

opprådt som lokale imperialister. De tar jord og annen eiendom, ofte med voldsbruk, fra andre folkegrupper langt unna dinkafolkets tradisjonelle områder, uten hensyn til lover og uten økonomisk kompensasjon. Dinkaene er blitt Sør-Sudans herrefolk.

Salva Kiir har flere ganger den siste tiden gått til angrep på «de makter» som har påtvunget ham fredsavtalen, Norge inkludert.

Knuste drømmer. Salva Kiir er tilnærmet analfabet fordi han aldri har fått noen skolegang. Han lider av diabetes 2. Han har en familie der flere lider av alkoholisme, og han har selv også store problemer med sitt alkoholmisbruk. Han demonstrer igjen og igjen at han er uskikket som stats- og regjeringsjef, og for å dekke over alt dette, handler han stadig mer som om han var landets diktator. Flere rapporter fra Den afrikanske union, FN og andre internasjonale institusjoner har til alt overmål dokumentert at president Salva Kiir og hans nærmeste rådgivere fra dinkafolket i løpet av 2013 målrettet drev frem politisk konflikt innenfor regjeringspartiet SPLM, som i desember 2013 endte i en meget ødeleggende borgerkrig. Dermed er Kiir og hans rådgivere fra dinkafolket hovedansvarlig for at krigen har kostet av menneskeliv og materiell ødeleggelse.

Krigen varte til sommeren 2015. Da var hver femte innbygger i landet – to millioner mennesker – hjemløse. Om lag 700 000 hadde flyktet til nabolandene. Minst 100 000 mennesker var drept, og flere hundre tusen skadd fysisk og mentalt for livet. Den fysiske volden mot kvinner har vært særlig ekstrem, med mange tusen kvinner voldtatt som en del av krigføring.

Matproduksjonen i et av Afrikas beste landbruksområder har i stor grad stanset opp. Oljeproduksjonen, som utgjorde 98 prosent av regjeringens inntekter, er mer enn halvert. Sør-Sudan er i dag teknisk konkurs – et ruinert samfunn der om lag fire millioner av landets om lag 11 millioner innbyggere trenger matvarer og medisinsk hjelp fra det internasjonale samfunn.

For straks fem år siden, den 9. juli 2011, var jeg og flere andre nordmenn i Juba og feiret uavhengigheten. Da fikk vi ta del i folkets drøm om fred og utvikling.

I dag er alle drømmer knust, og det vil gå lang tid før vanlige mennesker i Sør-Sudan igjen våger å tro på løfter fra sine ledere.

Hansen var tidligere leder av Norsk Folkehjelp.

KONTROLL

Stanser salg av norsk domene

Samferdselsdepartementet har avslått Norids søknad om å tilby adresser på det norske toppdomenet .bv til nederlandske bedrifter, ifølge digi.no. I tillegg til det velkjente .no forvalter også Norge domeneene .bv og .sj, som henholdsvis tilhører Bouvetøya og Svalbard og Jan Mayen. Domenene er foreløpig ikke i bruk. Den nederlandske forkortelsen for aksjeselskap er BV, og dermed anså Norid «.bv» som spesielt aktuelt for det nederlandske markedet – men nå må planene om utflagging legges på is. Datatilsynet, Teknologirådet og Forbrukerrådet har tidligere gått ut mot Norids plan om å åpne .bv for det nederlandske markedet. Toppdomenenavn med endinger på to bokstaver er sjelden vare, og bør forvaltes som en nasjonal nettsressurs, ifølge organisasjonene.

I 2014 foreslo Håkon Wium Lie, nå teknologidirektor i Opera, å bruke de ledige toppdomeneene til å etablere en frihavn på et stadig mer overvåket internett, en slags digital versjon av Svalbard-traktaten. Forslaget går ut på å sette betingelser for domeneene slik at alle adresser for eksempel må lagre brukerdata i Norge, avstå fra å selge brukerdata til tredjeparter, tilrettelegge for kryptering og følge norsk forbruker-, personvern- og markedsføringslovgivning. Samferdselsminister Ketil Solvik-Olsen avsto ideen kontant i Stortinget i 2014, men det nylige avslaget på søknaden om utflagging kan åpne for en ny debatt. Direktør i Datatilsynet Bjørn Erik Thon uttrykte nylig på Twitter at han ønsker å ta ideen videre i samarbeid med Teknologirådet og Forbrukerrådet.

Google mot WhatsApp

Google har annonsert at de lanserer to nye meldingsapper i løpet av sommeren: Allo for meldinger og Duo for videosamtaler. Allo baserer seg på videofunksjoner, og tar mål av seg å ta opp kampen med WhatsApp og Facebooks Messenger. Appen skal bruke maskinlærings for å foreslå svar basert på innholdet i meldinger, hva den «ser» på bilder og hva brukeren har svart for. Google Søk og andre Googletjenester skal være sømløst integrert i appen. Allo får også en inkognitomodus som kan slås på for å opprette ende-til-ende-kryptering av meldingene. Når appen er i inkognitomodus, kan ikke Google lese innholdet i meldingene, og da forsvinner mye av den nye funksjonaliteten. Micah Lee fra Freedom of the Press Foundation anbefaler i The Intercept at brukere som er opptatt av kryptering og sikkerhet, heller bruker meldingsappen Signal. I motsetning til Allo og WhatsApp er Signal bygget for å være sikker i utgangspunktet, og kildekode er åpen sånn at uavhengige eksperter kan gjennomgå og verifisere sikkerheten i appen.

Videosamtalene i Duo skal være krypterte i utgangspunktet, men kildekode er foreløpig ikke tilgjengelig for uavhengig gjennomgang.

Velgerdata på avveie

I slutten av juni havnet data om 154 millioner amerikanske velgere på avveie på grunn av dårlig datasikkerhet. Dataene inneholdt personsensitiv informasjon som etnisitet, inntekt, partitilhørighet og hvorvidt velgerne eide våpen, i tillegg til informasjon om valgdeltakelse. Dette er tredje gang i 2016 at en større database med informasjon om amerikanske velgere lekket ut på nett. Ifølge Boeing Boeing er lekkasjene en konsekvens av at velgerdata kjøpes og selges mellom kortlivete «super-PAC-er», kombinert med den nye overvåkningskapitalismen som samler endeløse mengder data om folk. Fenomenet med dårlig sikkerhet rundt velgerdata er heller ikke begrenset til USA – Russland, Mexico, Filippinene og Tyrkia har også opplevd å få store mengder velgerdata på avveie i 2016.

carima@nytid.no

tori@toriarseth.no

Fengslet etter Facebook-ytring

PALESTINA: YTRINGSFRIHET

«Nyheten om 20 skadde bosettere er god.» skrev Majd Atwan (22) på sin Facebookprofil. Så havnet hun i fengsel.

CARIMA TIRILSDOTTIR HEINESEN, BETLEHEM

Klokken har såvidt passert to en natt i april 2016. Plutselig vekkes familien Atwan av at det banker på ytterdøren. De ser ut av vinduet – og oppdager at hele området er dekket av væpnede soldater.

«Vi ble livredd. Mannen min gikk for å åpne døren, og fikk vite at de var kommet for å hente datteren vår Majd. Det var sjokkerende. Majd har aldri vært politisk aktiv. Hun jobber med sminke, er utdannet ved en skjønnhetsskole, og interesserer seg mer for negler enn for politikk», forteller moren Nidal Ny Tid møter henne i familiens hjem i landsbyen al-Khader like utenfor Betlehem. Dagen før ble

rettssaken mot Majd avgjort i militærdomsstolen Ofer. For første gang siden arrestasjonen fikk Nidal snakke med datteren. Hun husker godt natten for to måneder siden.

«Jeg vekket Majd og fortalte henne at det hadde kommet soldater som ville hente henne. Vi gikk ned sammen. Soldatene viste oss en arrestordre på hebraisk. Majd ble hysterisk og prøvde å motsatte seg arrestasjonen – jeg prøvde å roe henne ned. Soldatene fortalte at de skulle ta henne med for bare tre dager, og deretter komme tilbake med henne», forteller Nidal.

Noen dager senere fikk familien en telefon fra politiet, som ba dem skaffe en advokat. Majd var siktet for å ha oppfordret til vold via Facebook, og for å ha truet den israelske staten. Bakgrunnen var en oppdatering på Facebook som Majd skrev i kjølvannet av at en buss ble sprengt i Vest-Jerusalem, der rundt 20 mennesker ble skadet. I Facebook-oppdateringen ga Majd uttrykk for at skadde bosettere var gode nyheter.

«Hun kom med en ubetenksom kommentar. Alle skriver og kommenterer ting på Facebook – alle i Majds generasjon er aktive på sosiale medier. Jeg tror formålet med å fengsle dem er å avskrekke folk fra

BILDER: PRIVAT

Ifølge organisasjonen Prisoners Club, som er en interesseorganisasjon for palestinere i fengsel, har over 157 personer siden oktober i fjor blitt fengslet for ting de har postet på Facebook. Dette er en dramatisk økning siden 2014, da det var 14 registrerte tilfeller av det samme. Noen av de arresterte sitter i såkalt administrativ forvaring uten tiltale og dom.

«Israel kaller seg et demokrati, men myndighetene arresterer folk som uttaler seg kritisk om okkupasjonen av Palestina. Dette plasserer Israel i kategori med land de ikke liker å sammenlikke seg med – land som aktivt jobber imot menneskerettigheter», sier lederen av organisasjonen Abdallah al-Zeyhari.

å uttrykke misnøye med situasjonen her i Palestina. Og det ser ut til å virke – jeg kjenner flere foreldre som nekter barna sine å være på Facebook fordi de er redde», forteller Nidal.

Flere arrestert. Siden Majd ble fengslet i april, har saken vært oppe i retten seks ganger. Den endelige dommen ble på 45 dagers ubetinget fengsel og en bot på 6000 norske kroner. I tillegg risikerer Majd tre måneders fengselsstraff dersom hun skriver noe liknende på Facebook igjen de neste tre årene. Da

dommen falt, hadde den unge jenta allerede tilbrakt 21 dager i fengsel. Majds tilfelle føyer seg inn i rekken av flere liknende saker der palestinske ungdommer har blitt arrestert for å ha postet ting på Facebook. I april ble de tre unge kvinnene Noor al-Islam Darwish, Hala Beitar og Salam Abu Sharar, alle studenter ved Al-Quds-universitetets campus i Abu Dis, arrestert i Ramallah på grunnlag av Facebook-ytringer. Samme måned ble også den palestinske poeten Daraan Tatour fra Nasaret fengslet for å ha publisert dikt på Facebook.

PERSPEKTIV

Horden og det sosialt ubevisste

Kan vi forstå dagens økende nasjonalisme og høyrepopulisme ved hjelp av psykoanalytisk tenkning – og forstå fremmedfrykten som egenskaper ved det sosialt ubevisste i samfunnet?

ESSAY/PYSKOANALYSE
LENE AUESTAD

Vi lever i mørke tider. Høyrepopulistiske bevegelser brer om seg og vinner makt utover og hinsides Europa. Det er sjokkerende og skremmende dager.

Et av Donald Trumps fremste valglofter var at han ville reise en mur på grensen til Mexico, og få Mexico til å betale for den. Ungarn bygde sist høst et gjerde med pigtråd på grensen til Serbia og Kroatia. Mens flyktninger druknet i Middelhavet sist vår og partiet stemte for å nekte adgang for syriske flyktninger, opptrådte Frp-politikeren Per Sandberg i en t-skjorte med et bilde av et anker og med teksten «Good Journey – Sea Adventure».

Hva kan psykoanalytisk tenkning bidra med i forståelsen av slike fenomener? På hvilke måter er den fruktbar, og hva utgjør dens begrensninger? Psykoanalytisk tenkning er uvurderlig når det gjelder å gripe hva som står på spill i slike politiske bevegelser, og det er en tragedie at disse innsiktene har gått tapt fra mainstream samfunnsforskning – mer enn det; de unnvikes aktivt. Samtidig vil jeg advare mot en ukritisk anvendelse av noen av psykoanalysens individualistiske premisser i konfrontasjon med sosiale fenomener.

Idet vi er vitne til manifestasjoner i vår samtid av utestengelse, ydmykelse og latterliggjøring av en «truende» annen – en forestilt an-

nen sett fra ståstedet til subjektet som utover, men med reelle konsekvenser i form av lidelse og i siste instand død for de som er gjort til målskiver – hvilke spørsmål vil vi ønske å stille oss? Hvilke former for frykt eller fantasier utspilles i retorikken til politikere som fremmer disse agendaene? Det ville være et høyst relevant spørsmål å stille – og et spørsmål psykoanalysen er suverent utrustet til å undersøke, men som ofte utelates i dagens debatter.

Eller: Hvorfor dreier det seg om ett individ snarere enn et annet, en leder eller tilhenger av en høyrepopulistisk, nasjonalistisk bevegelse – det er et annet spørsmål psykoanalysen kan bidra til å belyse. Et videre spørsmål, og hvorfor denne bestemte typen mennesker gjøres til målskive i dag, kan muligens bedre besvares om man ser på rådende sosiale forhold, til maktreasjoner. Dette kan dreie seg om fantasiene bak fordommer mot «andre», om sosial stigmatisering og krenkelse, eller ligge i ideer om hva som utgjør egenskapene ved et «oss» og et «dem». Slik er bemerkelsesverdig konstant – selv om hvem som utpekes, varierer i tid og rom.

Snarere enn å forstå den nåværende politiske stemningen – økende nasjonalisme og etnosentrisme, med idealisering av det nasjonalstaten har definert som innenfor grensene til «vi-» og nedvurdering

av de som defineres som «andre» – som eksempel på patologi i kontrast til en oppfattet normalitet, vil jeg foreslå at vi ser disse tendensene som egenskaper ved det sosialt ubevisste i gjeldende samfunn. Poenget her er ikke at det å karakterisere visse ekstremister som gale eller syke på bestemte måter er helt og holdent galt; det kan ofte være passende. Poenget er snarere at det å fokusere oppmerksomheten her kan distrahere fra et mer alvorlig saksforhold – spredningen av holdninger man tidligere ville kalt ekstremistiske i den allmene befolkningen. Når dette skjer, blir trekk som tidligere ble sett som «abnormale» normale i betydningen vanlige, og allmenn sosial aksept gjør at disse mistes av syne. For å parafrasere Adorno et al. – personlighetsmønstre som har blitt avskrevet som patologiske fordi de avviker fra de manifeste trendene eller rådende ideene i et samfunn, viser seg bare å være overdrevne versjoner av det som var nærmest universelt under overflaten. Slik kan det som i dag er patologisk, med endringer i sosiale forhold bli morgendagens rådende trend. På liknende vis skiller den fascistiske lederen, som beskrevet i *Freudian Theory and the Pattern of Fascist Propaganda*, seg fra tilhengerne i det å gi friere uttrykk for driftene som egger flokkmlemmene til å følge ham, i å være mindre hemmet i å gi stemme til det som er latent i

mer som fiender, trusler mot ens fellesskap og «levemåte». De «andre» avbildes i dehumaniserende termer som sykdommer, insekter eller skadedyr som truer med å ødelegge «samfunnslegemet». Med andre ord, former for fundamental frykt knyttet til ødeleggelse av ens selv eller angrep på ens kropp, utnyttes for politiske formål – å styrke en nasjonalstat som en forestilt lukket enhet som lykkes i å utstøte «fremmedlegemer», «forurensning» eller forskjeller.

I én forstand er psykoanalysen i en enestående posisjon når det gjelder å forstå og fortolke slike diskurser, takket være de ubevisste betydningene de trekker veksler på og utnytter. Men dette kompliseres når vi reflekterer over det faktum at disse betydningene er sosialt innbakt i hverdagspraksiser, i sosiale normer og standarder for hva og hvem som teller, og hvem som ikke har krav på oppmersomhet eller refleksjon. Siden psykoanalytikerne eller de psykoanalytisk orienterte teoretikerne er del av det samme samfunnet som inkorporerer disse betydningene, og hvor mange av de samme tingene tas for gitt og forblir utematisert, og siden de tar del i det samme sosialt ubevisste, er de ikke nødvendigvis bedre stilt enn andre med henblikk på å identifisere dehumaniserende praksiser de selv utgjør en del av. Jeg har annetsteds beskrevet hvordan vi kan vise til kondensering og forflytning, og andre karakteristikk ved primærprosesslogikk, som noe som utfolder seg i det offentlige rom når mennesker fremstilles som masser og blir rene objekter for diskurs, og når grupper fremstilles som innbyrdes homogene enheter som er skarpt adskilte. For eksempel: Hvite middelklassemenesker i dette samfunnet forflytter vanemessig rasisme over til hvite arbeiderklassemenesker, og ser det som en egenskap som hører hjemme «der borte». Dette tillates fordi det er en delt sosial struktur, forflytning som understøttes og ikke stilles spørsmål ved i sosiale praksiser. Dermed er kunnskap om og erfaring med ubevisst dynamikk som sådan – om enn viktig – i seg selv utilstrekkelig uten genuine og likeverdige møter med sosiale posisjoner, miljøer og praksiser.

De nye nasjonalismenes svar på et følt behov for tilhørighet, mening og trygghet er en forestilt enhet som viser tegn på å være et «jegg» gjort til «vi», hvor individuell narcissisme erstattes av gruppenarsissisme. Samhold tillates i den grad inngruppens medlemmer forestilles som identiske – og tilsynkomsten av en annen som er tydelig forskjellig, fremkaller raseriet som avslører disse båndenes begrensninger. Disse ideologiene omformer det liberale individet, en isolert konkurrent sett som kun drevet av egoistiske motiver, til et flokkyr som holder seg nær sine egne, men som i samme grad er nådeløs overfor en som oppfattes å ikke høre til. «Vår forakt for svakhet» er felles for dem begge – dette for å vise til hvordan trekk som nå opptrer på den politiske scenen med ekstrem grusomhet allerede har blitt næret i det samfunnet vi deler – konkurranseinnstilling, egosentrisme, kulde overfor en selv og andre, og med forakt for mange av de egenskapene som gjør oss menneskelige.

For igjen å vise til Adornos essay om fascistisk propaganda: Han beskriver hvordan fascismen spiller på ubevisste krefter på en måte som viderefører tilhengerens avhengighet. Den utnytter det ubevisste for sosial kontroll snarere enn å tilstrebe å gjøre subjektene bevisst deres ubevisste. Som en kontrast er en stillingstaken mot instrumentalisme i boende i psykoanalytisk praksis. I disse tider hvor man tilber effektivitet og nytte, og hvor få stopper opp for å spørre: nytte for hvilke formål?, representerer det psykoanalytiske ståstedet å fremme refleksjon, hvor det enn måtte lede, et sårt tiltrengt alternativ, når selv utdannelsessystemet beveger seg i retning av mer effektivitet og mindre tenkning. Dette ståstedet er verdt å forsvare, og det er verdt å spørre hvordan det kan utvides for å frembringe flere pålitelige rom hvor tenkning kan finne sted.

Auestad er norsk filosof og forfatter. 2lene.auestad@gmail.com

dem, og dermed innvilge dem den stedfortredende tilfredstillelsen i å gå opp i denne lidenskapen.

De «andre» avbildes i dehumaniserende termer som sykdommer, insekter eller skadedyr.

Autoritære populistiske bevegelser fremstiller innvandrere, flyktninger, asylsøkere, svarte, roma og muslimpartiet til å tilbakebetale tre millioner kroner.

De enkleste måtene å sjekke forhold rundt en eiendom på, er gratis. Alle endringer i grenser og eierskap skal tinglyses i matrikkelen. Vi kaller systemet «grunnboka». Statens kartverk har ansvaret for dette, og gjør en del data tilgjengelige på sine nettbaserte tjenester.

Hvis du vil forsøke å se på dette selv, så vær oppmerksom på begrepet gårds- og bruksnummer (gnr/bnr). Det er en unik adresse til alle eiendommer, også de som ikke er tildelt en unik gateadresse. Ved bruk av denne kan du be om innsyn i flere dokumenter på en eiendom, slik som tinglyste panteheftelser (hvem tok opp lån, hvor stort var det, i hvilken bank?) eller bestemmelser om ferdsel, kraftledninger og mye annet.

Slike dokumenter gjøres også lett tilgjengelige på nett via tjenester som Infoland eller Infotorg, hvor du må registrere deg som bruker og betale litt.

Kartverkets tjenester er imidlertid gratis og lette å bruke. Zoom helt inn på kartet, så får visualisert eiendomsgrænser og informasjon om alle gårds- og bruksnumre i Norge. Prøv selv: www.seeieendom.no eller www.norgeskart.no

Tarjei Leer-Salvesen er frilans undersøkende journalist, med bakgrunn fra Ny Tid, NRK Brennpunkt og flere. Han står også bak nettportalen Innsyn.no

Å undersøke en eiendom

GRAV DER DU STÅR
TARJEI LEER-SALVESEN

Eiendomsmevlere selger huset. En takstmann eller tilstandsrapportør undersøker hva slags stand det er i. Folk flest bare bor der. Men vi journalister har ofte et litt annet forhold til eiendom.

For oss handler det om eiendomsgrænser, tinglyste heftelser eller jakten på reelle eiere. Stikkord kan være transaksjonshistorikk, underskrifter på pantebrev eller å se en eiendom i sammenheng med andre tomter med samme eier.

Mye god journalistikk har kommet ut av disse undersøkelsene. Et minneverdig eksempel er Dagens Næringsliv sin utbrett om Jens P. Heyerdahl og hans eiendomsstransaksjoner med Dagbladets eierselskap Bernergruppen i 2007. Avsløringen i 2009 viste at Heyerdahl hadde brukt eiendomsstransaksjonene til å tappe avishuset for penger.

Jeg vil fortelle om en sak som vakte mindre oppmerksomhet nasjonalt, men som jeg har desto større kjennskap til siden jeg skrev saken selv sammen med kollega Ole Dag Kvamme i Fædrelandsvennen i 2011. Det var forut for kommunvalg, og vi kjørte en serie som het «partienes penger». Vil ville vise hvor ulike økonomiske forutsetninger partiene gikk inn i valgkampen

med. Og siden partiene ikke må publisere sine regnskaper, var det litt jobb å finne ut av.

Ett av grepene våre var å skrive om hvor partiene «bor». Høyre var selveiere av en byvilla, Frp leide privat, Venstre hadde en god leieavtale med en sympatisk innstilt investor, SV holdt til i et sameie og Demokratene hadde fått ordnet en kommunal leieavtale. Men Arbeiderpartiet hadde litt ekstra spesielle forhold. Folkets Hus «Arbeideren» var nylig solgt, og avisa hadde meldt om salget til en gruppe investorer. Når vi søkte opp historikken på eiendommen, viste det seg at den var solgt ikke bare én, men tre ganger på kort tid. Først for kr 0,-, deretter for kr 0,- igjen, og så for et større millionbeløp.

Arbeiderpartiet hadde rett og slett plassert eiendommen en periode i en stiftelse, og deretter ført den tilbake til seg selv før salget. Hva kunne hensikten være? Stiftelsen var rik, og måtte bruke kapitalen sin på vedtektsfestet formål, som var å hjelpe verdig trengende eldre med et godt botilbud. I perioden da stiftelsen eide eiendommen, ble det tatt opp et større lån, eiendommen økte i verdi før den ble tilbakeført til partilaget og til slutt solgt for en større sum enn man ellers ville fått. Slik ble stiftelsen ulovlig tappet for penger, mens partiet fikk noen ekstra millioner i frie midler til sin disposisjon.

Stiftelsestilsynet leste avisartiklene, åpnet tilsynssak og tvang

VESTKANTBADET HELSE SPA

PLEI KROPP & SJEL

med en eksklusiv behandling i

ærværdige omgivelser

40 min. i flytetank

-vektløs hvile, som i dødehavet-
/inkl.

romerbadet & badstu

TILBUD: (Verdi 950,-)

NÅ KUN KR. 399,-

..Dyp avslapping & velvære venter deg..

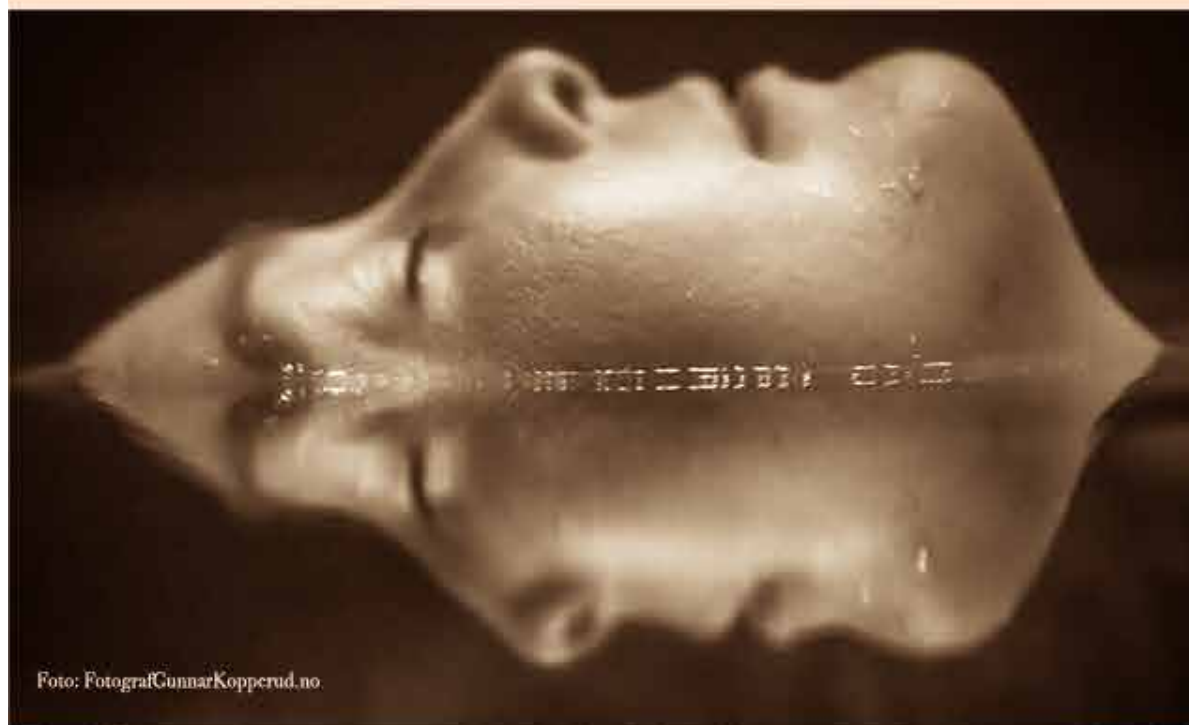

Foto: Fotograf Gunnar Kopperud.no

VESTKANTBADET HELSE SPA

Sommertugt. 1
0225 OSLO

Tlf.: 22 44 07 26
www.vkbspa.no

Teksten er hentet fra Auestads bok *Respect, Plurality, and Prejudice: A Psychoanalytical and Philosophical Enquiry into the Dynamics of Social Exclusion and Discrimination* (2015), og har tidligere vært på trykk på engelsk i magasinet *New Associations*, som utgis av British Psychoanalytical Council.

INTERNASJONALT

FORTSETTER FRA FORSIDEN

ynge, var han en «vanlig gutt fra Vest-London» som ikke viste tegn til ekstremistiske holdninger. Ifølge International Centre for the Study of Radicalisation (ICSR) er Storbritannia landet med den nest største andelen av rekrutterte fremmedkrigere i Europa. Hittil har 500–600 briter reist til Syria. Storbritannia har også vært en av forpostene i krigen mot terror, og retorikken har blitt hardere og hardere. I en tale i fjor sommer anklaget statsminister David Cameron britiske muslimer for å se gjennom fingrene med ISIS-sympatisører og ekstremister. Han anklaget også muslimske foreldre for ikke å gjøre nok for å forhindre radikalisering hos sine egne ungdommer.

«Når vi ikke lenger kan ta vanskelige diskusjoner i klasserommet, blir ungdommene enda mer sårbare for påvirkning av ekstreme grupper.»

Lovpålagt forebygging. Like etterpå trådte en ny lovgivning i kraft under det svært kontroversielle antiterrorprogrammet «Prevent». Prevent utgjør en av de fire p-ene i den britiske antiterror-strategien CONTEXT: Pursue, protect og prepare er de øvrige p-ene, og handler først og fremst om sikkerhet og beredskap – men de siste årene har det blitt lagt mer og mer vekt på forebygging av terrorisme og ekstremisme i befolkningen. I den nye lovtaksten heter det blant annet at rektorer, lærere og andre ansatte på britiske skoler «behørig skal ta hensyn til behovet for å forhindre at folk trekkes inn i terrorisme». I praksis betyr dette at lærere og andre skoleansatte er lovpålagt å melde fra til politiet dersom de ser tegn til ekstremisme og ekstremistiske holdninger. Prevent-programmet har blitt kritisert fra flere hold for å virke mot sin hensikt og mistenkeliggjøre hele den muslimske befolkningen. National Union of Teachers (NUT), det britiske Utdanningsforbundet, har reagert kraftig. Alex Kenny fra landsstyret i NUT mener at programmet skaper nervøsitet og forvirring blant lærere, og kveler åpen debatt i britiske klasserom.

«Skolen er et av de få stedene der man kan ta vanskelige diskusjoner. Vi er bekymret for at det ikke len-

ger vil skje,» sier Kenny til Ny Tid. «Ytringsfriheten i klasserommene står i fare.»

Splid og usikkerhet. Og det nye lovpålegget har allerede fått svært uheldige utfall. I september 2015 kom det en klage fra foreldrene til

LENA MOHAMED FOTO ISLAMIC HUMAN RIGHTS COMMISSION

en 14 år gammel gutt, som hadde kommet redd og oppbrakt hjem fra skolen. I en diskusjon om miljøvern i fransktimen hadde han brukt ordet «eco-terrorism», et begrep han hadde lest om i en bok. Etter timen ble han tatt med inn på et rom med to voksne han aldri hadde møtt før, som begynte å spørre ham ut om hans syn på ISIS og om han hadde tenkt på å begå terrorisme selv. Flere liknende eksempler har blitt omtalt i britiske medier.

Ifølge Kenny er det foreløpig ikke godt å si hva slags sanksjoner lærere risikerer dersom de ikke følger lovpålegget. «Vi kan ikke vite det før noe alvorlig skjer. Akkurat nå rapporterer lærerne alt, i frykt for å havne i trøbbel eller miste jobben,» sier han. «Forholdet mellom skolene og lokalsamfunnene har allerede blitt dårligere. Vi hører om elever som sier til lærerne at de ikke vil snakke med dem om visse temaer – for eksempel om situasjonen i Syria – fordi de er redder for å bli innrapportert, eller fordi foreldrene deres har frarådet dem å gjøre det.»

Hva mener dere er den beste måten å forebygge radikalisering blant ungdom på?

«Det er et vanskelig spørsmål, men det vi ønsker er å kunne ta opp internasjonale spørsmål og kontroversielle temaer som lærere kan legge frem i åpenhetens og nysgjerrighetens ånd. Man bør kunne presentere totalitære ideer og vise elevene hvor langt det kan gå, til skrekk og advarsel. Nå kan de ikke diskutere dette uten å bli rapportert til politiet.»

Kenny mener videre at David Camerons retorikk har voldt enda mer skade, og at han peker ut muslimer på en aggressiv måte som tvinger

folk til å velge side.

«Vi lærere ønsker ikke å skape splid, men å veilede elevene våre og lære dem å utvikle sin egen dømmekraft. Når vi ikke lenger kan ta vanskelige diskusjoner i klasserommet, blir ungdommene enda mer sårbare for påvirkning av ekstreme grupper,» sier han.

Antiradikaliseringindustrien. Flere IT-selskaper har kastet seg på denne nye tendensen innen overvåkning, og selger såkalt «antiradikaliseringprogramvare». Under slagordet «The power to control» har selskapet IMPERO laget et program mange barneskoler har tatt i bruk. Hvis elevene søker opp såkalte trigger-ord som YODO «You only die once», ISIS eller Jihadi bride, blir lærerne varslet.

En annen type programvare, som er installert på PC-er i offentlige biblioteker og skoler, skal gjøre det enklere å rapportere folk som viser tegn på ekstremisme. Det man

bes om å oppgi, er enkelt og greit: Hvem er personen? Hva slags tegn viser hun eller han? Trykk på send, og vips er navnet sendt til offentlige registre.

«Det har utviklet seg en antiradikaliseringindustri som utelukkende er rettet mot den muslimske befolkningen,» sier Lena Mohamed fra Islamic Human Rights Commission (IHRC). De jobber med rådgivning til muslimske grupper som opplever diskriminering og overvåkning, spesielt fra statlig hold. «Lokale myndigheter har tilbudt muslimske grupper penger mot at de utleverer navn på folk som var blitt radikaliserte. Det har poppet opp flere tenketanker som hevder å være «eksperter» på tematikken. Dette er likevel først og fremst et ideologisk spørsmål om kolonialisme, nasjonalisme og en ekspansiv utenrikspolitikk. Landet har utøvd vold i muslimske land, det er uunnåelig at det fører til vold her hjemme også,» mener Mohamed.

Hvem er ekstremistene? Ifølge National Police Chiefs' Council blir i gjennomsnitt åtte personer henvist til politiet hver dag. Av disse er flesteparten muslimske ungdom-

ALEX KENNY FOTO NATIONAL UNION OF TEACHERS

mer. Programmet er egentlig ment å gjelde alle former for ekstremisme, men den politiske retorikken er rettet mot muslimer.

«Ifølge statistikken ligger islamistisk ekstremisme på et stabilt nivå, mens høyrevridd ekstremisme stiger. De høyreekstreme kommer fra helt andre bakgrunner, men de er mye vanskeligere å snakke om,» sier Mohamed.

Definisjonene på ekstremisme i Prevent-programmet er vage og gir mye rom for tolkning. Forskningsen er fortsatt mangelfull, men så langt er det ingen tydelig profil som skiller seg ut blant Syria-farerne, ei heller bevis på at det er folk med såkalte ekstremistiske holdninger som ender opp som terrorister.

«Det er svært mange som er i opposisjon til staten, for eksempel de som tilhører venstresiden, eller miljøaktivister,» sier Mohamed. «Ifølge Prevent-programmets definisjoner vil alle som er kritiske til regjeringen, være potensielle terrorister.»

annegerdgh@gmail.com

Slik unngår du treg mage og forstoppelse

Forstoppelse er en av de mest utbredte plager i befolkningen. Tilstanden arter seg som treg, hard og/eller sjelden avføring. Den rammer særlig kvinner, eldre, fysisk inaktive, de med fiberfattig kost. Er du en av de som er rammet?

Ta testen

**Hard avføring
Sjelden avføring
Oppblåst mage
Magesmerter
Tretthet**

Ja Nei

Dette er indikatorer på et ubalansert tarmsystem. Svarer du ja på noen av disse spørsmålene kan du være en av de 20% av Norges befolkning som opplever treg eller forstoppet mage. Normal tilstand er å ha avføring en eller to ganger daglig for at kroppen skal kjennes frisk.

En tommelfingerregel er at «normalt» er det som føles riktig og komfortabelt for deg.

Hva kan du gjøre?

Fiber – Kostfiber gjør avføringen fyldigere og mykere.

Væske – Å drikke mer væske skulle kunne gjøre avføringen tyngre og glattere.

Mosjon – Forskere har vist at en mindre eller moderat mengde trening, som å gå eller løpe en tur daglig, kan hindre forstoppelse.

Probiotika – En vanlig årsak til forstoppelse er en mangel på gode bakterier i tynn- og tykktarmen.

Hva er Probiotika?

Probiotika er de gode bakteriene som hjelper kroppen. Mange opplever at magen blir mer regelmessig ved et daglig tilskudd av de «gode hjelperne». Probioform er en svært prisgunstig og drøy flytende drikk av balanserte melkesyrebakterier, som raskt og effektivt styrker tarmfloraen.

Probioform kan fås kjøpt hos Sunkost, H-kjeden, Kinsarvik og Helios. Innholder ikke melk, sukker, gluten eller konserveringsmidler.

www.Probioform.no

ANDRE MENER

Bør bekymre Israel

USA og Israel. Noen ganger kan et nederlag være et skitt på veien mot seier. Muligens var det tilfelle for forrige ukes nederlag for den akademiske organisasjonen American Anthropological Association (AAA), som ville starte en bevegelse for å innføre sanksjoner og boikott av organisasjoner som undertrykker palestinerne. Selv om AAA tapte i avstemningen om boikotttiltak med 2423 stemmer mot 2384, markerer dette likevel et vendepunkt når det gjelder kampen for pasterineres rettigheter – i hvert fall har det virket sårn i noen diskusjoner jeg har hatt med AAA-medlemmer. AAA-stemmene og den treårsprosessen som innledet den, omfatter en detaljert studie som konkluderer med følgende: «Vi mener den israelske regjeringens policy og handlinger legger betydelige begrensninger på den akademiske friheten, og at den har ført til vesentlige mangler når det gjelder helse og velferd for pasterinere på Vestbredden, i Øst-Jerusalem og på Gazastripen så vel som i Israel.» Rapporten anbefalte videre en rekke mulige tiltak, blant annet sanksjoner – noe som er i tråd med det pågående historiske skiftet når det gjelder global respons på den israelske okkupasjonspolitikken. Den største endringen er at vanlige, amerikanske sivilsamfunnsorganisasjoner nå rutinemessig og offentlig debatterer Israels undertrykkende praksis mot Palestina, og vurderer tiltak for å sanksjonere Israel med formål om å fremme rettferdighet både for israelere og pasterinere.

Teksten er et utdrag av artikkelen «A defeated vote in the US should worry Israel», som er skrevet av Rami G Khouri. Artikkelen sto på trykk i avisen Al Jazeera.

Skeiv og muslim – det er ingen selvmotsigelse

Tilhørighet. Hvis jeg hadde bedt deg om å definere deg selv – hadde du visst hvordan du skulle reagere? De fleste av oss liker å tenke at vi alle er komplekse individer som ikke kan reduseres til kategorier, men ganske ofte oppstår det situasjoner der vi blir nødt til å identifisere oss med noe, sånn at vi kan sette merkelapper på oss selv som somalier, svarte, homofile, arbeidere, muslimer eller kjønnsoverskriddende. Alle tingene på den listen beskriver meg. Og det er fullt mulig at ingen av beskrivelsene stemmer for deg – men betyr det noe? Tilfeldigheter som fødested, sosialisering og senere valg i livet burde ikke være avgjørende, men når det definerer hva slags posisjon du får i samfunnet, blir det nødvendig å identifisere seg med disse tingene – selv om vi først og fremst kjemper for en verden der vi ikke lenger trenger å gå rundt med ferdige lister over hva vi liksom «er».

Jeg vokste opp i Vest-London, der fattigdom fremdeles er fremtredende, og jeg begynte livet langt unna den kulturen det var «meningen» jeg skulle leve i. Helt fra starten av var jeg en britisk-somalier som ikke visste noenting om Somalia, og jeg ble nødt til å skape meg en kultur basert på hva jeg opplevde hjemme, på skolen, i moskeen og blant venner. Som somalier er jeg også svart, selv om enkelte har prøvd å overbevise meg om at det ikke er tilfelle. «Svart» blir raskt tydelig når man kommer som førstegenerasjons flyktning og skal leve i et land som tidligere kolonisererte landet man kommer fra. Enkelte mennesker – blant annet en spesifikk huseier som har gjort livet utrolig vanskelig for moren min – hadde rasistiske holdninger og fordommer som var forferdelig fremmedgjørende, spesielt fordi de hadde makt over oss.

Jeg fikk lære mer om dette da jeg ble gammel nok til å komme i kontakt med politiet, som gjorde det til en ren maktutøvelse å stoppe og ransake unge svarte gutter. Alle redde fra jeg var 11 år gammel var dette så vanlig at en gruppe ansatte på skolen satte seg ned med oss for informere oss om at vi hadde rettigheter.

Men det var ikke bare raserelaterte spørsmål nok til å slippe med – min seksualitet og kjønnsidentitet var også et problem. Muligheten for å søke ly i fellesskapet av folk som har erfart rasisme, ble vanskelig da jeg begynte å innse at jeg hadde en seksualitet og en kjønnsidentitet som var annerledes enn de rundt meg.

Teksten er et utdrag fra artikkelen «Being a black, British, queer, non-binary Muslim isn't a contradiction», som er skrevet av Wail Qasim. Artikkelen sto på trykk i avisen The Guardian.

AKTUELT

VERDEN OM NORGE

Norge refsers for Iran-besøk

Israel. Israel reagerer kraftig på at Norge har invitert Irans utenriksminister Javad Zarif til den årlige fredskonferansen Oslo Forum. Den israelske ambassaden i Oslo fordømte Zarif's deltakelse, og sendte ut et skriv der de kommenterte utenriksministerens norgesbesøk: «Det er ganske utrolig at en av topplederne som er invitert til konferansen, er Irans utenriksminister. Iran er et regime som systematisk promoterer krig, stimulerer konflikter og sponser terror. Iran er delaktig i nesten alle urolighetene i Midtøsten. Det iranske regimet er en versting når det gjelder å gi støtte til terror. De støtter og finansierer terrororganisasjoner som Hizbollah og Hamas, og er direkte og indirekte involvert i terrorangrep mot Israel og jødiske mål rundt om i verden,» skrev ambassaden.

Innvandrere lærer om vestlige kvinner

Storbritannia. Bør innvandrere og flyktninger lære om vestlige normer for relasjoner? BBCs Victoria Derbyshire deltok da et kurs i Norge skulle gi asylsøkere opplæring i hvordan man forholder seg til kvinner. «Når man flytter til et annet land, vil man oppleve at det er kulturelle koder i det nye landet som skiller seg fra hva man er vant til. Ofte er det snakk om koder ingen snakker om – så man må lære hva som er normal oppførsel,» sier kursleder Margaret Berg.

Det var etter en serie overfalls voldtekter begått av innvandrermenn i Norge i 2009 at initiativet til den kontroversielle undervisningen ble tatt. Hendelsene rundt nytårsaftnen 2015, da flere menn foregrep seg seksuelt på kvinner i den tyske byen Köln, satte igjen søkelys på behovet for denne typen undervisning. Nå vurderer også andre europeiske land å innføre liknende kurs.

Kursene som tilbys i den lille, vestnorske byen Haugesund handler ikke lenger bare om å forebygge voldtekt. Nå omfatter undervisningen også hvordan man skal kommunisere med det motsatte kjønn, og dessuten samtaler om grenser, vold og hvordan man skal reagere dersom man er vitne til seksuelle overgrep. Kurset varer i fire timer, og inngår i introduksjonsprogrammet man gjennomgår som nyankommet i Norge. De fleste kursdeltakerne er fra Syria, men noen er også fra Irak og Afghanistan.

Norge som modell for Storbritannia

USA: Kan Norge fungere som en modell for Storbritannia, når sistnevnte nå har valgt å forlate EU?

«Jeg tror det er en grunn til at EFTA-medlemmene er små land. Vi er vant til at de store landene bestemmer. Hver gang jeg snakker med britene om dette og begynner å forklare hvordan det fungerer, sier de: 'Jeg tror ikke dette vil fungere for Storbritannia.' Vi lobber for de store beslutningene tas, men vi er ikke en del av beslutningsprosessen. Mangelen på demokratisk deltakelse er et problem i EFTA-avtalen. Diskusjonen i Storbritannia kan ikke løses med den norske modellen.»

Denne samtalen fant sted forrige måned – den 3. juni – da Norges statsminister Erna Solberg inviterte Griff Witte, Washington Posts London-sjef, for å diskutere hva Storbritannia kan lære av Norge. Allerede før folkeavstemningen den 23. juni hadde man nemlig begynt å tenke på hvordan livet etter EU ville fortone seg.

Norge er et rikt land med fem millioner innbyggere som sa nei til EU-medlemskap i 1994. Siden den gang har landet vært en del av det europeiske frihandelsforbundet EFTA, en avtale med to andre medlemsland— Island og Lichtenstein— som har tilgang til det frie markedet i EU. EFTA er regulert av mange av de samme reglene, men står fremdeles utenfor den Europeiske unionen.

carima@nytid.no

Penger på avveie?

FORTSETTER FRA FORSIDEN

organisasjoner, som jeg fikk gleden av å observere da de møttes i Oslo i vår. Møtet het «Beyond Money», var initiert og støttet av Qui Share, So Central, Cultura Bank, Qoin og Oslo Business Region. Bortsett fra sistnevnte er dette sannsynligvis ukjente navn for folk flest, men gjennom foredrag og workshops over to dager ble konkrete initiativer satt på kartet. Noe er på gang.

Snart tolv. «Klokka er tre minutter på tolv. Et av hovedproblemene er at vi driver våre høyere undervisningsinstitusjoner som om de var frittstående siloer. Alle fag for seg. Det er for lite tverrfaglighet.»

Ove Jacobsens syngende nordlandsdialekt duver lekent blant tilhørerne. Professor Jacobsen ser ut som den inkarnerte gamle raddis, med hestehale og kul fremtoning. Men budskapet er dødsserøst. Over mange år har han vært med på å bygge opp et eget miljø rundt fagfeltet økologisk økonomi ved Høgskolen i Bodø og Universitetet i Nordland.

«Når vi bedriver en feilaktig historiefortelling, blir også fremtiden vår feil,» sier Jacobsen, og siterer den alternative amerikanske økonomen David Corten. Jacobsen forholder seg nøkternt til FN's egne utregninger, som sier at om vi fortsetter utviklingen i dagens retning, vil vi trenge to kloder innen 2050. Med andre ord: Dagens system, basert på neoliberale verdier og lineær vekst, kan ikke fortsette. Det er et demokratisk problem. Frie markeder bestemmer over staten, og en mekanistisk tenkemåte gjør at lokale kulturer forvitrer og naturen mister verdi. Naturen blir atomisert, delt opp i biter, og solgt, slår Jacobsen fast.

Derfor er et nytt økonomibegrep nødvendig. En økologisk økonomi. Vi må få frem «det økologiske menneske» fremfor «det økonomiske mennesket». Ergo hilser akademi-

Skal vi ønske lokale valutaer velkommen, sånn som Bristol har sine egne Bristol-pund?

keren Jacobsen nye lokale valutaer velkommen. Disse fungerer som regel innenfor små lokale grenser, sånn som i den engelske byen Bristol med sin Bristol Pound, eller det mindre stedet Totnes, kjent som en økologisk og sosialt nytenkende småby, en såkalt «Transition Town».

«Dette er på mange måter en fortssettelse av hva dere i Norge har vært så gode til – dugnad.»

Et søkende fellesskap. Passordet for å få nettingang under seminaret er «Sparebanktradisjoner». Det er humor i den alternative gjengen! Forsamlingen er sammensatt, og jeg kommer raskt i kontakt med Naomi fra USA som studerer i Århus, men som tar turen til Oslo for å lære. Torill er interiørarkitekt, og venter i spenning og lengsel på pengeøkonomiens sammenbrudd, som hun sier. Sara er gründer og vil gjennreise tekstilbransjen i Norge, mens Sjalg er filmskaper og opptatt av «paradigmeskiftet». En kreativ

forsamling, det skal være visst.

Chris McCormick, Lucie Basch og Myriam Bouré er nøkkelpersonene bak initiativet. De er del av et globalt nettverk. Dette er på mange måter alternative deleplattformer, og den nye deleøkonomien består av deleordninger for blant annet hus, bil, båt og tjenester. Dette kan likevel være en utfordring for næringslivet – og for fagforeninger. Det er grunnleggende omfordelingstanke som ligger bak. Politikere følger med og vil måtte lage lover og regler i etterkant. Men er de modne for den mest radikale biten – alternative valutaer?

Samarbeid eller konkurranse med staten? Både Jacobsen og andre innledere, som professor ved BI i Oslo Per Espen Stoknes, mener at en ny nettverkstenkning er fremtiden. I en mer sirkulær økonomi brukes alt på nytt, og det fokuseres på relasjonen med kunden. Investeringer har sosiale mål, en satsing på fornybar energi og har en lokal og regional vinkling. Etter-som penger er menneskelaget, kan de få nye eller andre verdier som kan spille inn på sosiale, økologis-

ke og økonomiske forhold. Derfor ser vi nå at lokale betalingsmidler og andre måter å betale eller dele verdier på, sprer seg. Det være seg i form av lokale valutaer, bytteringer og såkalte kryptovalutaer, og digitale pengeenheter som Bitcoin. Foreløpig forskning viser at ulike lokalvalutatiltak har en positiv innvirkning på sammenhengen mellom offentlige institusjoner, næringsliv og vanlige borgere. De hjelper til med å skape mer liv og samvær, som gir mange mer meningsfylte hverdager og et levende lokalt næringsliv. Særlig i omsorgssektoren og i nærmiljøarbeid viser litteraturen til gode resultater. Og en god bonus: Dette reduserer kommunens karbonavtrykk.

Den lokale valutaen skal sørge for at mye av pengestrømmen forblir i bydelen.

Stordugnad. Edgar Kaspers fra Nederland forteller om et prosjekt i den sørlige delen av landet, i to forskjellige kommuner. De har tatt tak i

situasjonen for eldre mennesker og problemet kommuner har med å gi god nok oppfølging med mindre og mindre penger i felleskassen. Gjennom delesystemer, lokale belønnsordninger med bonuspoeng som gir rett til varer og andre tjenester, har de klart å gi de eldre bedre liv. I tillegg finnes det egne dugnadsprosjekter for å holde nabolag ryddige og idrettsanlegg ordentlige. Betaler du husleia i tide, får du også en form for bonuspoeng som kan brukes. På den måten sparer boligbyggerlag millioner av kroner på å slippe å sende ut purring.

«Dette er på mange måter en fortssettelse av hva dere i Norge har vært så gode til,» sier Kaspers. «Dugnad. Men dette er dugnad satt inn i et litt større system, og dugnad som gir mer til kommunen. Mange som tjener bonuspoeng gir dem også bort, til hospitser eller sykehjem, som på den måten får bedre råd. Systemet gir mer solidaritet. I tillegg er det mange bytteordninger: Du klipper håret mitt, jeg koker mat for deg, eller jeg reparerer pc-en din.»

Problemet med disse ulike formene for lokal valuta, ifølge Kaspers, er at de er som en såkalt Swiss Army Knife – de kan brukes til alt. Derfor lønner det seg å fokusere på noen få områder for å få systemet til å fungere. Og man må hele tiden tenke bærekraft. De fleste forsøkene på lokale valutaer har tross alt mislyktes, minner Kaspers oss på. Per Espen Stoknes skrev i sin tid boken *Penger og sjel* der han argumenterte for en deling av pengeenheter i henholdsvis sosiale kroner, naturkroner og vanlige kroner. Det viktige er, ifølge Stoknes, at alternative verdier og valutaer må samarbeide med den sentrale pengemengde. Bare på den måten vil den ha en sjans til å overleve på sikt. Og vil da stimulere til lokal nyskaping.

Dette var ikke en representant for de mer digitale valutaene enig i – han mente at Bitcoin og andre sli-

ke valutaer kan leve sitt eget liv på siden av det offisielle. Dette er litt som internett, en desentralisert informasjonsdel og informasjonsproducent. Men ifølge Stoknes vil ikke Bitcoin løse hverken sosiale problemer eller miljøproblemer, og regjeringer kan plutselig bestemme seg for at Bitcoin ikke er legalt lenge.

Borgerlønn. «Lokalvalutaer er en måte å endre oss på, i retning av en mer økologisk livsstil,» slår Ove Jacobsen fast, og peker på den allerede nevnte bevegelsen Transition Towns som en mulig veiviser.

Jeg lar meg langsomt overbevise om at dette kan ha noe for seg. Det er som kjent mange veier til målet, og det er tydelig at «folket» er på leting etter nye samfunnsmodeller og ny mening. Helt på slutten av en debatt runde kastes også et nytt begrep inn: borgerlønn. I den nye økonomien skal alle borgere over 18 år få en fast sum utbetalt i måneden. På den måten vil kreativitet, verdighet og arbeidsdeling fremmes. Kan dette være et godt alternativ til et tungrodd NAV-system?

Fremtiden vil vise om case-studiene som ble diskutert under seminaret som alternativprosjekter, er liv laga. De vil være verdt å følge med på og å dokumentere fra – både de som fungerer og de som ikke får det til. Et av prosjektene som virker spennende, er Tøyen Områdeløft. Ideen er å innføre en lokal Tøyen-valuta, for på den måten å styrke samholdet og lokal-samfunnet i denne bydelen på Oslo ost. Den lokale valutaen skal sørge for at mye av pengestrømmen forblir i bydelen. Kan Tøyen om et par års tid vise til lovende resultater, vil det være av nasjonal interesse.

Ja, de penga. De kan i sannhet være til inspirasjon for både fattig og rikt!

andrewkroglund@gmail.com

På flukt gjennom tiden

Non-refoulement – prinsippet om at ingen skal sendes tilbake til land der de risikerer forfølgelse – nevnes ofte når flyktningkrisen diskuteres. Bak fremmedordet finnes et sterkt og virkningsfullt begrep med en lang historie.

FLYKTINGEPOLITIKK
JULIA GRØNNEVET

FNs hovedkvarter i Genève, Palais des Nations, er så stort og labyrinthisk at da jeg jobbet der i en måneds tid, tok det meg en solid uke å lære meg veien fra møterommet til kantinen. Det føltes tvingende nødvendig å ikke gå seg bort i Palais des Nations, og det var ikke bare fordi jeg hadde så kort lunsjpaus. Nei, det var fordi stedet er spøkelsesaktig selv ved høyløys dag. Man får følelsen av at om man tar feil sving et sted, kan man ende opp på en tidreise til 1936. På tross av denne foruroligende følelsen, endte jeg ofte opp nærmest alene i et monumentalt galleri med en uovertruffen utsikt mot Mont Blanc. Hallen kalles «Salle des Pas Perdus» – «De tapte fottrinns hall». Ikke visste jeg at dette er en fransk samlebetegnelse på store ventehaller – jeg tenkte at det henspilte på hvordan Folkeforbundet, hvis hovedkvarter Palais des Nations var bygget for å være, ikke klarte oppgaven det ble stiftet for å gjøre, nemlig forhindre andre verdenskrig.

En etasje under Salle des Pas Perdus ligger et mindre galleri hvor

Staffan de Mistura og Jan Egeland i disse dager ofte holder pressekonferanser etter nok et uproduktivt møte mellom partene i krigen i Syria. Det er ubehagelig lett å sammenlikne flyktningkrisen som følge av krigen i Syria med krisen etter første verdenskrig, som var grunnen til at Folkeforbundet ble stiftet og Palais des Nations ble bygget. Ernest Hemingway var en av skribentene som endte opp med å dekke flyktningkrisen som fulgte den krigen: «I en endeløs, ustø kortesje fyller Øst-Trakias kristne befolkning veiene til Makedonia. Marsjkolonnen som krysser Maritza-elven ved Adrianopol, er over tretti kilometer lang. Tretti kilometer med kjerrer som trekkes av kyr, okser og gjormete vannbøffer; utsultte, vaklende menn, kvinner og barn som bærer tepper over hodene sine der de går blindt bortover i regnet med alt sitt jødiske gods ved siden av seg.» (Fra artikkelen «A Silent, Ghastly Procession», trykket i avisen The Toronto Star den 20. oktober 1922).

Non-refoulement. Siden fremmedordet tid har stater hatt avtaler seg imellom om at de ikke driver flyktninger tilbake til det de flykter fra. Kall det et slags medmenneskelig instinkt. «Refouler» er fransk og betyr «tilbake drive»; det juridiske begrepet for ikke-tilbake drivelse er «non-refoulement». Begrepet brukes vanligvis i juridisk sammenheng, og av og til i internasjonale møter der det er snakk om flyktninger – og det ble hørt stadig oftere under flyktningkrisen som rammet Europa i fjor sommer, da scenen som den Hemingway beskrev ble sett over hele kontinentet.

Men ikke-tilbake drivelse er ikke bare en leveregel visse rike land følger grunnet sin generøsitet. Utenfor Europa, hvor størsteparten av verdens flyktninger befinner seg, er det blant annet én million somaliske flyktninger fordelt på nabolandene, og halvannen million

afghanske flyktninger i Pakistan. Det er ikke bare politiske årsaker til at de ikke drives nådeløst tilbake over grensen de kom fra. En del av grunnen er lydlighet overfor nettopp den internasjonale normen om non-refoulement. Og grunnen til at denne normen følges så bredt, er at mange mener den har steget til å innbefattes av det juridiske konseptet *jus cogens*. På vanlig språk kunne det være fristende å beskrive *jus cogens* som (i tillegg til en rekke påbud) et «forbud mot ting som bare ikke går an».

Jus cogens er noe i nærheten av grunnleggende leveregler som stater ikke kan bryte uten samtidig å melde seg ut av det internasjonale samfunnet på et visst nivå. Vi kan måle hvor dypt *jus cogens*-normene stikker ved å vurdere de andre forbudene begrepet er allment akseptert å dekke: forbud mot tortur, folkemord og slaveri. Overraskende nok finnes det ingen formell prosess som bestemmer hvilke normer som er *jus cogens* eller ikke.

Tippunktet. Da delegater i etterkant av første verdenskrig skrev den første flyktningkonvensjonen i 1933, var det første gang non-refoulement som begrep ble tatt inn i en internasjonal bindende traktat. Andre verdenskrig ble beviset på at en ny og bedre traktat behøvdes, og i 1951 møttes 26 av etterkrigstidens morbankede stater igjen i Genève for å skape en ny, bedre og mer oppdatert flyktningkonvensjon.

Gruppen delte seg mellom land som allerede hadde tatt inn masure av flyktninger, og land som var fjerne nok fra krisen til at de ikke ble overveldet av massene og selektivt kunne velge seg ut noen flyktninger å ta inn. Førstnevnte gruppe ble forvirrende nok hetende «Europeanists», mens den selektive gruppen ble kalt «Universalists», ifølge historikeren Gilad Ben-Nun som har studert prosessen rundt skrivingen av Flyktningkonvensjonen. Kollaborasjon mellom ideal-

BAN KI-MOON BESØKER ET SENTER FOR FLYKTINGER I ITALIA. FOTO: UN PHOTO / RIK BAJORNAS

istisk motiverte delegater (mange av dem hadde følt effektene av andre verdenskrig på kroppen, og hadde selv blitt flyktninger under krigen) førte til at statene ble enige om en bred og progressiv traktat.

Traktater mellom land fungerer ved at statene som skriver dem, først blir enige om en tekst. En del av enigheten er at den trer i kraft når en viss mengde land har akseptert teksten som lov ved å ratifisere den. Flyktningkonvensjonen av 1951 trådte i kraft etter at kun seks stater hadde ratifisert den; Norge var nummer to etter Danmark.

I knas? Enigheten rundt hvor grunnleggende konseptet non-refoulement var, var grunnen til at det ble tatt inn i både Flyktningkonvensjonen av 1933 og den fortsatt gjeldende Flyktningkonvensjonen

av 1951, som fortsatt er fundamentet for europeisk flyktningpolitikk. Noen argumenterer for at konvensjonen kan være i ferd med å smuldre opp etter at Syria-krigen har satt den under akutt press. Argumentet om hvorvidt en traktat skapt som respons på nettopp den typen krise Europa nå står i, fortsatt har gyldighet når den på mange måter viser seg ikke å fungere i dagens situasjon, vil måtte diskuteres i etterkant av Syria-krisen.

Det som er sikkert, er at selv om stater skulle gå til det ekstreme og nærmest utenkelige skritt å slutte å forholde seg til Flyktningkonvensjonen – eller andre avtaler som bygges på den, som Dublin-avtalen – ville fortsatt *jus cogens*-normene som traktaten tok inn, bestå. Overbygget kan gå i like mange knas som Palmyra, men grunnsteinene er laget av et sterkere stoff.

Normene vil bestå fordi de strekker seg tilbake til formoderne tid, og fordi de er tuftet på en dyp forståelse av at visse rettigheter er så grunnleggende at ingen massivt og systematisk kan bryte dem uten samtidig å melde seg ut av det internasjonale fellesskapet. Om vi ennå ikke ser direkte resultater av for eksempel Ungarns stengte grenser eller Sveriges prinsipielle reaksjon på krisen (for å nevne to ytterpunkter på reaksjonsskalaen), er det ingen garanti for at konsekvensene uteblir. Hva resultatene blir, og om det tar fem, ti eller tretti år for de vises, gjenstår å se.

Grønnevet er stringer at Bloomberg News. juliagrønnevet@gmail.com

INTERNASJONALT

Bilder lest med klokken: Shuhada street; Palestinske kvinner på vei mot et check-point; En frukt- og grønnsaksbutikk i gamlebyen; The Hebron Center shopping mall; Lederen for ikkevoldelig motstand, Issa Amro.

Et landskap av sammenstøt

HEBRON

Barna av Osloavtalene har blitt unge voksne. Til tross for at hissige sammenstøt er en del av hverdagen, durrer luften i Hebron mer av tomhet og apati enn av slag og molotover.

AV FRANCESCA BORRI, VESTBREDDEN

Kanskje det er best å gå én om gangen, sånn at vi virker mindre farlige? Eller kanskje ikke det fungerer, kanskje vi virker mer mistenkelige da. Men ikke hold identitetskortet i hånden, i hvert fall, for da kan det hende de tror det er en kniv. Åh gud – men hvordan skal du ta det frem etterpå? Da kommer de til å tro at du har en kniv i lomma. Men fremfor alt: Hva er det de sier? «Stopp, ellers skyter jeg?» Eller sier de «hvis du stopper, skyter jeg?»

Sånn er det i Hebron for tiden, Vestbreddens største by. Selv om strekningen bare er på to hundre meter, og det eneste du skal, er å dra hjem. Hær på alle kanter og tvil i hvert skritt. Man kan se at mange av soldatene er redde. Til tross for den skuddsikre vesten, hjelmen, pistolen, og til tross for det toffe oppsynet – de er redde, akkurat som deg, de er nervøse, klare til å avfyre ved den minste usikkerhet og den minste bevegelse. Dessuten forstår du ikke hva de sier til deg, for de snakker på hebraisk. Uansett er ordene ulike fra det ene minuttet til det andre. Fra det ene sjekkpunktet til det andre. Du spør hva ordene betyr, og de svarer: *Jeg bestemmer hva de betyr.*

Umenneskelig. En stor del av palestinerne som ble drept i løpet av de dagene i 2015 mange fortsatt sliter med å definere – kanskje var det en intifada, kanskje ikke – var fra Hebron. Men Hebron har egentlig alltid vært et sted som får frem det verste i folk. Siden syttiårene har omtrent 600 bosettere bodd kilt inn blant 180 000 palestinere for å vokte Ma'arat HaMachpelah, patriarkenens gravsted – som for muslimene derimot er Abrahamsmoskeen. Altså samme sted som Eyal Yifrach, Gilad Shaar og Naftali Frenkel i juni i fjor forsøkte å få skyss, men endte opp med å bli kidnappet og drept. Samme sted som der familien Dawabsha bestående av far, mor og sønn på 18 måneder ble brent levende inne i huset sitt i juli. Samme sted som der soldatene i september sto og så på – og bosetterne lo – mens Dia al-Talameh blødde i hjel. Når noen dør her, trekker de andre likegyldig på skuldrene, ikke noe mer, bortsett fra når de synger og danser. De feirer. Her er man ikke lenger menneskelig, i denne byen som er delt inn i område H1 og H2 – førstnevnte under palestinsk kontroll, sistnevnte under israelsk kontroll. Dette er en by hvor man møtes ved et tall, sjekkpunkt 55, sjekkpunkt 56, og hvor man selv i virkeligheten ikke lenger er mer enn et tall, fordi kun de som er registrert, får adgang. Alle lever innelukket i hus bak jerngitter og sementmurer, de møtes ikke, de er også bare tall. Her finner man observatørene fra TIPH, Temporary International Presence, hvis mandat er å garantere at man respekterer avtaler, protokoller, rettigheter og forpliktelser som ingen rundt her engang husker hva går ut på lenger. TIPH har vært her midlertidig siden 1997.

I Hebron synes man å leve i krig,

Hver familie har en walkie-talkie som hvert tjueende eller trettiende minutt knitrer frem nyheter om sammenstøt, knivstikking, ulykker av alle slag. Ingen lur på hvem den drepte er. Man lur heller på hva reaksjonen vil bli, og hvor det neste drapet vil finne sted. Dette er det eneste israelerne og palestinerne her har til felles.

Et landskap av sammenstøt. Tidligere var ukas faste hjørnestein demonstrasjonen på fredag klokken ett etter bønnene. Nå er den erstattet med haglende steiner til enhver tid. Nå går man turer forbi gamlebyen, og oppdager plutselig en gjeng gutter som har stoppet opp ved et veikryss. De er kanskje fire-fem tenåringer med hettegenser, men det er alt – ikke noe flagg, ingen megafon, ingen fane, ingenting. Sånn står de, rett opp og ned, med dongeribukser som er stramme rundt ankene og hendene i lomma, spinkle gutter, de ser ut som de går på videregående, alle står rolig og stirrer i samme retning. De har tilsynelatende ikke noe spesifikt motiv, det har ikke skjedd noe spesielt, men de forbigående staner. Kanskje var de på vei til jobb, til banken, til frisøren, med stresskoffert eller butikposer, men nå staner de opp, en etter en, de staner og de øker i antall. De blir flere og flere helt til en guttunge, han kan være seks-syv år, plutselig smetter unna og løper i stor fart mot et sjekkpunkt, eller mot en jeep, eller mot en piggetråd – hva som helst, mot det nærmeste tegnet på israelsk tilstedeværelse – og kaster en stein. Og bak ham, som en bølge ute av rytme, kommer alle de andre. I tre-fire timer regner det tåregass, stein, gummikuler, til tider ekke kuler, molotover, lydbomber, en håndfull av tjuetåringer mot en håndfull soldater, mens dusinvis få meter unna ser på og heier – og mens livet rundt fortsetter. Sammenstøtene er så normale her, så integrerte i landskapet, at en mann som befinner seg i midten av det hele, fortsetter å steke falafel i kiosken sin. Når tåregassen tvinger ham til å avbryte, går han et øyeblikk inn i en forretning ved siden av for å hoste, og etterpå vender han tilbake for å jobbe videre, samtidig som en mann krysser gaten med en madrass på ryggen, og en annen skyver en handlevogn med et fjernsyn oppi. I kampens hete tommer to åtseltere uanfektet søppeldunke.

Det skjer også at hæren slår inn dørene i familiers hjem i grålysningen, og stenger dem inne på et av rommene fordi de trenger huset deres den dagen.

Aldri trygt. Og sammenstøtene slutter egentlig aldri. De blir bare midlertidig avbrutt. De oppløses ikke, de flyttes. Etter to-tre timer begynner de på nytt. Foreldrene forsøker forgyves å stanse sønnene. «Vi sier det til dem tusen ganger om dagen – at det ikke er noen vits, og at om de kaster en stein, får de bare en kule tilbake,» sier Mohammed Titi, som er 35 år og har to sønner på 14 og 12. «Vi prøver å si til dem at dette ikke er veien å gå. Vi er redde. Hele tiden må vi lete etter dem, ringe og sjekke hvor de er og hvem de er sammen med. Men dette er ukas av Osloavtalene: De har aldri sett en israeler som ikke er enten soldat eller bosetter. Vi kan ikke stoppe dem,» sier han. Teatret han har grunnlagt, heter Yes. «For hvis du er palestiner, får du alltid høre *no*,» forteller Titi. F16-flyene som suser over Vestbredden er en påminnelse om misforholdet mellom styrkene i hele området – men det er ingen by som er like

ille som gamlebyen i Hebron. Her er det 18 sjekkpunkter der du *alltid* blir stoppet og ransaket. Det skjer også at hæren slår inn dørene i familiers hjem i grålysningen, og stenger dem inne på et av rommene fordi de trenger huset deres den dagen. Helt plutselig kan det være adgang forbudt for biler, sånn at folk må bære alt på ryggen – selv en ambulanse som har rykket ut ved melding om et hjerteinfarkt må vente på tillatelse. Innbyggerne skvetter ved hver minste lyd – også en katt i hagen om natten. Det kan være bosetterne som kommer for å kaste dem ut av huset sitt. Det skjer aldri at alle i en familie går ut av huset samtidig; noen blir alltid igjen hjemme for å passe på. Noen ganger må man ty til taket og vinduene for å komme seg inn i huset sitt igjen. «Vi prøver alle å holde igjen barna våre. Men problemet,» sier Mohammed Titi, «er at vi ikke har noe alternativ å tilby dem.»

77 prosent av palestinerne her lever under fattigdomsgrensen.

Dobbelt okkupasjon. Foreldrene er ikke alene om å prøve å stanse disse ungdommene. Ved hvert sjekkpunkt står ikke bare de israelske soldatene, her finner man også sivilagenter fra Den palestinske selvstyremyndigheten. De er overalt, og dette er én av årsakene til sammenstøt og demonstrasjoner. Problemet er nemlig ikke bare at man i Hebron føler at man lever midt i en Human Rights Watch-rapport. Problemet for palestinerne er den totale mangelen på politiske strategier. Den totale mangelen på et alternativt. Issa Amro er 35 år og en av de mest kjente aktivistene i området. Han er tilhenger av den ikke-voldelige motstanden, og han snakker perfekt hebraisk. Likevel ble han arrestert 16 ganger i fjor, og 25 ganger året før. «Når israelerne ikke gjør noen forskjell på vold og ikke-vold, er det vanskelig for oss å overbevise palestinerne om at de ikke oppnår noenting med raketter og kniver,» forteller han mens tjue soldater gjennomfører kontoret hans i etasjen over. «Problemet er at Osloavtalene ikke markerte slutten på okkupasjonen, den bare endret okkupasjonens karakter. Den har rett og slett bare blitt overført til Den palestinske selvstyremyndigheten. I tillegg til at det ikke foregår noen forhandlinger, diskusjoner, forslag eller noe som helst, styres vi altså av denne klikken som kun tenker på sine egne interesser,» sier Amro. «For oss er det akkurat som Israel.»

Det er derfor Hamas tross alt har så mye makt – ikke fordi man virkelig tror på raketter som virkemiddel, men fordi Hamas i det minste ikke har overgitt seg,» sier Amro.

På Vestbredden må man ha tillatelse til

alt. Til å åpne en butikk, til å flytte, til å renovere kjøkkenet fordi et rør er ødelagt. Men fremfor alt må man faktisk ha tillatelse til å leve. Den eneste muligheten til å få jobb er i offentlig sektor eller i Israel. I begge tilfeller må du ha et lite magnetisk kort fra etterretningen som garanterer at du ikke er farlig. «Med andre ord at du holder deg unna politisk aktivitet,» forklarer Amro. Det er dette mange palestinerne omtaler som «den andre okkupasjonen.»

Avmakt. Mange – men ikke alle. Man kan nemlig også si at det finnes et tredje Hebron, et område H3: Det Hebron som ikke bryr seg. Det Hebron som ligger utenfor gamlebyen, og som steg for steg, gate for gate, blir mer og mer som Ramallah.

«Problemet er at Osloavtalene ikke markerte slutten på okkupasjonen, den bare endret okkupasjonens karakter.»

Flunkende nye biler, butikker, kafeer, restauranter overalt, et livlig natteliv som varer ut i de små timer. En tredjedel av Vestbreddens bruttonasjonalprodukt kommer herfra, fra myriaden av håndverkere som er berømte for sine arbeider av keramikk, glass og fremfor alt lær. Og ikke bare av grunner knyttet til autorisasjoner eller til okkupasjonen med sitt byråkrati, men faktisk også grunnet konkurranse fra Kina, er det mange palestinske bedrifter som samarbeider med israelerne. «Ingeting gir mening,» sier en skredder til meg. «Det finnes ikke noe mål, noen plan, ingenting. Hamas og Fatah bruker sammenstøtene som en luftventil, ikke noe mer, slik at disse ungdommene for en gangs skyld kan føle at de lever. Handling fremfor lidelse. Men så organiserer vanligvis Hamas én demonstrasjon, og Fatah en annen – på samme dag og til samme klokkeslett på forskjellige steder,» sier han. «De spekulerer i dette.» For det er virkelig sant at det ikke er noen her som styrer sammenstøtene. Men verken Hamas eller Fatah, og aller minst islamsk jihad, er fraværende – de er bare usynlige. Det står ett skritt bakover, vel vitende om at ingenting terroriserer mer enn ideen om at en hvilken som helst araber i et hvilket som helst øyeblikk kan finne på å knivstikke deg.

«Men også fordi det gjør at ingen er ansvarlige for noe som helst, og alle kan utnytte alt. Slik kan man dermed vinne det virkelige slaget: å erstatte Abbas, som er 81 år nå – om han ikke går selv. Gud

tar seg vel snart av den saken,» fortsetter skredderen. «Og helt ærlig er jeg lei av alt dette. Jeg kan ikke snakke for deg, men jeg har bare ett liv. Jeg har ikke tenkt å kaste det bort på denne måten. Jeg fokuserer på barna mine, på barnebarna mine. På å leve så godt som mulig, uansett hvem som er i regjering. Litt og litt vil vi venne oss til å leve sammen, israelere og palestinere,» sier han. «Det kommer ikke til å være vi mennesker som klarer å løse denne konflikten, det er håpløst. Det kommer til å være tiden.»

Han er 56 år, og er den eneste som har bedt meg om at navnet ikke skal siteres. Han avslutter med en bitter kommentar: «Her er det farligere å ønske fred enn å ønske krig.»

Synspunktet hans er imidlertid ikke så uvanlig, men det er som oftest demografien snarere enn tiden mange setter sin lit til. Hvorfor bli skutt for ingenting? spør mange seg. Så israelerne vil ikke ha to stater? spør de seg, og tenker: Godt, da skal de skal få én stat. Men den kommer til å være arabisk, ikke jødisk.

Ute av søkelyset. Imidlertid er det ikke bare store deler av Hebron som står på sidelinjen. Det gjelder store deler av Vestbredden som helhet. Det gjelder Gaza også – der begrenser Hamas seg til kun tidvis å skyte opp raketter mot ubebodde områder. De kan ikke tillate seg enda en krig. Ehab Ewedat er 20 år og studerer økonomi i Ramallah, og forteller at han foreløpig ikke kommer til å vende tilbake til Hebron. «Det er en felle,» sier han. «Israelerne prøver å trekke oss inn vold fordi vi er delte, og fordi vi først og fremst forsøker å overleve. En tredjedel av palestinerne jobber for selvstyremyndighetene, og ville aldri deltatt i noen intifada, for det eneste de tenker på, er å skaffe seg en ny bil, eller hvilken telefon de skal kjøpe seg neste gang,» sier Ewedat. «Mens resten av oss lar være å delta fordi det eneste vi tenker på, er hvordan vi skal skaffe oss et brød. Dessuten er verden opptatt av andre ting, som Syria og Irak. Vi er ikke i søkelyset nå. Dermed ser israelerne sitt snitt: Hver døde person rettferdiggjør nye inndragninger, nye forbud og nye arrestasjoner,» sier han. «Hvert dødsfall blir et påskudd for å erobre enda en del av Hebron.»

Det eneste resultatet fra sammenstøtene hittil er avstengningen av Shuhada-gaten. Denne gaten er symbolet på Hebron, ikke bare fordi den er – eller rettere sagt var – byens hovedgate med dusinvis av butikker, kafeer og rådhuset. Den er et symbol også fordi den ble stengt i 1994, da Baruch Goldstein drepte 29 troende i Abrahamsmoskeen. «Og hver gang noe skjer, legger hæren skylden på oss, sånn at de kan gjenopprette sikkerheten, og ferdig med det,» sier 48 år gamle Mofeed al-Sharabati, som er en av de få gjenlevende beboerne. «Selv når det er vi som blir drept, er det vi som arresteres.»

Jeg innvender: «Men de kommer til å skyte deg.» Han svarer: «Jeg er allerede død.»

For bosetterne, derimot, er den store Hebron-massakren naturligvis den fra 1929, da 69 jøder ble drept. Byene er nå mer kjente for disse hendelsene enn for sine religiøse reisverk. Og åstedene for massakrene er blitt de nye fristedene, de nye målene for pilegrimsferden – selv om det ikke er de døde som minnes og feires, men morderne. Man feirer den som drepte den andre.

Manipulerer. I ingen annen by står

israelerne og palestinerne så langt fra hverandre, samtidig som de lever så tett, som her. De er ikke engang enige om hva det er som foregår. Det som for israelerne er knivstikking, er for palestinerne offentlige henrettelser. Amnesty International, som tidligere har anklaget hæren for overdreven maktbruk, har undersøkt tilfellet til den 18 år gamle jenta Hadeel al-Hashlamon, som ble drept ved et sjekkpunkt 22. september i år. Hun hadde romstert i vesken, antageligvis på leting etter dokumentasjon, men var tildekket av en niqab. Man kunne ikke se hendene hennes, og soldaten trodde hun skulle trekke frem en kniv. Men selv om det hadde vært en kniv, påpekte Amnesty International, kunne han ha avvært henne på annet vis, uten å skyte. Den israelske hæren er tross alt en av de mest veltrente i verden. Det er flere andre tilfeller som ligner, og i mange av dem hersker det ingen tvil om hva som skjedde. Den 16. oktober angrep for eksempel en mann forkledd som journalist en soldat i Kiryat Arba. Filmopptaket er ikke til å ta feil av. Likevel virker palestinerne enstemmige: Israelerne manipulerer bildene, sier de. De skyter, og så legger de en kniv ved siden av liket. Muhannad al-Halabi – 19-åringen som alt dette startet med i oktober, justudenten som drepte to soldater i Jerusalem – fikk en æresgrad post mortem.

«Vi trodde de skulle bli en generasjon av feiginger,» sier Mousa Ajwa, professor i statsvitenskap. «Men de viste seg å være modige ungdommer.»

Tomhet. Eller kanskje er de desperate. For når man ser dem på kafeen ved universitetet, i bokhandelen eller på kopsenteret, er de som tusen andre. De kommer ikke fra gamlebyen, som er blitt en spøkelsesby, de kommer fra det tredje Hebron. Alle har pådratt seg gjeld for å kunne betale for utdannelsen, men også for å kjøpe bil, telefon, vaskemaskin – det er tydelig at palestinerne rikdom på Vestbredden er basert på kredittlån – og det er ingen som har noen illusjoner om at de kommer til å finne seg en jobb. Hvis ikke de drar til Israel, og der kan de i hovedsak få jobb som murere eller som bygningsarbeidere betalt under bordet. Khalil og Khaled er begge 21 år og studerer økonomi. Jeg spør dem hvordan de tilbringer fritiden sin og hva Hebron har å by på, her hvor 70 prosent av innbyggerne er under 30 år, men de forstår ikke spørsmålet. Jeg må gjenta det flere ganger. Til slutt sier Khalil: «Jeg kjører taxi.» Khaled forteller at han monterer klimaanlegg. De har aldri vært i utlandet. De har aldri vært på kino. Aldri på stadion. De har aldri sett havet. Også Enas er 21 år gammel og økonomistudent, men hun er jente – altså tilbringer hun fritiden sin hjemme. Hva drømmer du om? spør jeg. Hun forstår ikke hva jeg mener. Jeg mener, hva vil du dra ut av livet? prøver jeg. Hun tenker seg om, lenge. Til slutt sier hun: «En bil.» Deretter spesifiserer hun: «En hvilken som helst type bil.»

Issam er 22 år, studerer jus og drømmer om å dra til Jerusalem. Jeg ber ham om å beskrive en typisk dag i livet sitt. For eksempel i morgen. Hva skal du gjøre i morgen? Han sier: «Jeg drar til universitetet. Jeg er på universitetet. Etterpå ... Etterpå drar jeg hjem.» Han ser på meg: «Eller kanskje jeg knivstikker en israeler.»

Jeg innvender: «Men de kommer til å skyte deg.» Han svarer: «Jeg er allerede død.»

Borri er krigsreporter og forfatter, oversatt til norsk. Se tidligere artikler i Ny Tid fra Syria og andre utsatte områder.

Kommentar

Månedssavisen NY TID – hvori opptatt Orientering (1953-75)

En internasjonal ny-anarkistisk orientering basert på frihet og solidaritet.

Truls Lie, ansvarlig redaktør og direktør | truls@nytid.no
Marte Mesna, redaksjonssjef | 489 57 138 | marte@nytid.no

Økoanarkisme!

Økonomisk vekst eller økologisk begrensning? Svein Hammers nye bok *Fra evig vekst til grønn politikk* (2016, Vidarforlaget) griper økologisk både bredt og dypt. Han er i dag forsker, men var tidligere høyrepolitiker og senere politiker i Miljøpartiet De Grønne (MDG).

Boken beveger seg mellom liberalisme og sosialisme. Nå kunne nok Vidarforlaget ha kuttet ned på en del av de 300 sidene med altfor mange gjentakelser og akademiske belærende oppstillinger. Likevel – boken er full av kunnskap, politisk erfaring og mangfold: avskoging, jorderosjon, mat, forurensning, klima, overforbruk av fosfor, miljøgifter, plast i naturen og truende havforsuring. Samlet sett problemer som er i ferd med «å vippe livet på jorden ut av nærmere tolv tusen års stabil miljølstand».

For å forklare benytter Hammer begrepet *diskurs* fra den franske filosofen Michel Foucault – det vil si forskjellig praksiser eller tenkemåter som «preger det vi oppfatter som sant, viktig, nødvendig, smart». Eller forskjellig forståelse som bakgrunn for hvordan vi handler. Den dominerende diskurs er at «vekst, framgang og økende velstand framstår som en universalnøkkel på tvers av ideologiske skillelinjer ellers».

«genuint frie mennesker som samhandler med andre frie mennesker»

Evig vekst med forbruk og velferdsordninger fremstår derfor som «både nødvendig og udiskutabel sannhet». Dagens etablerte vekstdiskurs handler om økologisk modernisering, slik som i de fleste politiske partiogrammer. De lover velstand til velgerne. Hammer stemmer for en slik modernisering (kapittel 9) for å få gjennomført praktisk politikk. I dette ligger Arbeiderpartiets bærekraft (Brundtland), teknologioptimisme og gjerne et treparts-

samarbeid mellom stat, næringsliv og arbeidstakere. Eller Stoltenbergs Perspektivmelding (2013) om satsning på vekst i oljebransjen med forsikringer om at teknologiske fremskritt vil løse miljøproblemene.

Men, Hammer nevner også Naomi Kleins poeng om at «internasjonal handel har truffet nødvendige miljøltiltak» siden slutten av 1980-tallet. For med denne veksten har vi vært vitne til en global uhemmet produksjon og forbruk. I likhet med at de på klimatoppmøtet i Rio i 1992 fastslått at «tiltak iverksatt *ikke* skulle begrense handelen i verden». Dilemmaet er da at diskursen eller denne væremåten som fremmer vekst og velstand, samtidig ødelegger den kloden ressursene tynes ut av. Kan man egentlig lenger tro på politikere når fremsatte miljøltiltak ikke reelt gjennomføres – som med klimatoppmøter i København og Paris?

Derfor er det mest interessante ved boken, sett med Ny Tids øyne, den andre mer idealistiske og radikale diskursen som Hammer kaller *økologisk transformasjon*. Spesielt er de anarkistiske elementene interessante. I likhet med liberalismen og sosialismen er også anarkismen grunnet i opplysningstiden, troen på menneskets evne til å tenke fornuftig. Vel, det er kanskje ikke alle i et samfunn som vil «gjøre rasjonelle vurderinger og ta gode og velbegrunnede valg». Men det må jo kunne tenkes at *en del av* samfunnet foretrekker å leve slik, og være «genuint frie mennesker som samhandler med andre frie mennesker». I et slikt samspill oppstår gjerne en spontan sosial orden. For frivillig samarbeid og gjensidig støtte finnes fremdeles blant en del mennesker – til forskjyll fra vekst-diskursen som dreier seg om konkurranse, penge-tenkning og ønske om makt. Anarkismen fremmet fra sin start desentraliserte strukturer, ikke-hierarkiske bysamfunn og likhetsorienterte bondesamfunn. Selv om den en periode var revolusjonær med bruk av terror, overtok etter hvert ikke-voldslinjen. Dagens ny-anarkisme ser heller ikke for seg et helt statsløst samfunn, men ønsker en større del av dette *statsstyret* overført til det sivile samfunn, til organisasjoner og institusjoner der den statlige sentraldirigeringen nedbygges. Anarkismen står også for alternative småsamfunn, direkte demokrati, likestilte fellesskap og en kritisk holdning til eierskap. Herfra stammer dagens deleøkonomi – som er langt mer enn bare Airbnb. Som Venstreliberale Ola Elvestuen poengterte da boken ble presentert, må man kunne se for seg at *tilgangen* til goder er fremtiden, ikke det å *eie* dem. Om det er en båt, bil, et feriested – eller kultur og kunnskap på internett, kan jeg legge til.

Vi har både en *rød* anarkisme for helhetlig solidaritet og gjensidig samhandling under rettferdige bytteforhold – og gjerne som en politisk målrettet motmakt. Og en *blå* anarkisme mer opptatt av en *negativ frihet*, der fraværet av ytre begrensninger gjelder – heri også begrensninger av det representative demokrati. Hva som kalles *økoanarkisme* er positiv i troen på at frie mennesker tar ansvar. Anarkister har – som andre med en viss politikerforakt – god grunn til å være skeptiske til å styres av formaliserte maktorganer. Vi er mange som opplever det som overgrep å bli, som Hammer beskriver, «overvåket, kontrollert, rettledd, innrammet, vurdert, formet – disse grunnteknikkene som vi finner i alle moderne samfunn.» Med ny-anarkistenes positive menneskesyn ønskes en frihet fra statens makt, «men også fra fastgrodd eierstrukturer og systematisk ulikhet».

Hammer var med på å forme MDGs miljøprogram, og vier parti-et stor plass i boken. Interessant er at den anarkistiske idealismen synes tydelig i MDGs program: De har ikke ledere, men «talspersoner». Desentralisering og nedenfra-og-opp-grasrotpolitikk. Smått-er-godd. Kommunitaristisk anarkisme. Hammer nevner at anarkismen lever som et stadig kompromiss som egentlig fører til utsatte reguleringer? Man kan vel etter hvert fatte at den etablerte vekstdiskursen ikke er eneste levesteie? Den langsiktige etiske holdningen finnes gjerne heller i økoanarkismens internasjonale solidaritet. Noe som også kan kjennes igjen i punkter fra programmet til MDG: oljefondet prioritert til global bærekraftig utvikling; samfunnslønn; anarkistiske forsøk med alternative valutaer; desentraliserte alternativer; frirom for uformell innsats. Eller som Hammer skriver: «Den liberale, tidvis anarkistiske dimensjonen i partiets diskurs synliggjøres gjennom at uformell økonomi tilskrives 'en viktig plass i den grønne samfunnsvisjonen'».

Forøvrig kom ikke SV – Ny Tids tidligere eier – på boklanseringen. truls@nytid.no

Hvilket Europa?

Er britenes nei til EU en skjellsettende hendelse for Europas fremtid?

EUROPA

JAN ERIK GRINDHEIM

På 1990-tallet ble jeg medlem i et nettverk av filosofer fra Frankrike, Italia, Spania og Tyskland kalt *Immaginare l'Europa*. På norsk oversatte vi tittelen til «Forestilling Europa». Målet var å diskutere det som i psykologien kalles det informasjonsbærende mentale innholdet i de tanker, kunnskaper, erindringer og fantasier som styrer vår forståelse av ulike fenomener. For oss gjaldt dette Europa, og det idéhistoriske grunnlaget for Den europeiske union (EU).

EU er en prosess. Nettverket var etablert av Giorgio Baratta, professor i filosofi ved Universitetet i Urbino og leder for det internasjonale Gramsci Society. For Baratta var det europeiske integrasjonsprosjektet en prosess hvor det, som Antonio Gramsci ville ha sagt, er meningsløst å snakke om «før» og «etter» skjellsettende hendelser, for eksempel en revolusjon. Like meningsløst som det er å snakke om et Europa «før» og «etter» Berlinmurens fall – eller nå «før» og «etter» en britisk utmeldelse fra EU.

Denne prosessenkningen rundt europeisk integrasjon fra et knippe intellektuelle på den politiske venstresiden, fascinerte fordi den var så fjern fra hvordan norsk venstreside så på EU. Under kampen om norsk medlemskap i EU i 1994, var store deler av venstresiden fullstendig fastlåst i troen på nasjonalstaten som den eneste legitime og endelige ramme for all politikk. Ikke ulikt norsk venstreside i dag – og slik vi så at den mest nasjonalistiske britiske høyresiden var under Brexit-kampanjen nylig.

Den aktuelle flyktningssituasjonen, Russlands aggresjonspolitikk og den stigende arbeidsledigheten i Norge og Europa, møter også norsk venstreside – fra midten av Arbeiderpartiet via Senterpartiet og SV til Rødt – med nasjonalstatlig politikk og EU-fiendtlig retorikk. Slik partiene til høyre for Høyre gjør i resten av Europa, og Fremskrittspartiet i Norge.

Feilsilte klasseallianser? Forskjellen mellom den norske og venstresiden ser i Europa er slående. I hvert fall til de eurokommunistiske partiene, som trekker sine aner tilbake til Gramsci og troen på en total samfunnsending gjennom arbeiderklassens gradvise overtagelse av de parla-

ANTONIO GRAMSCI (1891–1937)

mentariske institusjonene og utbyggingen av sivile politiske rettigheter.

Problemet for Gramsci var at måten de europeiske nasjonalstatene utviklet seg på i løpet av 1920-tallet, førte til at klassealliansene internt i disse statene ble et hinder for en samfunnsutvikling i retningen han ønsket. For oss i «Forestilling Europa» så vi klassealliansene, slik de fungerer i dag når nasjonalistisk orienterte partier til høyre for Høyre møter sine politiske motstandere på venstresiden i en felles nasjonalstatlig front mot EU og EUs institusjoner.

Venstrenasjonalisme. Brexitenes slagord var «We Want Our Country Back». Det var som å høre Attac, Nei til EU, Senterpartiet, SV og Rødt når de går i åttendemartog mot EØS-avtalen, protesterer mot forhandlingene om den transatlantiske handels- og investeringsavtalen TTIP mellom EU og USA, eller EU, USA og globaliseringen generelt. Norsk venstreside har for lengst barrikadert seg bak nasjonalstatens grenser. Men hva er deres gode svar på fremtidens utfordringer?

Da tidligere statsminister Thorbjørn Jagland i 2008 forlot norsk politikk, sa han at «Venstresiden i Norge er blitt utrolig innadvendt og ganske nasjonalistisk. Man kompensere med høyestmet retorikk om solidaritet og med mange penger. Men du kjøper deg ikke ut av fattigdom, du fordeler og organiserer deg ut av det». Og med henvisning til venstresidens holdning til EU mente han at de «snakker høyt og varmt om internasjonal solidaritet, men søker ikke innflytelse i de maktfora der man kan gjøre

ord til handling» (Aftenposten 1.10.08).

Gramsci trodde på en total samfunnsending gjennom arbeiderklassens gradvise overtagelse av de parlamentariske institusjonene og utbyggingen av sivile politiske rettigheter.

Globalt hegemoni. Dersom EU og USA lykkes i forhandlingene om en transatlantisk handels- og investeringsavtale (TTIP), vil dagens liberale toll- og avgiftspolitikk mellom de to handelsblokkene få et tettere samarbeid om reguleringer og regler for handel med varer og tjenester på tvers av Atlanteren.

Motstanden er stor blant de som mener at dette vil føre til lavere standarder for helse, miljø og sikkerhet, og større makt til transnasjonale selskaper og tvistedomstoler med uavhengige dommere. Som også vil motarbeide politiske reguleringer og de nasjonalstatlige demokratiske institusjonene, og til syvende og sist skape større ulikhet mellom rike og fattige. Men det er ikke rikdommen som er problemet i verden. Det er fattigdommen.

Det er dette venstresiden ikke har forstått, og det er her kampen mot EU, EØS og TTIP trår feil. Når det gjelder TTIP er det et klart uttalt mål at EU og USA gjennom denne avtalen ønsker å ta tilbake det globale hegemoniet i utviklingen av internasjonale handels- og investeringsavtaler. Men negativt sett fra et gramsciansk ståsted, kan det tenkes at et slikt hege-

moni kan være bedre for arbeiderklassen og «folk flest» enn potensielle alternativer – selv om det baserer seg på en sterk eurosentrisme og et behov for felleseuropeiske løsninger på globale utfordringer?

Politisering på europeisk nivå. Inspirert av Gramsci var vi i «Forestilling Europa» opptatt av hvordan det må utvikles institusjonelle rammebetingelser i en global og postkolonial verden, hvor valgte politikere har et ansvar for å gi arbeiderklassen og «folk flest» den sosiokulturelle og økonomiske trygghet som kan gi dem kontroll over egne liv. Som Jagland sier: «Det aller viktigste er skole og utdanning. Om du vil fordele, fins det knapt noe viktigere. Jeg kommer selv fra en fattig arbeiderfamilie. Hvis vi hadde vært henvist til fattigkassa, ville jeg vært null og niks i dag.»

Spørsmålet vi må stille oss når vi i årene fremover antakelig vil få en sterk økning i tallet på mennesker som ønsker å bosette seg og leve i Europa, er hvilken «Forestilling Europa» våre politikere møter med med. Et nasjonalstatenes Europa, slik fløypartiene til høyre og venstre vil, eller et renessansens og opplysningsstidens Europa? Det vil si et Europa med tro på fornuften, det enkelte menneskets rett til et anstendig liv og personlig integritet på tvers av kulturelle og nasjonalstatlige skillelinjer.

Grindheim er statsviter i Civita og leder for Europabevegelsen. janerik@orgkonsult.no

Når utrydding blir stuert

DYREVERN

Stortinget har vedtatt et nytt «ulveforlik». Men faren er at det isteden blir stadig nye ulve-lik. For ulvene selv har ikke lenger noen sjanse i det politiske spillet om deres liv.

DYREVERN

SIRI MARTINSEN

De siste årene har man sett en endring i norsk ulvedebatt. De som før var påpasselige med at de «ikke var for utrydding», men bare ville ha «bestanden på et fornuftig nivå», har forlenget innrømmet at det fornuftige nivået i deres øyne er null ulver i Norge. Ikke overraskende er det Senterpartiet som går i bresjen for utradering av ulv fra norsk jord. Deres ledere har uttalt at ulven bør være «uønsket» i norsk natur.

Utrydding har dessverre igjen blitt stuert. Etter knappe 40 år med forsøk på å lære nye generasjoner at artsmangfold er bra og utrydding dårlig, har det gamle trollet fra 1800-tallet stukket hodet frem igjen. Hvorfor lar vi det stikke seg frem? Hvorfor skal trollet i det hele tatt være

med i debatten? Kanskje får trollet være med, ikke fordi det er så stort, men fordi det er så stygt: harde ord, sinte trusler om å skyte ulv enten det er lov eller ikke – slik tramper utryddingstrollet frem. Blir det hørt rett og slett av frykt – frykt for at trollet vil lage enda mer bråk, ødelegge enda mer hvis det ikke får viljen sin? Ettergivneheten hos de politikere som i egne øyne skal stå for beskyttelse av ulven, er påfallende.

For selv om SV, V og MDG brøt ut av forhandlingene på Stortinget – av hensyn til ulven – var heller ikke deres forslag verdig en kritisk truet art. Det var et kompromiss med det absurde hjørnet norsk ulvepolitikk har malt seg inn i. I dette hjørnet sitter nå de nye forlikspartiene H, FrP, AP og KrF fastlåst i enighet om at ulven fortsatt skal være kritisk truet i Norge, og at områdene ulvene kan bevege seg i, skal bli enda mindre.

Det er lett å minste gangsynet når selv ministre og statssekretærer later til å tro at deres oppgave er å begrense og utrydde når det egentlig er å verne. Men vi må kunne forlange mer av våre stortingspolitikere enn at de lar utryddings-holdninger fra 1800-tallet være styrende for vår felles ulvepolitikk.

I Norge krymper både hjertem og husrom for dyr som er «til bry». Det argumentet som tre frem dersom man studerer debatten fra rovdymotstandernes side, er en grunnleggende holdning til ulven som et «dårlig dyr». Uviljen synes å skyldes at ulvene ikke ses å være til noe

gavn for menneskene – de kan ikke «brukes» til noe. Men hva verre er: de bidrar til at man selv kanskje må ta noen hensyn i sin fremferd.

I Norge krymper både hjertem og husrom for dyr som er «til bry».

Økonomien er gjerne sentral i menneskers holdninger til hva som er «bra» eller «dårlig». Da SPs leder uttalte at det «koster samfunnet mye penger å sørge for de rundt 30 ulvene som lever i Norge», ble det nok oppfattet av ulvemotstandere som et godt poeng. For hvorfor skal vi betale for noe vi ikke tjener på? Men ulvene i seg selv koster ikke penger, de krever ikke noe annet enn å få være i fred. Ulvemotstanden, derimot, er kostbar. Kostnadene som SP tilskriver ulv, er for en stor del knyttet opp mot at vi i Norge legger opp til en total kontroll av denne dyrearten, og baserer oss på at alle tiltak som skal til for at mennesker skal tilpasse sin aktivitet til naturen, er et felles samfunnsansvar – nettopp for å tilfredsstillte rovdymotstanderne. Kostnad til selve jakten på truede rovdyr – en jakt som mange er imot – betales også av skattebetalerne. Mens andre land med langt mindre penger i statskassen ansetter skogvoktere for å beskytte truede dyr mot jakt, blir pengesekken i Norge primært brukt på tiltak som ikke tjener dyrene.

Tør våre politikere å si det som tydeligvis

har blitt det unevnelige? Altså at andre dyrearter har livsrett – ikke fordi vi «skal noe med dem», men fordi de har en verdi i seg selv?

Stortingsmeldingen om ulv er utvetydig når det gjelder det juridiske grunnlaget for å ta vare på ulv: Bernkonvensjonen er en vernekonvensjon og «forplikter Norge til å ta vare på ulv». Ulv er i tillegg listet som art som krever særskilt vern, hvor minstekravet er at det skal være forbudt mot «alle former for forsettlig fangst og fangenskap og forsettlig dreping, ødeleggelse av områder brukt til ynglesteder eller hvilesteder, betydelig forstyrrelse av dyrene m.m.». Naturmangfoldloven bygger videre på Bernkonvensjonen og slår fast at artene skal «forekomme i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder». Men jussen synes verdiløs i hendene på våre politikere. Teorien beskytter ulven – men praksis er annerledes.

Norge har to kritisk truede rovpattedyr – ulven og fjellreven. Det er slående hvor stor grad av forskjellsbehandling disse dyrene utsettes for. Mens tiltak for å sikre fjellreven i Norge stadig løftes frem, er det ikke engang en politisk ambisjon å få ulven vekk fra rødlisten. Når ulvesonen nå av Stortinget vedtas innskrenket, og antall ulver som får leve i praksis går ned, kan resultatet av Stortingets nye ulveforlik bli en storstilt nedslaktning av et av Norges to kritisk truede rovpattedyr.

Martinsen er veterinær og leder i NOAH – for dyrs rettigheter. siri@dyrsrettigheter.no

KOMMENTAR

Norge er en krigsnasjon

Norge sender soldater til Jordan for å delta i en komplisert konflikt full av skiftende allianser og storpolitiske ambisjoner. Nå har Stortinget godkjent at norske styrker også kan gå inn i Syria. Sjansen er stor for at vi bare vil bidra til å forverre situasjonen.

KRONIKK: KRIG

HEDDA LANGEMYR OG AKSEL BJERKE

«Norge har fremdeles til gode å vinne en krig vi deltar i,» sa oberstløytnant og forsker Tormod Heier til Vårt Land den 25. mai. Med det beskrev han et urovekkende trekk ved moderne norsk militærhistorie. Vi deltar i internasjonale koalisjoner på fremmed territorium, ofte uten klare målsettinger annet enn å bistå allierte. Til tross for en tiltakende anerkjennelse av dette problemet, annonserte Solberg-regjeringen nylig at Norge slutter seg til den amerikanskledede koalisjonen som kjemper mot ISIS i Syria. Norge har allerede tilstedeværelse i Irak. Nå skal vi sende omlag 60 norske soldater for å trene syriske opprørsstyrker. Styrken har i utgangspunktet opplæring i Jordan som hovedoppgave, men fikk 22. juni også grønt lys fra Stortingets utvidete forsvars- og sikkerhetskomité til å operere på syrisk territorium.

Spørsmålet vi burde ha stilt oss, er hvordan Norge kan bidra på best mulig måte i eksterne konflikter. For å klare dette må vi lære av våre feil før vi begynner ut på nye militære eventyr. På initiativ fra Venstre vedtok Stortinget i 2013 en granskning av Norges innsats i Afghanistan. Afghanistanrapporten er den første i sitt slag, og definitivt et skritt i riktig retning. Den er en gylden anledning til å få på det rene hva vi gjorde feil og hvilke tiltak som faktisk fungerte. Men allerede før rappor-

ten ligger på bordet, går vi nå inn på fremmed territorium igjen, og velger side i nok en borgerkrig.

Konflikten. Borgerkrigen i Syria er et lappeteppes av ulike mål og motivasjoner, der flere titalls grupper med både religiøs og sekulær plattform kjemper mot Assad-regimet. Samtidig er Russlans mellom opprørsgruppene skiftende. Det er en uoversiktlig krig der maktfordhold endres og dominans etableres og undergraves. ISIS har blitt en viktig aktør i denne svært komplekse situasjonen. De har utnyttet kaoset borgerkrigen har skapt, og kontrollerer nå områder som strekker seg fra Irak og inn i Syria.

Norge utvider sitt bidrag under ledelse av amerikanerne i det de kaller «Operational Inherent Resolve». Det vil i stor grad være amerikanerne som peker ut hvilke grupper norske soldater skal gi opplæring og operativ støtte til. Sett på bakgrunn av at syriske styrker som amerikanere tidligere har trent og utrustet, har gått over til ISIS, og at kurdiske styrker som Norge har trent i det nordlige Irak, har utført etnisk reinsing av kristne landsbyer, er det ikke uten grunn at mange er skeptiske til en økt norsk militær tilstedeværelse i regionen.

Syria er ikke bare en blodig slagmark mellom regimet, flere titalls opprørsgrupper og ISIS. Landet er samtidig en arena for lokale og globale makters geopolitiske stedfortrederkrig. Iran og Russland har direkte støttet Assads regime, og slåss til dels mot ISIS. I kampen mot Assads regime finner vi land som Saudi-Arabia, Qatar og Tyrkia. Frankrike og særskilt USA kjemper mot ISIS ved å støtte ulike grupper på bakken, ved bruk av spesialsoldater og ved flyangrep. Disse landene støtter ikke Assad, men fokuserer innsatsen fullt og helt på å ødelegge ISIS. Men krigen handler ikke bare om å bekjempe ISIS eller Assad. Vi ser nå en potensiell rekonstruksjon av både landegrensene og maktdynamikken i regionen. Alle parter har sterke egeninteresser i å påvirke fremtidens Midtøsten.

Tidligere erfaringer. Norge har de siste tiårene opparbeidet seg mye erfaring med tilstedeværelse i konflikter utenfor landegrensene. Faktisk har vi delt andreplass i intervensjonskrig på verdensbasis. Fra 1990–2015 deltok vi i hele åtte konflikter. Bare Frankrike og Storbritannia var innblandet i flere kriger enn oss i denne perioden. Den tvisomme æren av å inneha andreplassen deler vi med Danmark, USA og Nederland.

Norge gjorde over flere år en betydelig innsats i Afghanistan, med forsøk på sam-

funsbygging og så direkte krigføring. Vi deltok også som et av de mest dedikerte landene i bombekampanjen mot Gaddafi på slutten av den libyske borgerkrigen.

Men resultatene fra norsk og vestlig krigføring lar vente på seg. Til tross for det som i beste fall kan tolkes som gode intensjoner, har ikke vår tilstedeværelse klart å bygge et bedre Afghanistan. Norske styrker holdt til i Meymaneh i Faryab-provinsen, et område som var blant de roligste i Afghanistan. Nå er situasjonen drastisk endret, med en stadig forverret sikkerhetssituasjon. Det gode norske styrker kan ha gjort der, er ikke lett å få øye på. Det samme ser vi i Libya, som i økende grad er et radbrukt og splittet land, der tre regjeringer kjemper om makten og tusenvis av ISIS-soldater holder til i Gaddafis fødeby Sirte.

Vi kommer til å forverre situasjonen.

Har konfrontert forsvarsministeren. Stortingspolitikere som stemte for at Norge skal sende soldater til Jordan, mener kanskje at det er bedre å gjøre noe enn ingenting. Men er det virkelig et godt nok argument for å delta i en konflikt som er så komplisert, og så full av skiftende allianser og storpolitiske ambisjoner? Det er grunn til å påpeke at bevisbyrden ligger hos dem som ønsker å gå inn i en konflikt – ikke hos oss som frykter konsekvensene av nok en krig. Norges Fredsråd har sendt brev til forsvarsminister Ine Marie Eriksen-Søreide. Der har vi blant annet spurt hvem vi skal trenes, og hvordan norske myndigheter skal forsikre seg om at de

opprørerne som trenes opp ikke begår folkerettsbrudd. Vi har spurt hva innholdet i opptreningen skal være, og vi har spurt hvordan det økte norske militære bidraget vil påvirke den humanitære innsatsen vi skal yte i området – en innsats som er tuftet på humanitære prinsipper om upartiskhet og nøytralitet. Så langt uteblir svarene.

Når våre målsettinger er vage og det er uklart hvem Norge skal samarbeide med, er sjansen større for at vi kommer til å forverre situasjonen fremfor å bidra til varig stabilitet. Den eneste målsettingen som er noenlunde tydelig artikulert, er at vi ønsker å bekjempe ISIS – men hva vil vår rolle være når dette er gjort? Hvordan skal vi hindre at andre ekstreme islamistiske grupper, som Al Qaida-grenen Nusrafronten, fyller vakuemet etter ISIS? Skal vi bli værende i en pågående borgerkrig over flere år?

Norge er per i dag ikke en fredsnaasjon. Norge er en krigsnasjon. Vi bør reorientere oss med tanke på hvordan vi ønsker å opptre i verden. Sivil innsats og støtte til fredsinitiativer gjennom FN bør være første prioritet. Vi må legge til rette for norske hjelpeorganisasjoner sann at de kan gjøre jobben sin best mulig. Norge bør trekke tilbake sin overvige, knyttede nebb, og heller åpne hendene og gi massiv sivil bistand og humanitær støtte. Det vil antakelig både vi og verden være godt tjent med!

Langemyr er leder av Norges Fredsråd og Bjerke er informasjonsrådgiver i Norges Fredsråd. hedda@norgesfredsråd.no og aksel@norgesfredsråd.no

Humanitær lapskaus

Hvis «alle gode krefter» skal kunne kalle «alt som er godt» for «humanitær hjelp», kan vi miste muligheten til å hjelpe de som trenger det mest. Det kan ikke Leger Uten Grenser godta.

KRISEHJELP

MARTE REINSBORG KRISTOFFERSEN

I forrige uke gikk Leger Uten Grenser ut med beslutningen om å ikke ta imot penger fra europeiske myndigheter på grunn av EU/Tyrkia-avtalen. I mai trakk vi oss fra Verdens humanitære toppmøte arrangert av FN. Siden i fjor har vi brølt om og om igjen at leger, pasienter og sykehus ikke er lovlige mål i krig.

Hvorfor går vi så hardt ut i våre protester? Dreier det seg bare om pr-stunt, eller legger vi oss på ryggen og sparket som vrang små unger – som ikke gidder å være med hvis vi ikke får det som vi vil? Vel, vi ønsker helt klart oppmerksomhet rundt det vi prøver å si: at vi nekter å godta at humanitærhjelp blir misbrukt, utvannet og sauset i hop med utviklingshjelp, militær og politisk agenda.

Er begrepet «humanitær hjelp» offer for egen suksess? Fra å være en juridisk definisjon til anvendelse for å gi sivile rett til beskyttelse og hjelp i krig og konflikt, prøver nå mange å redefinere humanitær hjelp til å være alt fra nødhjelp og skolegang til fredsbygging og klimaarbeid. Humanitær hjelp har blitt en sekkebetegnelse for alt som er godt. For eksempel hadde Verdens humanitære toppmøte som mål å «forebygge og avslutte konflikt» og «få slutt på behov».

Dette er edle ideer som høres fine og flotte ut, men store ord forandrer ikke situasjonen for mennesker som er i nød. Hovedpunktet på den humanitære agendaen burde være den håpløse mangelen på god og tilstrekkelig hjelp for folk på steder som Afghanistan, Jemen, Syria og Sor-Sudan, og det enorme behovet for kapasitet til å respondere på epidemier og helsekriser, som malaria i Sahel, kolera-utbrudd i Haiti og Zimbabwe, meslinger i Kongo og gulfeberutbrudd i Angola.

Politisering av humanitær hjelp. Spiller det noen rolle hvem som hjelper? Ja, hvis humanitære, militære og politiske mandater blandes, utfordres sikkerheten til hjelpearbeidere. I motsetning til fredsbevarende styrker har vi ikke våpen å beskytte oss med. Sikkerheten vår ligger i å være åpne og tydelige på formålet med arbeidet vårt, og med støtte fra lokalbefolkningen og lokale myndigheter. Logoen vår pleide å være garanti for trygg passage og upartisk hjelp. Denne tilliten er nå truet, fordi hjelpeorganisasjoner noen steder i verden assosieres med militær og politisk agenda. Hvis humanitær hjelp gjøres til et po-

litisk verktøy, kan den bli gjenstand for diskusjon og forhandling. Med andre ord, ikke nødvendigvis gitt basert på behov, men på politisk agenda. Hvis humanitær hjelp politiseres, kan den oppfattes som utdelt innblanding i lokal konflikt. Da er ikke lenger feltarbeidene våre trygge, og vi mister tilgang til menneskene vi skal hjelpe.

Humanitære kriser oppstår der politikk feiler. Humanitær hjelp er hjelp til de ekskluderte, marginaliserte og voldsutsatte, ikke et verktøy for å få slutt på krig eller skape fred. Det er en kortsiktig handling som ikke skal erstatte et langsiktig behov for politisk ansvar.

Redde liv og lindre nød. Er det noe problem hva det kalles? Ja, i årsrapporten for norsk humanitær politikk 2014 skriver Utenriksdepartementet at de ønsker å endre rammebetingelsene for humanitært arbeid, og at norsk humanitærpolitikk skal inkludere freds- og forsoningsarbeid, politisk dialog med berørte land, bidrag til fredsoperasjoner, bistand, klima- og skogsatsing, nedrustning og arbeid for å styrke menneskerettigheter.

Hvis humanitær hjelp politiseres, kan den oppfattes som utdelt innblanding i lokal konflikt.

Alt dette kan sikkert bidra til en mer effektiv samlet bistandsinnsats fra Norge. Men humanitære organisasjoners oppgave er ikke å endre verden, men å hjelpe enkeltindivider i kriser. En bandasje om gangen, ett sting om gangen, én vaksine om gangen.

Lite fleksibilitet. Kan vi ikke gjøre begge deler? Vel, det Leger Uten Grenser ser i felt, er at vi ikke klarer å gjøre begge deler. Når regjeringer som pynter seg med humanitærbudsjett, forsøker å fjerne alt fra fredsbygging til klimatilpasning, vil det ikke bli nok ressurser til å gjøre alt. Og da kan det være fristende å gjøre det som er risikofritt, enkelt og målbart.

På bakken fører dette til et system som i stor grad er rettet mot langsiktige utviklingsprosjekter, og har trøbbel med å hve seg rundt i krisetilfeller. Mange hjelpeorganisasjoner har ikke lenger fleksibilitet, ekspertise og ressurser til å møte de aller mest grunnleggende humanitære behovene – husly, mat, vann, sanitære forhold og medisinsk behandling – i en humanitær krise.

Skrikende behov på bakken. Så nei, Leger Uten Grensers protester handler ikke om pr-stunt eller markeringer, men om å sende et sterkt signal om at dagens problematisering av humanitærhjelp bomber på målet.

Humanitære aktørers oppgave er å møte helt konkrete, akutte og skrikende behov på bakken. Det som trengs, er styrket innsats for å møte behovene til mennesker som trenger hjelp, reinvestering i humanitære kjerneoppgaver, og økt responskapasitet i akutte kriser.

Marte Reinsborg Kristoffersen er humanitærådgiver i Leger Uten Grenser. marte.kristoffersen@legerutenegrens.no

Retten til utvikling

MENNESKERETTIGHETER

ANDREW P. KROGLUND

Erklæringen om retten til utvikling ble vedtatt av FNs generalforsamling i 1986. Det er derfor i år et lite jubileum på gang. 30 år er selvsagt ikke rare alderen – men det er egentlig en ambisiøs jubelant vi har med å gjøre, om enn ikke kjent for alle.

Retten til utvikling har nemlig hatt ambisjoner, især på vegne av utviklingsland og fattige stater. Selve begrepet «retten til utvikling» er en spennende konstruksjon som innevarsler mening og håp. Og krav. Retten til utvikling er definert som en menneskerett. Hvert menneske og alle folk har rett til å delta i, bidra til og å nyte fruktene av en utvikling der alle rettigheter og friheter fullt ut kan virkeliggjøres. Det er i alle fall teorien.

Mennesket står i sentrum. Hver enkelt stat er ansvarlig for å treffe tiltak for å få sine innbyggere rett til utvikling opplyst. Og det skal legges opp til et forpliktende internasjonalt system som også bidrar, gjennom samarbeid og tilrettelegging. Men fortsatt eksisterer ulikheter i den internasjonale orden, som hindrer mange land i å gjennomføre retten til utvikling.

Noen ganger er det vanskelig å trenge gjennom et pompøst og FN-tungt språk. Uansett står vi overfor store utfordringer. Mange eksisterende trender undergraver fortsatt i dag retten til utvikling, slik di-

rektøren i South Centre, Martin Khor, sa det forleden da han holdt en tale i Genève, i anledning feiringen av retten til utvikling. Han dro frem fem utfordringer:

- Den gjeldende økonomiske krisen.
- Vanskelighetene med å gjennomføre riktige utviklingsstrategier.
- De eksistensielle sidene ved klimaendringene.
- Gjennomføringen av de nye bærekraftmålene.
- Den voksende resistensen mot antibiotika.

Et stadig skiftende bilde. Mye av dette er velkjent stoff. Når det gjelder krisetendensene i den globale økonomien, handler det (fortsett) om unndragelse av ujevn vekst, fluktuerende råvarepriser, spekulative gribbefond og manglende gjeldslette for en del land som aldri kommer ut av gjeldsspiralen. Alt dette spiller negativt inn på innbyggernes og lands mulighet til å få oppfylt sin rett til utvikling. Avsløringen av Panama-papirene de siste månedene har tydelig fastslått det vi allerede viste – at ikke bare vestlige selskaper, men også fattige lands eliter og delvis politiske ledere spekulerer og skummer nasjonalfinansene.

Når det gjelder utviklingsstrategier,

er det fortsatt mangel på forståelse for hvordan man sats på utviklingen av jordbrukssektoren. Det mangler nasjonale matsikkerhetsplaner. I industrisektoren er det overgangssmerter fra å være lavkostland til å bli stater hvor arbeidere forventer bedre lønninger og sikrere arbeidsvilkår. Det er likeledes vanskelig for land å beskytte egne voksende industrier og markeder i en overgangsfase, slik at de kan sikre en voksende middelklasse på samme måte som dagens rike land i sin tid kunne. Det er igjen tiltagende markedsrett i hendene på transnasjonale selskap. I dag går de ikke av veien for å saksøke stater som prøver å implementere nasjonal miljø- og helselovgivning. Det hindrer definitivt retten til utvikling.

Bærekraftmålene – FNs største bragd? På klimasiden var Paris-avtalen en stor seier for alle tilhengere av multilaterale avtaler. Det må applauderes. På den annen side gjenstår nå implementeringen av intensjonen. Her ser vi fortsatt at rike land ønsker et kvotesystem som gjør at de kan kjøpe seg fri. Fra et «retten til utvikling»-perspektiv er det tvisomt. Og fattige land vil være de som bærer de tyngste bøkene av et klima som allerede er i endring. Flyktningstømmene vil øke.

Kanskje må vi derfor sette vår lit til FNs nye bærekraftmål, som gjelder fra og med i år og 15 år fremover. De er sannsynligvis noe av det beste FN-systemet noensinne har produsert. Oppfylles disse, er retten til utvikling et faktum. Intet mindre. Og her kommer vi til et interessant spørsmål om helse og medisiner: Helse er dyrt,

særlig hvis du er fattig. Patentering er del av bildet. Hvordan skal helse og helsejenester gjøres tilgjengelig for fattige land?

Antibiotikaresistens kan bli den nye store globale trusselen. Risikerer vi å dø av små skrubbsår i fremtiden?

Retten til utvikling er ikke sikret. En ny erkjennelse vokser. Antibiotikaresistens kan bli den nye store globale trusselen. Risikerer vi å dø av små skrubbsår i fremtiden?

Det brukes store doser antibiotika i det internasjonale landbruket, i form av vekstthormoner. Det fører til store problemer for besetningen og på sikt for mennesker også. Her trengs det internasjonalt samarbeid og nye regelverk.

Både dyr og mennesker bærer nå med seg flere typer smitte. Vi trenger mer pleiersonell, mer folkeopplysning og mer samarbeid mellom helse- og matproduksjonssektoren. Hvert år dør over 700 000 personer av antibiotikaresistente infeksjoner, og det er sannsynligvis et svært underrapportert tall.

Retten til utvikling fortjener å feires nå i jubileumsåret. Den uttrykker viktige intensjoner, og er å betrakte som en menneskerett. Men den er ikke sikret. Ennå. På langt nær.

Kroglund er styreleder i RORG-samarbeidet andrewkroglund@gmail.com

Abonnement og kundeservice:
tlf: 450 20 044 (også sms)
e-post: abo@nytid.no
papiravis: www.nytid.no/avis
online: www.nytid.no/abo

Abonnementpris 12 måneder: 790 kr årlig
ONLINE digital utgave: 59 kr månedlig
ONLINE for avisabonnenter: 79 kr årlig
Online abonnenter har tilgang til alle artikler, PDF-aviser, strømming av dokumentarfilm, samt Ny Tids videojournalistikk.

Abonnement/lossalg/web:
Line Fausko, kommunikasjonsjef
tlf 930 18 855, line@nytid.no
Helene Olav, markedsansvarlig
tlf 922 02 10877, helene@nytid.no

Layout: Truls Lie

Trykk:
Nr1 Trykk, Lillestrøm
Utgiver: Ny Tid & Orientering AS
Organisasjonsnummer: 995498480MVA

Annonser/MF:
annonse@nytid.no
Irja Rosenvinge, markedsansvarlig (annonser)
lirta@nytid.no tlf 917 10 001 irja@nytid.no

Annonsefrist den 1. hver måned:
helside kr 18.000 (520x370mm)
kvartside kr 9900 (370x246 / 246x370mm)
kvarthside kr 4500 (130x380 / 260x180mm)
1/8 side kr 2900 (130x180 / 180x130mm)
Utgis på månedens midterste torsdag (også i Klassekampen).

Redaksjon:
Ansvarlig redaktør Truls Lie [truls@nytid.no]
redaksjonsjef Marte Nesma [48957138, marte@nytid.no], redaksjonssekretær bøker og korrektur Tor Ulstrup [48127724, tora@nytid.no].

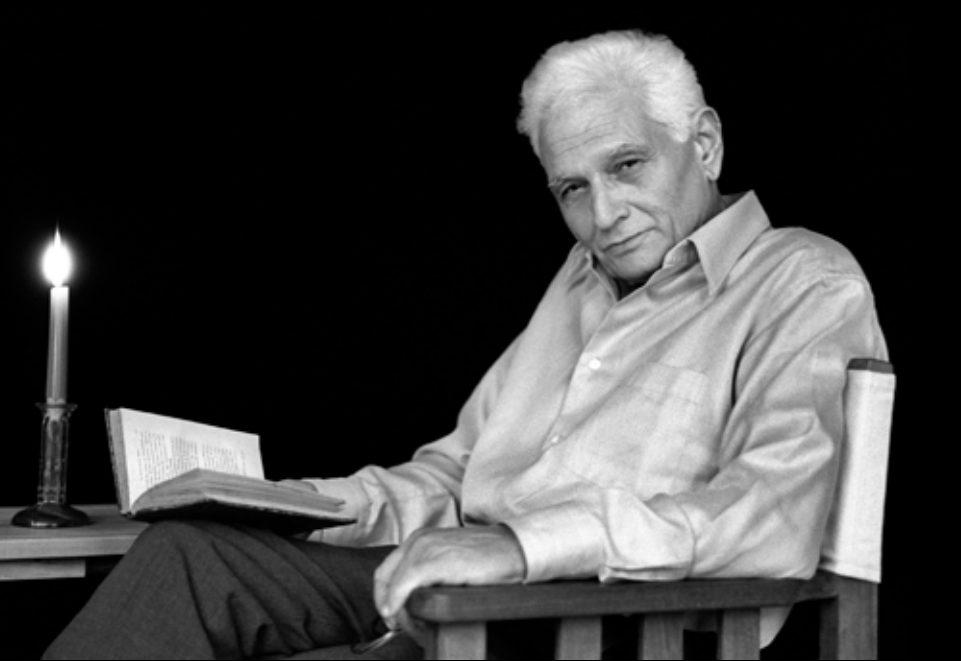
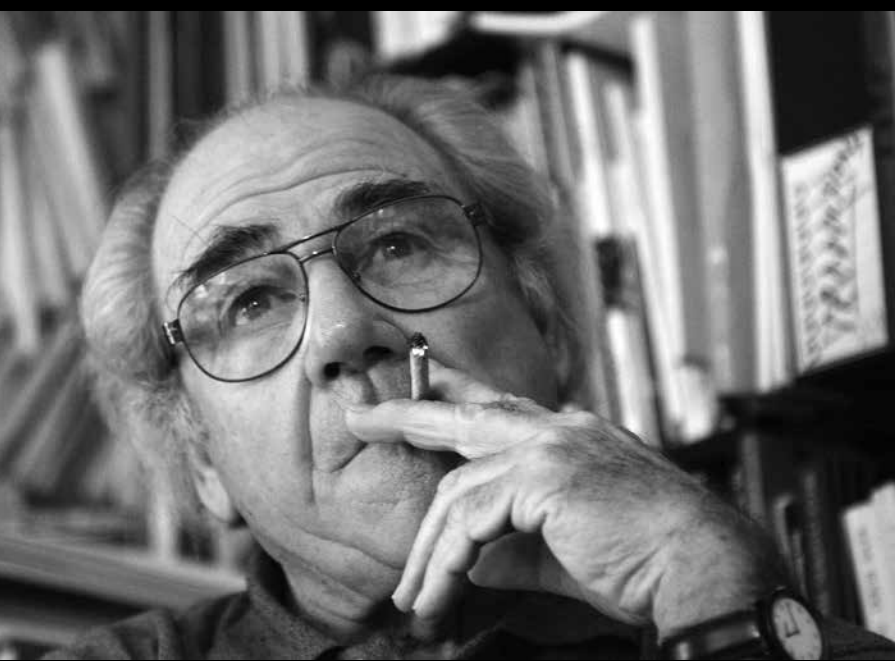
Ny Tid mottar midler fra Norsk kulturråd og Fritt Ord. Ny Tid arbeider etter Redaktørplakaten, Tekstretklameplakaten og Vær Varsom-plakatens regler for god presseskikk.

Tilnyttede journalister og kritikere:
Carima T. Heinesen, [carima@nytid.no], Øystein Windstad [oystein@nytid.no], Hans E. Olav [heolav@nytid.no], Hanne Gideonsen [hanne@nytid.no], Tori Aarseth [tor@nytid.no], Torbjørn Tumyr Nilsen [torbjorn@nytid.no], Trine Lejon [trine@nytid.no], Ola Tunander, Ragnar Skre, Aslak Storaker, Paal Frisvold, Kjetil Reed, Endre Eidsaa Larsen, Alexander Carnera, Aleksander Huser, Eivind Tjønnelund, Birgitte Gustava Røthe Bjørner, Steffen Moestrup, Simen Joachim Helvig, Henning Næss og Mette Karlsvik.

Korrespondenter og kommentatorer:
Linda Noor, Bjørn Hatterud, Aina Villanger, Ole Robert Sunde, Tore Næss, Erling Borgen, Pål Steigan, Nina Ossavi, Erlend Kiørstad.

Rio, Brasil: Runa Tierno.
Gaza, Palestina: Ahmad Al-Kabarti
Moskva, Russland: Elena Milashina
Harare, Zimbabwe: Ethel Kabwato
Teheran, Iran: Najmeh Mohammmedkhani
Kairo, Egypt: Nawal Sadawi., Hana Afifi.

PERSPEKTIV

Fremstillingene av Foucault, Baudrillard og Derrida, er blant flere ting som avslører forfatterens manglende kunnskaper.

MICHEL FOUCAULT. FOTO AFP

JEAN BAUDRILLARD. FOTO: AFP PHOTO ERIC FEFERBERG

JACQUES DERRIDA. FOTO: AFP PHOTO JELE ROBBIN

FORTSETTER FRA FORSIDEN

valgt å skrive om. Den uforløste spenningen mellom egen biografi og norsk mentalitetshistorie skaper en rekke problemer. For det første blir det usikkert hvilket tidsrom han har ment å dekke i boken: Er det bakgrunnen for postmodernismen – de første årene da den slo gjennom på 1980-tallet – han ønsker å beskrive, eller er det dens skjebne fra 1984 til i dag (med enkelte forløpere)? Dette blir aldri klargjort. Tidsskriftet Profil på 1980-tallet får et eget kapittel. Artiklene som siteres fra tidsskrifter som Vinduet og Samtiden, er også stort sett fra 1980-tallet. Dermed kan det virke som det er de første årene som står i fokus. I et kapittel får vi imidlertid referert striden innen statsvitenskap mellom Iver Neumann og Øyvind Østerud fra slutten av 1990-tallet. Men da hadde jo postmodernismen for lengst kommet til Norge! Dette gjelder også striden rundt Erling Sandmos doktorgrad i historie, og debatten i Historisk Tidsskrift frem mot tusenårsskiftet, der Sandmo ble kritiseret av blant annet historikerne Tor Egil Førland og Paul Knutsen. Vi får også beskrevet spliden innad i Makuttredningen mellom Siri Meyer og resten av utvalget i 2002 – altså nesten 20 år etter at postmodernismen kom til Norge. Og så kommer en rekke intervjuer med sentrale personer fra de to-tre siste årene. Som om vi ikke hadde noen postmodernismedebatt mellom 2002 og 2013! Av uforklarlige grunner dekkes ikke debatten Harald Eia satte i gang.

Hullele som en sveitserost. Boken begrunner ikke hvorfor akkurat dette utvalget av kontroverser omkring postmodernismen er valgt ut. Noen stygge faktafeil i boken tyder på at utelatelsene ikke skyldes bevisste valg, men rett og slett manglende kunnskaper. I forbindelse med debatten i kjølvannet av litteraturviteren Paul de Mans (1919–1983) aktivitet som journalist i nazitidens Belgia, skriver Gundersen at «de Man-affæren» «var som et ekko av ordsnittet rundt Martin Heideggers tilknytning til nazismen noen tiår tidligere». Men i virkeligheten kom debatten om Paul de Mans aktivitet som journalist under krigen og Viktor Fari-

as bok om Heidegger og nazismen samme år – i 1987! Oppdagelsen av Heideggers nazisme og hans status som anerkjent for mange av postmodernistene, ikke minst Jacques Derrida, gjorde at postmodernismen ble svekket i offentligheten. I den franske debatten ble nazismen blant annet omtalt som en «politisk postmodernisme». Apropos Derrida: Gundersen påstår både i bok og i avis at Derrida ikke ble oversatt til norsk for etter tusenårsskiftet. Men essayet «Genrens lov», Derridas lesning av Blanchots essay «Dagens galskap», ble faktisk oversatt av Birger Clemens Baardsen allerede i 1988 i antologien *Fransk åpning mot formuften – En postmoderne antologi* (Ariadne Forlag). Den har postmodernismehistoriker Gundersen aldri hørt om. Her deltok også Arne Stav og Arnstein Bjørkly fra Profil-redaksjonen.

Postmodernismen fikk et viktig skudd for baugen med Alan Sokals parodiartikkel «Transgressing the boundaries» i 1996. Dette innspillet skapte en stor internasjonal debatt om postmodernismen, og førte til at postmodernismen som retning ble diskreditert ved universitetene. Gundersen nevner ikke denne affæren med et eneste ord. Av bokens kritikere så langt er det bare Arild Pedersen i Dag og Tid som har nevnt denne utelatelsen. Fordi Pedersen sympatiserer med uuthengningen av postmodernismen ut fra perspektivet om at «god journalistikk sigrar over det dårlege akademisk», er han i denne anmeldelsen langt under sitt eget nivå.

Ellers er det merkelig at tidsskriftet ARR ikke nevnes som en formidler av postmodernismen. Helt siden oppstarten i 1989 med Espen Schaanning som redaktør, har tidsskriftet i hver eneste årgang brakt artikler skrevet ut fra et Foucault-perspektiv. Men i den norske debatten om Foucault nevnes Fredrik Engelstad, Erling Sandmo og Iver Neumann – Schaanning er fraværende. Hvorfor opplyser ikke Gundersen om årsaken til at han har utdefinert Schaanning? Han bruker som nevnt plass på en selvbiografisk historie om hvordan det stikker seg for ham når han skal legge frem Foucaults diskursbegrep på et seminar i idéhistorie i 1997. Læreren på seminaret i idéhistorie i Oslo i 1997 var etter all sannsynlighet Espen Schaanning,

som samme året utga en bok om Foucault, og som i 2000 disputerte på Norges mest omfattende studie av Foucault. Men Schaanning nevnes ikke som formidler av Foucault her i landet! Denne utelatelsen sier mye om hvor subjektivt og upålitelig Gundersens bok er.

Koseprat. Gundersen har også intervjuet en rekke aktører som var med den gang. Siri Meyer, Anders Johansen, Arild Linneberg, Iver Neumann, Arne Stav, Morten Søbye og så videre. Men ytterst sjelden klarer han å stille kritiske spørsmål til intervjuobjektene. Intervjuene blir uinteressante, til tross for at de fleste intervjuobjek-

tene er kunnskapsrike og velartikulerte. Gundersens kildebehandling minner om Alf van der Hagens intervju med Dag Solstad, der Hagen med et par unntak ikke konfronterer Solstad med alternative kilder, men heller gjør seg til et mikrofostat for forfatteren. (For denne prestasjonen fikk Hagen absurd nok Kritikerprisen for beste sakprosbok!) Gundersen blir også i stor grad et mikrofostat for dem han intervjuer. Han mangler tilsynelatende kunnskaper til å konfrontere intervjuobjektene. Det lave presisjonsnivået i fremstillingen av Derrida, Baudrillard og Foucault er også avslørende i så måte.

Tom Egil Hverven har et godt poeng i sin kritikk i Klassekampen når han betoner at Gundersen beskriver intervjuobjektene kroppsspråk. Forfatteren får åpenbart lite ut av intervjuobjektene, og kroppsspråket deres blir som en slags trøstepremie. Han mystifiserer også dem han er på vei til å intervjuer ved ikke å nevne navnet deres med én gang. Leseren skal liksom pirres på pinebenken, men begynner raskt å kjede seg etter at teknikken har blitt manér. Mystifikasjonen fremstår som et fattig substitutt for manglende forberedelse til intervjuene. Reisen til intervjuobjektene minner om Hans Olav Brenners teknikk i *Bokprogrammet*. Brenner filmes på sin vei til dem han skal intervjuer.

Vekkelse og reaksjon på -68. Var virkelig postmodernismen en «vekkelse» da den kom til Norge, på samme måte som Solstad beskriver AKP(m-l)-bevegelsen i *Gymnaslærer Pedersens beretning om den store politiske veknelsen som har hjemsoekt vårt land?* Hva var eventuelt forskjellen? Det er symptomatisk for boken at Gundersen ikke utforsker sin egen metodologiske metafor.

Gundersens forklaring på det intellektuelle klimaskiftet som en reaksjon på ml-erne og 70-tallet er derimot god, og stemmer bra med bakgrunnen til medlemmene av Profil-redaksjonen i perioden 1984–86: De var frustrerte radikaler som ble lei av puritanismen og skylappene som preget norsk venstreside. Men postmodernismen er ikke noe opplagt alternativ til ml-bevegelsen – og det påpeker også Gundersen godt. Mesteparten av den franske teorien som kom på moten, var jo produsert i kjølvannet av -68. Med andre ord: Det som kom som reaksjon på -68 i Norge, var et uttrykk for -68 i Frankrike. Hvor revolusjonær var Julia Kristeva, for eksempel, i *Revolusjonen av det poetiske språk* fra 1974? I kommunistpartiets avis L'Humanité snakket Jean-Pierre Faye (1925–) ironisk om «kamerat Mallarmé», mens Kristeva brukte den franske symbolisten som et eksempel på revolusjonen av det poetiske språk. Foucault pekte jo mer mot samfunnsforandring og inntektsnivå når det gjaldt psykiatri og fengselsvesen. Derfor var det heller ingen overraskelse at han ble

oversatt og presentert innenfor en 68-kritikk av rettsvesenet i Norge allerede på 1970-tallet.

Filosofi i glossy magasiner. Gundersen bygger mye på Eivind Røssaaks bok *Det postmoderne og de intellektuelle* fra 1998 – langt mer enn hva Røssaak krediteres for. Hvorfor har ikke Gundersen mer utførlig beskrevet konflikten som førte til at Røssaak mistet jobben i Klassekampen, dersom ml-erne skal være et alternativ til postmodernismen og omvendt? Da blir jo perspektivet på ml-bevegelsen som en politisk postmodernisme problematisk. Gundersen sier ikke noe om hvordan Røssaaks perspektiv skiller seg fra hans eget.

Espen Schaanning nevnes ikke som formidler av Foucault her i landet! Denne utelatelsen sier mye om hvor subjektivt og upålitelig Gundersens bok er.

Og kritikken av -68 har vært fremmet ut fra andre forutsetninger enn postmodernismen, for eksempel av Niels Fr. Nielsen, som parodierte selvproletariseringen folk fra gamle embetsmannsfamilier gjennomførte, og som egentlig gjorde 68-erene til et absurd fenomen. Oppgjøret hadde allerede kommet: Året før Nye Profil ble lansert, i 1983, hadde Kaj Skagen kritisert det snevre litteraturbegrepet i sin bok *Bazarous barn*. Partiskretæren i AKP Sverre Knutsen hadde for lengst fått seg jobb på Aker brygge; «Terninggruppen trengte en mann med organisasjonserfaring, og det hadde jeg.» Og i de akademiske miljøene var det et markant klimaskifte fra 1970-årene til 1980-tallet – folk sluttet på HF-fakultetene, tok informatikk og begynte å jobbe i Norsk Data.

De franske nyfilosofene hadde blitt lansert av Tore Stubberud og tidsskriftet Kontinent Skandinavia (1979–82). Så i 1984 var tidsskriftet Nye Profil mer enn modent for en overtakelse. I tillegg kom jappetiden og eksplosjonen av utelivet på midten av 1980-tallet. Man gikk ikke lenger imot den kapitalistiske estetikken – man skulle bruke markedet og vareverdenen til å smugle inn teori og filosofi i glossy magasiner.

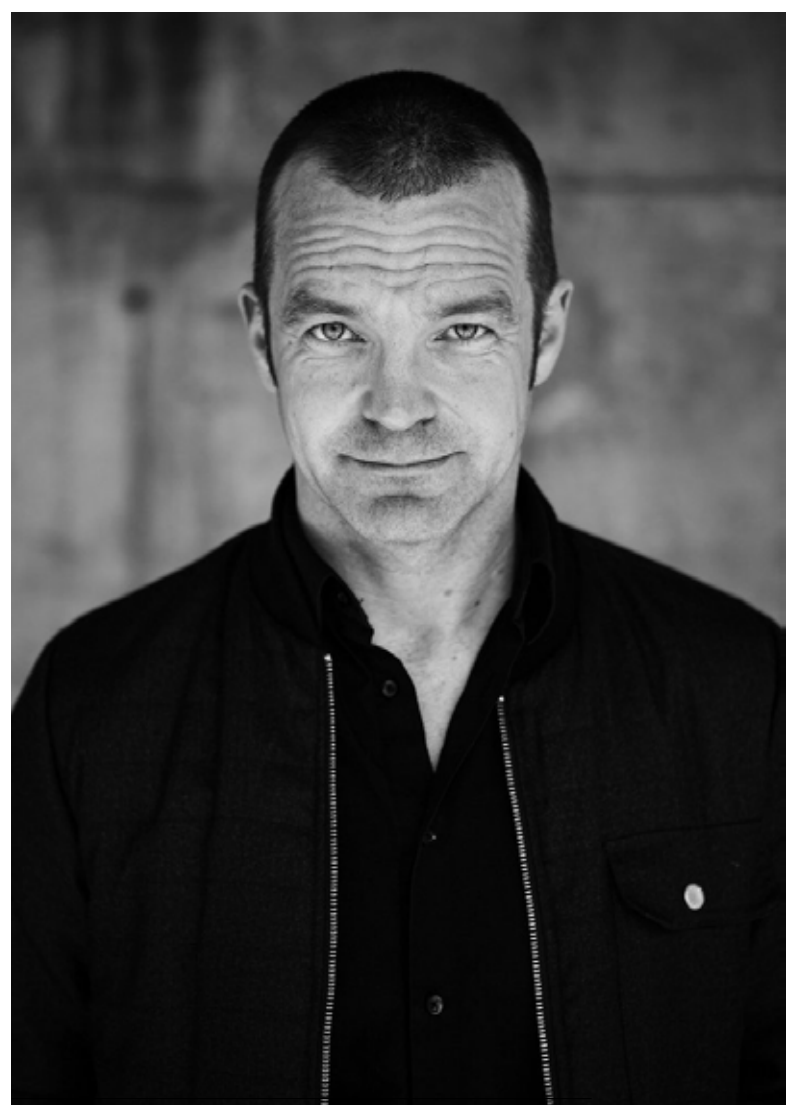
Det var en slags tro på at man kunne bruke markedets virkemidler til egne formål – *if you can't beat them, join them*. Å ri på kapitalismens bølge da jappetiden var et faktum, var det eneste alternativet etter at basisen for kritikk med rot i 1970-tallet hadde spilt fallitt.

Postmodernismen lever. Deleuze og Guattari hadde anbefalt noe liknende i *Anti-Odipus*, deres verk om «kapitalisme og schizofreni» fra 1972. En humanistisk kritikk av fremmedgjøring og kommersialisering ville være hensiktsløs. De anbefalte i stedet å delta i kapitalismens egen «deterritorialiseringsbevegelse», noe man kunne tolke som å overdrive kapitalismens verste tendenser. Baudrillards beskrivelser gikk i samme retning, enten det gjaldt det hyperreelle, systemet av objekter, varer forstått som differensielle tegn og døden som et alternativ til kapitalismens langsomme død. Kritikk i vanlig forstand var umulig. Baudrillard nevnte terrorismens brå død som et alternativ til den langsomme døden i kapitalismen. Twin Towers ble trukket frem som et ikon på kapitalismen i hans bok *Det symbolske byttet og døden* (1976). Forfatteren Stein Mehren – som ikke nevnes i Gundersens bok – kritiserte postmodernismen på 1980-tallet for å være «massemedia selv som var blitt filosofi».

Da postmodernismen kom til Norge er like mye et uttrykk for postmodernisme som den omhandler den som tema: Blandingen av vilkårlig kildebruk og subjektiv syntese; upresis fremstilling av filosofiske posisjoner; manglende struktur, kronologi og teoretisk inngang til stoffet (og her er det mye å velge mellom i den omfattende litteraturen om postmodernismen) gjør at Gundersens bok til fulle demonstrerer de verste sidene av akademisk postmodernisme i kjøppottjournalistisk form.

Dermed bekrefter Bjarne Riiser Gundersen – som underviser i journalistikk i Volda – at postmodernismen lever i beste velgående. Kritikerprisen til Gundersen!

Tjønneland er fast skribent i Ny Tid. e-tjonn@online.no

Noen stygge faktafeil i boken tyder på at utelatelsene ikke skyldes bevisste valg, men rett og slett manglende kunnskaper. Bjarne Riiser Gundersen. FOTO: Marius Beck Dahle

– Enhengig norsk utgave –

Vi som elsket Amerika – del II

Jeg kan ikke si med bestemthet når det var over, men en dag var jeg klar over at jeg ikke lenger elsket USA. Det var vel på begynnelsen av 50-tallet.

AV JENS BJØRNEBOE, 1. MAI 1966

Tittelen på denne artikkelen er ikke ironisk. Jeg hører selv til dem som virkelig har elsket Amerika, og jeg vet hvordan det føles. Som de fleste andre nordmenn har jeg slektninger der. På grunn av min fars yrke har jeg fra jeg var barn av hatt med amerikanere å gjøre. Amerika var drømmenes, frihetens, mulighetens og eventyrets land. Jeg var i New York før jeg

hadde vært i København eller Stockholm, og det var en selvfølge. For meg var Amerika rett og slett verden. Jeg leste amerikansk litteratur inntil besvimelse, gikk med amerikansk slips og snappet engelsk henholdsvis gjennom nesen og nede i halsen. Da vanviddet for alvor begynte i Europa, med fascismen i Italia og Spania, med Hitlers sinnssykdom i Tyskland, og mens Stalins prosesser raste i Moskva, – da var igjen USA det lyse punkt i verden, tilsynelatende de normale land, korrupt og kriminalisert, riktignok, men stort og åpent og vidtsynt, frihetens og fremtidens land. (Stadig: for oss som elsket Amerika!) Under krigens siste fase kom dessuten Amerikas krigsinnsett, som ikke skal glemmes – i liket med Englands og Russlands. Etter krigen fortsatte Stalins jern- og blodjustis, som med et meget mildt uttrykk var sterkt skremmende. USA sto stadig for meg som et slags symbol for alt som garanterte de menneskelige friheter som gjør livet verd å leve, – men i avgangende grad. En kjærlighet kan begynne brått og voldsomt, men den dør langsomt, litt etter litt. Jeg kan ikke si med bestemthet når det var over, men en dag var jeg klar over

at jeg ikke lenger elsket USA. Det var vel på begynnelsen av 50-tallet. Amerika var blitt farlig, skremmende, uhyggelig. Det representerte konformisme, korrupt rettsvesen, voldsbruk, verdens sterkeste militærmakt, – og fremfor alt: USA aspirerte til verdensherredømmet. En stund var USA virkelig verdens herre, inntil den russiske vannstoffbomben var ferdig.

Man skal lete lenge omkring i en ellers lite oppmuntrende verdenshistorie, før man finner mere ensidig brutalt egoistiske motiver, enn i de siste tyve års amerikansk utenrikspolitikk.

Det fulgte etter krigen et stormaktstyranni uten paralleller i verdenshistorien, en voldsmentalitet og en forakt for moral og menneskelighet som var uten sidestykke. Megaton-tenkningen var tidens eneste politiske idé.

Hele det opprinnelige bilde av Amerika var borte, og de skygges-

der man alltid hadde visst om fra det amerikanske samfunn; brutalitet, hykleri, sanseløst pengebegjær og tilbødelse av «sterke menn», slo med et over i den offentlige utenrikspolitikk og kom til å prege den nyanseløst. Jeg tror ikke lenger at den ene eller den annen person, gruppe eller regjering handler ut ifra bare dårlige, eller bare gode motiver. Gjennomgående er det litt godt og meget ondt i de egentlige årsaker til folks handlinger. Allikevel skal man lete lenge omkring i en ellers lite oppmuntrende verdenshistorie, før man finner mere ensidig brutalt egoistiske motiver, enn i de siste tyve års amerikansk utenrikspolitikk.

Store deler av norsk presse har betraktet det som helligbrøde å bringe fakta – det som er presens viktigste oppgave – om USAs handlinger rundt omkring i verden. Delvis av sentimentale, delvis av opportunistiske grunner har man unngått kjensgjerningene og nøyet seg med å gjengi de amerikanske statsmenns egne uttalelser om seg selv. Resultatet er at norske avislesere er nesten ufattelig slett orientert om emner som Vietnam, Guatemala, Mellomøsten etc. Den

pinlige innsender«debatten» som fulgte i en del aviser etter Sara Lidmans opptreden i norsk TV, var en kjedelig illustrasjon til det: Den var så god som fullstendig uten henvisninger til fakta, og helt uten argumentasjon. Den sannsynlige bakgrunn for det hele var antagelig at Sara Lidman ikke hadde noen anelse om hvor slett og hvor ensidig norske seere var informert, fordi hun selv har vært vant til svenske aviser og informasjonskilder, som jo allerede fordi Sverige står utenfor NATO, er langt mere uavhengige enn de norske.

Av denne og mange andre grunner er David Horowitz' siste bok *USA og den tredje verden* en virkkelig begivenhet i Norge, et land som i tyve år har vist en så krypende serwil holdning overfor dollarmakten. Sammen med to tidligere PAX-bøker, *Den kalde krigen* og *Den kalde krigen*, gir den i konsentrert form en uhyre fylde av nødvendige opplysninger om dagens problemer. *USA og den tredje verden* er en nødvendig oppslagsbok for enhver som ønsker selv å ta stilling til noe som angår alle. Den er i formen mesterlig knapp og konsis, og oppnår på sine 130 sider

å samle de viktigste data om USA i Mellomamerika, Mellomøsten og Østen, altså en glimrende utfylling av *Den kalde krigen* som behandlet USAs Europa-politikk i samme tidsrom. En stor fordel med boken, er at man ikke under lesningen går seg vill i en million henvisninger og kildeoppgaver. Den er leselig nettopp for dem som trenger den mest; folk som ikke på forhånd er profesjonelle spesialister i utenrikspolitikk. For ethvert våkent menneske er boken uunnværlig. Man fristes til å sitere gamle Lichtenbergs bokanmeldelse: Den som har to bukser, bør selge den ene og kjøpe seg denne boken isteden. Den er ikke «vitenskapelig», men *lesbar*, – og alle viktige ting er solid dokumentert. Johan Ludwig Mowinckels oversettelse er utmerket, klar, leslig og eksakt. Altså, selg buksene: David Horowitz er et enestående fenomen innen samtidens politiske litteratur, umåtelig kunnskapsrik, – intelligent, modig og sannhetskjærlig.

Spalten fra Ny Tids forløper Orientering (1953–1975) redigeres av Line Fausko.

Film&bøker

BOKNOTISER

Stig Jarle Hansen:
Al-Shabaab in Somalia: The History and Ideology of a Militant Islamist Group
Hurst Publisher, 2016

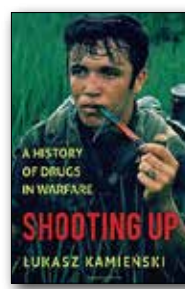

Siden 2007 har en ny gruppe krigere dukket opp i Mogadishus gater: *Shabaab* – eller ungdommen. Al-Shabaab er et utspring av Islamic Courts Union, som splittet opp i 2006. Gruppen pålegger sharialover og er dypt påvirket av lokale klanstrukturer i Somalia.

Al-Shabaab er en beryktet og mye omtalt, men også en lite forstått gruppe. Hansens kritikerroste bok forsøker å se lenger enn avisoverskriftene og forenklede analyser basert på urovekkende fortellinger. Han betrakter Al-Shabaab som en organisasjon som kombinerer somalisk nasjonalisme med de retoriske forpliktelsene innen internasjonal jihadisme, og beskriver hvordan denne kombinasjonen tiltrekker seg mange unge, utenlandske krigsrekrutter.

Ifølge The Economist er dette en vesentlig bok om jihadistiske grupperinger, mens Foreign Affairs beskriver den som «eksepsjonell» og «en bok som fortjener en bred leserskare».

Lukasz Kamiński
Shooting Up: A History of Drugs in Warfare
Hurst Publishers, 2016

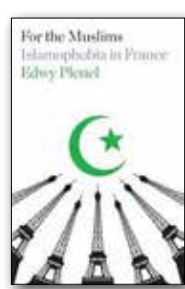

Shooting up handler om bruk av alkohol og narkotika i krig – og om krigføring gjennom tidene. Boken tar et dyddykk i hvordan «krigere alltid har drømt om å få superheltekrefter som gjør seierne forutsigbare».

Når man ikke har verktøy som avleder eller dekker over krigens grusomheter, hvordan skal soldatene da tåle brutaliteten, frykten, stresset og intensiteten kampene medfører? Når blir krig i seg selv et avhengighetsdannende stoff? Alkohol er og blir det mest brukte rusmiddelet både under og etter krigen. Kamiński skriver at gamle grekere og romere antakelig gikk beruset inn i kamp – det samme gjelder britene, kamikazepilotene og de amerikanske styrkene i Vietnam – de sistnevnte soldatene fikk tildelt to ølbokser per dag, i tillegg til de ble belønnet med alkohol for å drepe fienden.

Det er ikke noe direkte antikrigsbudskap i boken, men den anlegger et humanistisk perspektiv på avhengighet av krig i seg selv. Innsikter fra Nietzsche; personlige fortellinger fra krigen; historiske samt biologiske forklaringer veves sammen til en helhetlig analyse som burde være obligatorisk lesning.

Edwy Plenel:
For the Muslims: Islamophobia in France
Versobooks, 2016

På begynnelsen av 2000-tallet hevdet fremstående intellektuelle at Frankrike hadde et spesielt «problem med islam», og at dette rettferdiggjorde det rasistiske partiet Front National. Slike ideer har kommet tilbake med full styrke etter terroristangrepene i Paris i januar og november 2015, og har begynt å representere en ny «common sense» i det politiske landskapet. Man ser også en liknende logikk og med tilhørende tankemønstre utspille seg i USA og det øvrige Europa.

Plenel er tidligere sjefredaktør i Le Monde og forsøker gjennom sitt virke som gravejournalist å kjempe mot dem som ønsker å gjøre muslimene til syndebukker.

Plenels bok viser hvordan normaliseringen av et høyrevridd narrativ basert på avvsnings, ekskludering og ideer om «annerledeshet» kan få konsekvenser for oss alle.

line@nytid.no

Et lakonisk bilde på den russiske sjelen

Cinetrain: Russian Winter
Regi: Tristan Daws, Dieter Deswarte, Benny Jaberg m.fl.

Gjennom storslagne bilder av snødekte kjstlandskap, endeløse bjørkeskoger, is, frostrøyk og nattemørke får man et innblikk i de røffe vilkårene mange russere lever under, og hvilken utholdenhet de utviser.

RUSSISK FILM

BEATE PETERSEN

«Av alle kunstformer er filmen den aller viktigste for oss,» uttalte Lenin etter revolusjonen. I de samme banene tenkte den russiske filmskaperen Alexander Medvedkin da han i 1932 etablerte det legendariske kinotoget, som Chris Marker 40 år senere skildret i sin halvtimes lange film *Le train en marche*. Den første femårsplanen hadde akkurat blitt iverksatt, landbruket hadde blitt tvangskollektivisert og produksjonsnivået hadde falt dramatisk. Medvedkin så imidlertid filmen som et verktøy til å få gjennomført femårsplanen og legge grunnlaget for den sosialistiske staten. De tre vognene som til slutt en januar forlot Moskva, besto av et laboratorium, et klipperom og et projeksjonsrom, i tillegg til soveplasser for de i alt 32 filmarbeiderne som tok del i prosjektet. I de kommende 294 dagene, på reise gjennom det enorme sovjetiske kontinentet, dokumenterte filmteamet både de velfungerende og de ikke-fungerende produksjonskollektivene, fremkalte opptakene, klippet dem sammen og viste dem umiddelbart til de impliserte, slik at de kunne diskutere arbeidsmetodene sine og forstå hvor det buttet. For Medvedkin var kinotoget revolusjonens tog, og filmmediet var et våpen, som bar signaturen ikke bare til regissøren og fotografen, men også til folket som deltok.

En bedre verden. Det er dette storstilte prosjektet *Cinetrain: Russian Winter* trekker veksel på. I januar 2013 la 21 filmarbeidere fra i alt 14 land ut på en 15 500 kilometer lang togreise, som skulle vare i en måned og ta dem fra Moskva til Murmansk, St. Petersburg, Kotlas, Tomsk og Olkon, som er en øy i Baikalsjøen. Derfra gikk reisen tilbake til Moskva, der filmene deres skulle ha premiere på selve ankomstdagen.

Prosjektet var det tredje i rekken, og utvelgelsen av deltakerne var basert på en åpen utlysning. Mens det første *Cinetrain* i 2008 tok for seg de imaginære grensene mellom Russland og Europa, og det to år senere handlet om de faktiske grensene i sør og øst, var oppgaven denne gangen å kaste lys over de vanligste russiske stereotypene, og å undersøke hvilke forestillinger russerne har om seg selv. Det resulterte i åtte kortfilmer, der de seks som presenteres i *Cinetrain: Russian Winter* tar for seg vinteren,

kvinnen, vodkaen, Ladaen, bjørnen ... og den russiske sjelen.

Om rammene for prosjektene den gang og nå er de samme, nemlig togreisen, er det også helt opplagte forskjeller. Der *Medvedkin* hadde klare politiske ambisjoner og så på filmen som et verktøy i samfunnsutviklingen, inntar filmskaperne i *Cinetrain: Russian Winter* i langt større grad en betraktningsrolle. Og der *Medvedkin* ønsket å få menneskene til å se seg selv og bruke den nyervervede innsikten til å skape en bedre verden, er selvforståelsen selve utgangspunktet for filmene som ble laget i 2013. Regissørene leverer ingen politiske innspill, ei heller tar de mål av seg til å forandre noe – her er det snarere kulturturene som får utfolde seg. Det prosjektene likevel har til felles, er at de lar mennesker som vanligvis ikke har en stemme i offentligheten få komme til orde. Felles er også at filmene er laget på ganske stramme betingelser: Mens filmskaperne på 1930-tallet fremkalte filmrollene på stedet, satt regissørene 80 år senere på toget og klippet de digitale opptakene, eller de kjempet med utstyr som ikke fungerte i den ekstreme kulden.

Filmene tar for seg vinteren, kvinnen, vodkaen, Ladaen, bjørnen ... og den russiske sjelen.

Russiske storhetstanker. Nå er det få land som er like myteomspunnede som Russland. «Russland kan ikke gripes av forstanden eller hjernekraften til noen av verdens lederer», skrev den russiske poeten Fjodor Tjuttsjev i 1866. Den religiøse filosofen Nikolai Berdjajev hevdet på sin side at det helt fra gamle tider har eksistert en forutelse om at Russland er eslet til noe stort – en storhet som er uløselig knyttet til troen på landets helliggjørelse gjennom ortodoksien. Berdjajev beskrev dessuten sine landsmenn som apokalyptiske eller nihilister, som enten higit mot en ny åpenbaring, en høyere åndelig virkelighet, eller som gikk i motsatt retning og ble fanatiske ateister. Og om disse tankene ble

formulert for mer enn 100 år siden, kan man fortsatt ane reminisensene av dem i retorikken til Putin og hans maktapparat.

Når ungarske Bernadett Tuza-Ritter i sitt bidrag *Just the way it is* tar for seg den russiske sjelen, handler det imidlertid ikke om kollektivismen, gudstro eller forestillingen om å ha en hellig misjon, men om de mer livsnære betraktningene til en togvertinne på strekningen mellom Moskva og Tomsk. Den litt eldre kvinnen drømte en gang om å bli danser, men endte i stedet opp som kranfører, inntil bedriften hun var ansatt i skulle nedbemanne og hun ga fra seg jobben til fordel for en kvinnelig kollega som trengte den mer. Selv uttaler Tuza-Ritter på *Cinetrain: Russian Winter* at dette portrettet av en skjør og sterk russisk kvinne som «oppfører seg som Dostojevskijs ensomme helt» gir et innblikk i den mysteriøse russiske sjelen. Hva som er likhetstrekkene mellom denne togvertinnen og Sonja, Alosja eller Prins Myshkin, eller hvor det mysteriøse ligger, er imidlertid ikke opplagt. Snarere synes dette å handle om å være et anstendig menneske, om å gjøre det rette, og om å ta de utfordringene livet byr på, på strak arm – selv om man etter eget sigende bare har halvparten av det som skal til for å leve et godt liv. En sekvens i filmen er imidlertid sjeldent betakende, og det er når togvertinnen kikker ut av vinduet og vi ser stillbilder fra en super8-film der private fotoer blandes med øyeblikk fra sovjettidens glansdager – blant disse *Medvedkins* portrett. Bildene vises i ujevne rytme, og også en tanke for fort, slik at sekvensen får noe hildringsaktig over seg – som om den representerer minner som ikke lenger har ordentlig feste i bevisstheten. Det er virkelig vakkert gjort.

Vodka og visjoner. Tre av kortfilmene i *Cinetrain: Russian Winter* har vunnet en rekke festivalpriser, deriblant i Locarno og Sundance. En av disse er den sveitsiske regissøren Benny Jabergs *The Green Serpent*, som tar for seg en ubestridelig russisk stereotyp, nemlig vodkaen konsumert. Der hver nordmann i gjennomsnitt drikker fem liter ren sprit i året, slår russerne oss ned i støvlene med sine 16 liter. Den gjen-

nomsnittlige levealdere for russiske menn er 64 år, én av fire dør før fylte 55, og hvert femte dødsfall antas å være alkoholfrelatert. Det er imidlertid ikke denne grimme statistikkene Jaberg vier filmen sin til, men til vodkaens bevissthetsutvidende virkning, og den skjøre overgangen mellom inspirasjon og marerittaktig mørke. I filmen er det vitenskapsmannen, poeten og regissøren som snakker – en konstallasjon det er umulig ikke å se som en parallell til forfatteren og vitenskapsmannen i Andrej Tarkovskijs film *Stalker* fra 1979, som i følge med veiviseren beveger seg inn i den forbudte sonen, på leting etter det rommet der deres innerste ønsker kan oppfylles.

Vitenskapsmannen, som arbeider ved et institutt ved Baikal-sjøen, forteller at deres viktigste forskningsområde er astropartikkelvisjon, og at de studerer nøytrinone i utenomjordiske objekter. Ledsaget av fantastiske bilder av isblokker, vind som virvler opp snø over isen, nordlys og lynnedslag fortsetter han med å fortelle om hvordan vodkaen stimulerer forestillingsevnen og fremkaller visjoner – uten at disse visjonene kan tilskrives nøytrinone som beveger seg gjennom vodka glasset.

Regissøren sier på sin side at å drikke vodka betyr å entre en magisk tilstand der man utvikler telepatiske evner og ordløst forstår hverandre. Enda mer magisk er imidlertid neste stadium, der det er mulig å teleportere: Du begynner å drikke på ett sted, men ender opp på et annet. «Dette er noe alle russere mestrer,» slår han fast. Ikke mindre bejaende er poeten som forteller hvordan vodkaen skaper en følsomhet for verden, for alt levende, som om man puster inn menneskeheten. «Du synes synd på hver eneste lille valp, på hver eneste lille fugl som fryser. (...) Samtidig vil du utsette menneskene med en flammebrenner, eller kaste en atombombe ned over dem,» sier han, og tilføyer at det er i denne tilbakebrakte og motsetningsfulle tilstanden han er i stand til å skrive sine «anti-eventyr». Deretter begir han seg inn på mer vidløftige spekulasjoner, der han setter mennesket i forbindelse med det kosmos vitenskapsmannen forsker på.

Gjennom vodkaen opplever han å gå inn i en annen verden, og bli forent med kreftene til den mørke materien, som er overalt, også inne i oss.

Ikke mindre bejaende er poeten som forteller hvordan vodkaen skaper en følsomhet for verden, for alt levende, som om man puster inn menneskeheten.

Spekulativ vitenskap. Denne litt aparte koblingen mellom vitenskap og metafysikk har hatt god grobunn i den russiske kulturen. På slutten av 1800-tallet kombinerte Nikolai Fedorov russiskortodoks kristendom med en radikal, futuristisk visjon og en nesten marxistisk forestilling om praktisk anvendbar vitenskaplig forskning, i det han foreslo å anvende den kunnskapen man hadde om stråling og molekylets vibrasjoner til å gjenoppvikke de døde, gi dem evig liv, og transportere dem til andre planeter. Og den samtidige filmregissøren Yevgeny Yufit har i sine såkalt nekrorealistiske filmer fabulert over vitenskapsens hang til å virkeliggjøre idealistiske, og samtidig absurde, drømmer, som for eksempel å pøde mennesker med trær for å gi dem uslietlig styrke.

Samtidig peker *The Green Serpent* på et aspekt som kanskje også kan sies å være karakteristisk for den russiske kulturen, nemlig aksepten av det ikke-perfekte, av det motsetningsfulle, av det som både ødelegger og løfter – noe som understøttes av et dirrende, knitrende, urytmisk lydbilde og nesten gjennomskinnelige bilder i svart og neongrønt.

Å venne seg til virkeligheten. Av de seks filmene er det bare én, *Fairy tale of the Three Bears* av engelske Tristan Daws, som går inn på de dramatiske omveltningene som har skjedd i Russland. I 1917 var det den ortodokse religionen og tsarveldet som ble kastet på båten for å virkeliggjøre forestillingen om et klasseløst samfunn. Og da Sovjetunionen kollapset på 1990-tallet, åpnet det for en røverkapitalisme

verden knapt hadde sett maken til. I løpet av få år tilranet to prosent av befolkningen seg 90 prosent av nasjonalrikdommen, mens 25 prosent havnet under eksistensminimum. I Daws' film ser karakterene ikke helt uforsåelig med et nostalgisk blikk tilbake på sovjettiden, da tilværelsen hang sammen, og «ord som mor, far og helter av landet» fortsatt betydde noe. «Vi pleide å være andre mennesker. Det er først nå vi har utviklet en kapitalistisk holdning til ting,» sier en eldre mann, som opplever at de har falt ned i en revne. «Før arbeidet man fra morgen til kveld, og etter en helligdag varte feriefølelsen i et helt år. Nå er den følelsen borte.»

Men ikke bare har arbeidsmoralen endret seg. Mange har også mistet levebrødet sitt. En litt yngre mann som lever med moren sin i en liten hytte, forteller at noen derfor begynte å stjele metall som de kunne selge videre. Dermed forsvant elektrisitetsledningene som til da hadde forsynt dem med strøm. «Men livet forandrer seg,» slår han lakonisk fast. «Jeg er optimist.»

Å skulle beskrive de andre er som nevnt en risikosport, særlig når man befinner seg i en kultur man verken kjenner eller er helt fortrolig med. Om regissørene i *Cinetrain: Russian Winter* ikke bruker filmen på den måten Alexander Medvedkin en gang gjorde, har de likevel klart å styre una klisjeene og gi et vakkert og verdig bilde av folk som befinner seg langt unna Putins maktsentrum, eller nattklubbene og barene i Moskva og St. Petersburg. Her skildres mennesker som har utholdt den virkeligheten de har vært utlevert til, og som poetisk og vart forteller om livet og tiden. For eksempel sier den ene arbeideren i *Fairy tale of the Three Bears*: «Livet mitt passerte, som om det var et eventyr. Det gikk så fort. Jeg blunket, og så var det borte.» Det er ikke alle forunt å kunne snakke slik.

Se mer om filmene på www.cinetrain-project.com

Petersen er kunstsribent. beatepetersen@gmail.com

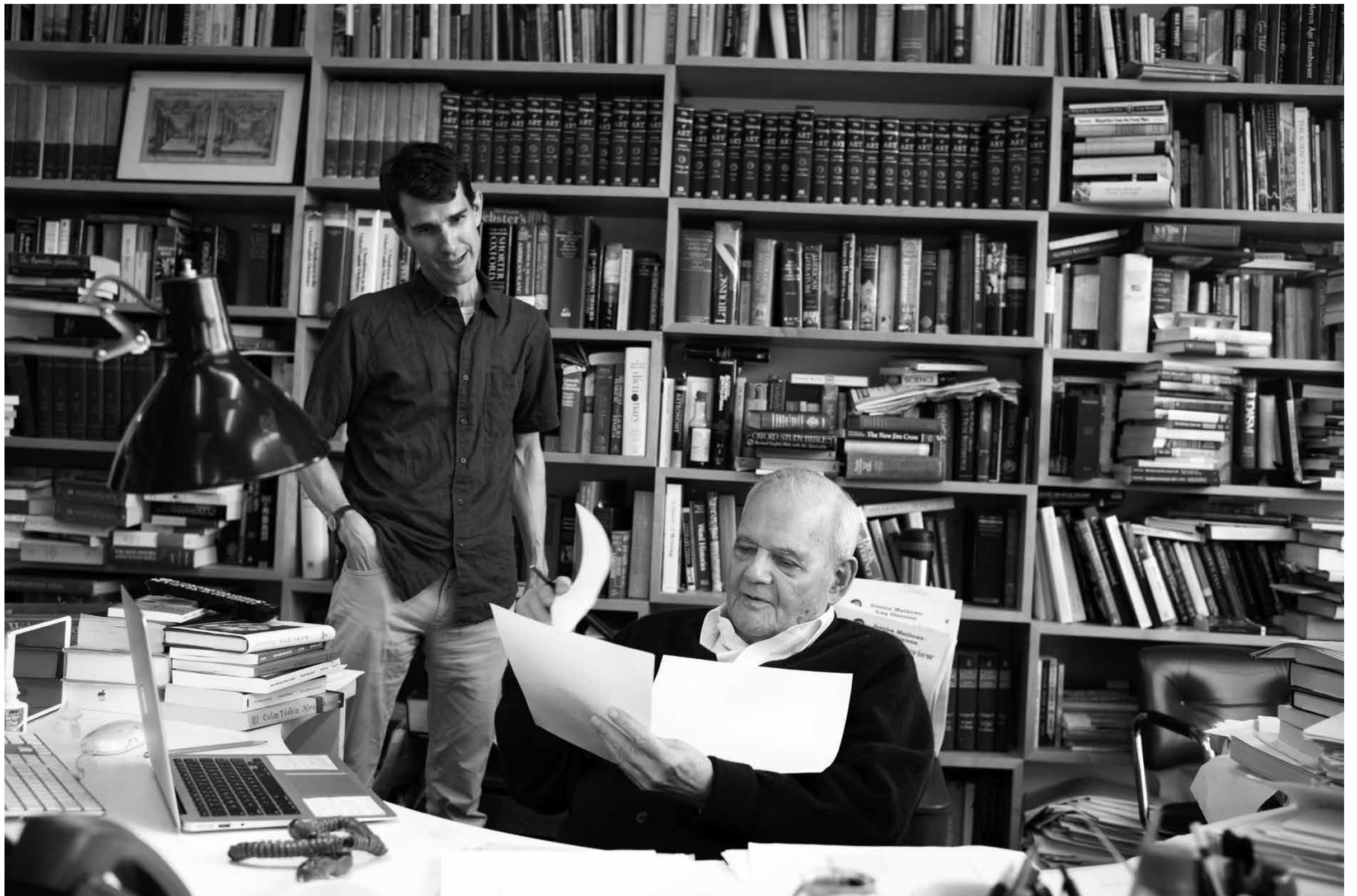
Pianisten Christian Ihle Hadland har invitert spennende artister til Kammermusikkfestivalen i Stavanger 16. - 21. august. Du kommer vel også?

Fullstendig program finner du på www.icmf.no hvor du også får kjøpt billetter.

KAMMERMUSIKKFESTIVALEN I STAVANGER 16. - 21. AUG 2016
KUNSTNERISKE LEDERE: CHRISTIAN IHLE HADLAND & JAN BJØRANGER

Hugh Eakin og Robert Silvers i *The 50 Year Argument*. FOTO: Brigitte Lacombe/Courtesy of HBO

New York Review of Books

The 50 Year Argument
Regi: Martin Scorsese og David Tedeschi

Dokumentarfilmen *The 50 Year Argument* er et festskrift til en av litteraturkritikkens mest innflytelsesrike institusjoner, men kunne ha tjent på å underlegges et kritisk blikk.

Filmen kan kjøpes for 79 kroner:
<https://itunes.apple.com/no/movie/the-50-year-argument/id1016475912>

DOKUMENTAR: TIDSSKRIFT

LIVE Ø. DANIELSEN

«All writing is political.» Susan Sontags ord, slik vi kan høre dem i en intervju-scene i dokumentaren *Regarding Susan Sontag* (2014), kunne ha beskrevet tidsskriftet hvor hun selv i en årrekke var blant de mest prominente bidragsyterne. The New York Review of Books var fra starten av mer enn bare et litteraturtidsskrift – selv om navnet har kunnet antyde det motsatte for de uinnvidde: Med et alltid kritisk blikk, hevet over verket i seg selv, så tidsskriftet det som sin oppgave å innta en alternativ posisjon overfor samfunnet. Slik tok de også avstand fra oppfatningen om litteraturkritikk som ren forbrukerveiledning.

Tidsskriftets tilblivelse var da også kulturpolitisk motivert. Det hele startet da kritikeren Elizabeth Hardwick i 1959 publiserte det toneangivende essayet «The Decline of Book Reviewing» i Harper's Magazine, hvor Robert Silvers var medredaktør. Hardwick satte ord på en generell misnøye med samtidens litteraturkritikk, noe som resulterte i at Silvers, Hardwick og en gruppe venner møttes for å diskutere kritikkens fremtid og potensial. Da den nesten fire måneder lange trykkestreiken inntraff i New York i 1963, lå forholdene tilstrekkelig til rette for at Silvers sammen med medredaktør Barbara Epstein kunne introdusere The New York Review of Books til et publikum som var utsultet på trykksaker.

Jordnær og mytisk. Martin Scorsese

er blant dem som har vært en uttalt tilhenger av The New York Review of Books, og i anledning tidsskriftets 50-årsjubileum ble han kontaktet av redaktør Silvers og bedt om å lage en dokumentar om litteraturinstitusjonen. Sammen med sin makker David Tedeschi har han laget en film som vitner om sin egen – og de fleste andres – begeistring for tidsskriftet. Ved å kombinere oppatak fra det travle kontoret – veggene dekket av bøker, pultene fylt av papirbunker – med historiske arkivbilder sammen med oppleste utdrag av essayene, fremstiller Tedeschi og Scorsese tidsskriftet som en på samme tid jordnær og mytisk institusjon. Disse aspektene forenes i omtalen av dokumentarens faktiske hovedperson, grunnlegger og redaktør Robert Silvers – eller Bob, som han konsekvent kalles – som med sin klare intensjon og vennlige veiledning fortsatt makter å vriste tekstene han ønsker ut av skribentene sine.

Språkets makt. Begeistringen er heller ikke vanskelig å forstå. Noen av vår tids største tenkere og forfattere har vært bidragsytere i tidsskriftet: Noam Chomsky, Susan Sontag, Joan Didion, Hannah Arendt, Gore Vidal, Norman Mailer og Saul Bellow, for kun å nevne en håndfull. Dokumentarens hyppige bruk av arkivfoto av disse skribentene bidrar til ytterligere å styrke inntrykket av filmens nesten mytologiserende beundring for emnet sitt. Spesielt i de scenene hvor aktørene går i debatt med hverandre, får man inntrykk av at filmen spiller opp til et slags intellektuelt *clash of the titans*, som tilfører filmen noen

svært underholdende sekvenser. Ett eksempel på dette er da Gore Vidal blir konfrontert av en kraftig indignert Norman Mailer i et tv-studio. Mailer har lest Vidals ord om ham i The New York Review of Books, der han i kraft av sine mange kvinnefiendtlige utsagn karakteriseres som en logisk forløper til seriemorderen Charles Manson. Han ber nå Vidal innstendig om å trekke tilbake karakteristikken. Mailers fornærmede mine er fornøyeelig, og minner om William F. Buckley's tilsvarende reaksjon på Vidals harde utsagn i en liknende scene fra fjorårets dokumentarfilm, *Best of Enemies*, som portretterte de to polemikerne i heftig politisk debatt. I begge disse scenene er det språket selv som utgjør kjernen i debatten, og aktørens frykt og respekt for språkets naturlige evne til å kategorisere og definere.

The New York Review of Books kunne introduseres til et publikum som var utsultet på trykksaker.

Dette aspektet kommer også frem i en annen scene, der Susan Sontag ber Mailer om å tenke gjennom implikasjonene av betegnelsen «lady writer» – kvinnelig forfatter. «Words count, we're all writers, we know that,» sier hun, og bringer slik inn et poeng som (dessverre) føles like relevant i dag – sist brakt opp i Chris Rocks Oscar-tale om den manglende logikken i det å dele opp priskategoriene for kvinnelige og mannlige skuespillere: «It's not track and field; you don't have to separate

them.» Hvis det å skrive er politisk, sier dette også noe om språkets egenskaper, samt om viktigheten av å være bevisst forholdet mellom samfunnet vi lever i og språket det både benytter seg av og åpenbarer seg gjennom.

Hyllest. Joan Didion, som nærmest seg 80 år da filmen ble innspilt, er blant skribentene som virkelig har tatt et oppgjør med språkets evne til å manipulere og skape falske narrativer. Da New York i 1989 ble rystet av den såkalte Central Park-jogger-saken, der en kvinne ble brutalt mishandlet og etterlatt for å dø i Central Park, valgte Didion å innta en kritisk posisjon med essayet «Sentimental Journeys». Fem unge, ubemidlede menn ble dømt for overgrep, men ved å vise til språkets inngripen i og manipulering av sakens faktiske forhold, reiste Didion tvil om skyldspørsmålet – en tvil som i 2002 ble berettiget, da den faktiske gjerningsmannen trådte frem.

Didions vilje til å gå rettens og medienes narrativer etter i sømene resonnerer godt med dokumentarens budskap om at en god journalist skal gå under overflaten på det som er allment akseptert, de offisielle uttalelsene.

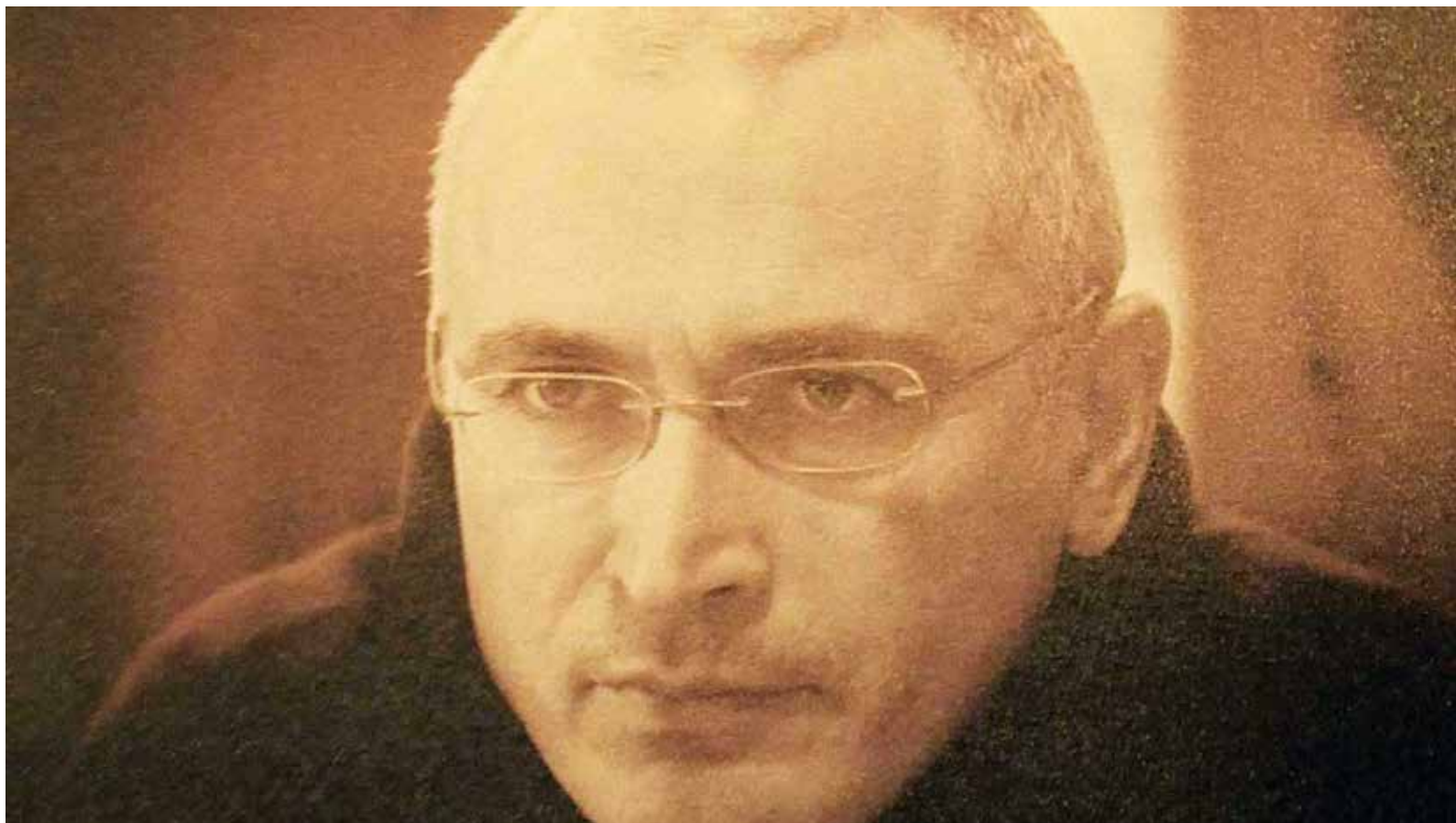
Mer problematisk er det derimot at en film som er så opptatt av å feire det kritiske blikket og den avvikende meningen, opptrer såpass ukritisk i behandlingen av sitt eget materiale.

I den nevnte artikkelen som foranlediget ideen om The New York Review of Books, Hardwicks «The Decline of Book Reviewing», stiller hun spørsmålet «who reviews the reviewers?» Den underlige svakheten ved *The 50 Year Argument* er at filmens implisitte svar er «ingen»: Et tidsskrift som til enhver tid har vært såpass opptatt av å utforske tankens rekkevidde og sin egen funksjon, fortjener – enn si gjør krav på – noe mer enn et ukritisk festskrift. Forklaringen på denne ensporede feiringen ligger nok likevel i anledningen: I scorsesiske termer er nok dette mer enn noe annet The New York Review of Books' versjon av *The Last Waltz*: En siste hyllest til en institusjon som nærmer seg slutten, hvis Silvers alder indikerer at en avslutning er i emning for tidsskriftet slik vi kjenner det i dag. Og det kan det jo være god grunn til å tro.

Fra toppen: Hannah Arendt, Saul Bellow, Noam Chomsky. Ved siden: Joan Didion og Susan Sontag.

Film&bøker

Filmen strømmes for våre online abonnenter på www.nytid.no

1. Om å slutte en pakt med Putin

DOKUMENTARFILMER: RUSSLAND

Khodorkovsky vil i *Citizen Khodorkovsky* gjerne gi inntrykk av at han fremdeles er en utfordrer for Putin. Han overbeviser ikke.

AV SIGURD LYDERSEN

Den tyske dokumentarfilmskaperen Eric Bergkraut's *Citizen Khodorkovsky* (2015) følger opp den bredt anlagte dokumentarfilmen *Khodorkovsky* av Cyril Tuschi fra 2011. Bergkraut's sære dokumentar dreier rundt et intervju med Khodorkovsky i Berkraut's studio i Zürich, der Putin-kritikeren lever i eksil etter at han ble løslatt fra fangenskap i desember 2013 rett før Sotsji-OL. Mikhail Khodorkovsky ble dømt til ni års fangeleir i

2003, og en ny dom forlenget soningen med seks år i 2010. Oljeselskapet hans Yukos ble ekspropriert av staten.

Filmen bæres av Khodorkovskys egen stemme fra intervjuet, samt en voiceover i jeg-form tillagt Bergkraut. Bergkraut forklarer bakgrunnen for filmen med at han lot seg fascinere av Khodorkovsky under den første rettsaken mot ham i 2003, og dermed innledet et vennskap med ham. Bergkraut drar i filmen vekslende på en løpende brevveksling med Khodorkovsky i fengselet, som gir innblikk i soningsforholdene og en vanlig dag i Mikhail Khodorkovskys liv i Putins Gulag. Bergkraut snakker i en du-form som setter publikum i Khodorkovskys sted gjennom hans vekst til en av Russlands (og verdens) rikeste menn, til ønsket om å gjøre bruk av rikdommen og makten for å fremme det sivile samfunnet i Russland, og til fallet som Putins fange.

Khodorkovskys egen stemme innleder filmen. Det gjør inntrykk at han virker blottet for bitterhet over ti års fornedrende fangenskap, og å

ha blitt fratrukket store verdier. Han gir i stedet, tilsynelatende uten ironi, uttrykk for takknemlighet for alt hjemlandet Russland har gitt ham: først en solid sovjetisk utdanning, deretter muligheten til å bli landets rikeste mann, og så fangenskapet, som ifølge Khodorkovsky har fungert som en ny utdanning: om det å være menneske.

Bergkraut's personlige vennskap med Khodorkovsky gir filmskaperen en eksklusiv tilgang på Khodorkovskys nærmeste. Vi får følge hans foreldre på toget på vei til besøk i fangeleiren i Karelia, som Khodorkovsky ble overført til i juni 2011 fra fangeleiren ved Chita i Sibir. Jødiske Boris og russiske Marina Khodorkovsky er et typisk sovjetisk par av industriarbeidere, med en stillfaren fremtoning. De reagerer med tristhet på at de må snakke med sønnen gjennom telefon og være atskilt fra ham med skuddsikert glass, men de vet å sette pris på at de i det minste får stoler å sitte på under samtalen med ham. Marina kommer med en forhåpningsfull uttalelse som gjør inntrykk på filmskaperen når hun i

fortvilelsen over å se sønnen i fangenskap fremholder at for russerne er det enten eller: Enten sover de, eller så «griper de til øksene».

Bergkraut's film handler om Khodorkovskys overlevelse – fysisk og mental – i fangenskap. Han viser et klipp fra et intervju med Khodorkovsky før fallet i 2003, hvor han gjorde det klart at han akttet å forlate forretningslivet for å vie seg til kampen for et sivilisert demokratisk samfunn i Russland. Khodorkovsky forklarer at han valgte å se på fangenskapet som en verneplikt for en demokratisk utvikling i Russland. Han innrømmer samtidig at fangeleiroppholdet ble mye lengre enn han hadde forestilt seg, og at han er usikker på om han ville latt seg arrestere om han visste hva som ventet.

Under et besøk i fengselet i Karila ber Bergkraut Katarina Moskalenko, Khodorkovskys kjente russiske menneskerettighetsadvokat, spørre fangen om hvor han først vil dra om han blir løslatt. I studioet i Zürich forklarer Khodorkovsky at han ikke ville forholde seg til spør-

smålet. Under oppholdet forbød han nemlig seg selv å tenke på løslatelse, og etter hvert ga han dessuten opp troen på at han noensinne ville bli fri igjen.

På denne måten fremstår Khodorkovskys fangenskap som et godt eksempel på den russiske tradisjonen for religiøs selvpoffrelse. Vi møter dessuten fader Aleksei fra Moskva som risikerte egen stilling ved å besøke Khodorkovsky i fangenskap og gi ham sin velsignelse. Dette hellige kommer også frem når advokat Katarina Moskalenko venter på toget hjem til Moskva i Karelia, og hennes vogn nr. 11 i det lange toget stanser rett foran henne, og hun møter vognkonduktøren Natalja hun kjenner så godt. Universets

krefter er i sving for Khodorkovsky og et demokratisk Russland.

Et problem ved den nære personlige fremstillingen av Khodorkovsky – med de religiøse undertonene – er at de harde, politiske realitetene i Putins Russland og betingelsene for løslatelsen blir underkommunisert. Khodorkovsky svarer unnvikende på Bergkraut's spørsmål om hans politiske ambisjoner når han nevnes som en klar demokratisk presidentkandidat.

Felles for Bergkraut's og Zosya Rodkevichs (se neste sak) dokumentarfilmer er at de skildrer patriotisk selvpoffrelse i demokratikampen i Russland, og hvordan denne selvpoffrelsen møtes med hard politisk represjon fra et totalitært

Putin-regime som har all mulig grunn til å frykte denne kombinasjonen av demokratikamp og patriotisme. Khodorkovskys nestkommanderende i Yukos Lenoid Nevzlin forteller i Bergkraut's film at Khodorkovsky forut for arrestasjonen hadde mulighet – men stilte seg avvisende – til å inngå en pakt med Putin-regimet. Khodorkovsky vil i Bergkraut's film gjerne gi inntrykk av at han fremdeles er en utfordrer for Putin. Samtidig skinner det gjennom at løslatelsen og eksilet handler om at Khodorkovsky har gitt etter for press og inngått en avtale med Putin.

Eric Bergkraut bedyrer til slutt at han ikke er i tvil om at vi i Khodorkovskys skikkelse har en plan klar. Vi er dessverre ikke overbevist.

2. Om ikke å slutte en pakt med Putin

Der Khodorkovsky til slutt gir etter for presset og inngår en avtale med Putin, lar ikke Nemtsov seg kompromittere. Resultatet kjenner vi.

AV SIGURD LYDERSEN

Mens Eric Bergkraut setter publikum i Khodorkovskys sted, blir vi satt i den unge russiske dokumentarfilmregissøren Zosya Rodkevichs sted i filmen *My friend Boris Nemtsov* (2015) – både som filmskaper og som gjestand for den kvinnelige politikere begjær og flørt.

Filmen er rammet inn av attentatet på Nemtsov den 27. februar 2015 på broen foran Kreml. Gjennom de naive spørsmålene og refleksjonene til en oppvakt russisk jente på farens skulder, blir vi introdusert for omstendighetene rundt Nemtsovs død under minne-marsjen over den skjebnesvangre broen. Til slutt er vi med i begravelsen, med Nemtsov i åpen kiste og sørgende familie, venner og støtte-spillere rundt. Kontrasten er stor fra Nemtsovs lik til den vitale skikkelsen vi er blitt kjent med gjennom Rodkevichs nære portrett.

Vi følger Rodkevichs kameralinse fra da hun introduseres for Nemtsov på togstasjonen like før en togreise. Regissøren skriver i innledningen til filmen at hun da var 22 år og jobbet som journalist, og søkte på et utlyst oppdrag om å lage en film om Nemtsov. Hennes fordommer om en narcissistisk borgerlig politiker ble gjort til skamme. En tydelig betatt og tøysende Nemtsov inviterer henne til å dele kupé alene med ham – og florten som innledes bærer filmen.

Alene med Nemtsov i togkupeen filmer Rodkevich ham mens han mumler seg i søvn, med generelle betraktninger om demokratikampen og livet. Hjemme hos Nemtsov i hans spartanske leilighet i Moskva klager kona over at de har bodd der i åtte år, og at sengen deres er ødelagt. Nemtsov står i bare under-

buksene og forsvarer seg med at opposisjonelle ikke bør eie mye, av hensyn til personlig frihet. Under en treningsøkt på et helstudio forteller han unge Rodkevich om sine fire barn med tre ulike mødre, om at han har akseptert og støttet dem alle, og om hvor glad han er i kvinner. Vi følger også Nemtsov på byen i Jaroslavl, som ender med en røykende elskerinne ved siden av sengen med en sovende Nemtsov. Gjennom Rodkevichs film kommer vi tett inn på Nemtsov fra nettopp perspektivet til de mange kvinnene som ble gjestand for hans begjær.

I en scene et stykke ut i filmen, hvor den unge, kvinnelige filmskaperen er alene med Nemtsov i en heis, stjeler han seg til et kyss til tross for hennes milde protester, og vi som publikum blir med kameraet klemt inn til Nemtsovs bryst. Det som fremstår som seksuell trakassering fra Nemtsovs side, blir i Rodkevichs russiske fremstilling et uttrykk for det menneskelige og sjarmerende ved den russiske opposisjonspolitikeren. Nemtsov minner om den russiske nasjonalpoeten Aleksander Pusjkin, som også var frihetsselskende opposisjonell og en notorisk skjortejeger.

Vi følger politikeren Nemtsov rundt i Russland: under den store antikrigsdemonstrasjonen i Moskva 21. september som Nemtsov ledet, og under rettsaken mot bloggeren og politikeren Aleksej Navalny. Vi får et innblikk i Nemtsovs tettepakke program med intervjuer, utdeling av løpesedler på stand og små folkemøter med pensjonister i forkant av valget til regionalforsamlingen i Jaroslavl i 2013. Rodkevichs fokus er imidlertid først og fremst på Nemtsovs karismatiske personlighet, flørtningen og vennskapet med bloggeren Navalny, pr-rådgiveren og politikeren

Ilya Yashin og resten av det ungdommelige miljøet rundt ham. Et tv-intervju på gaten i Jaroslavl med Nemtsov blir avbrutt av Yashin. Han mener Nemtsov er for tydelig i sin kritikk av regimet og forfølgelsen av regimekritikere til at det vil komme gjennom sensuren. Det kan virke som denne avgrensningen mot det politisk mest betente gjelder også for Rodchenkos fremstilling og vinkling. Nemtsovs patriotisme kommer imidlertid frem: Når invitasjonen til Thatchers begravelse kolliderer med rettsaken mot Navalny, velger Nemtsov det siste, og vitser med at det er en test av patriotismen hans. I et tv-intervju Rodkevich filmer fra studio, forklarer Nemtsov at hans drøm er at hans barn aldri skal ønske å forlate Russland.

Nemtsov påpeker i et intervju i Sibir at livet har blitt bedre under Putin, men samtidig også mer motbydelig.

Nemtsov påpeker i et intervju i Sibir at livet har blitt bedre under Putin, men samtidig også mer motbydelig. Folk flest som støtter Putin, legger vekt på det første – mens middelklassen i storbyene som reagerer og opponerer, er opptatt av det siste, analyserer Nemtsov.

Der Khodorkovsky gjennomgår en religiøs omvendelse i fangenskap og til sist kryper til korset, ler Nemtsov seg vitsene og flørtende gjennom Rodkevichs portrett av ham som en suveren Pusjkin av det gjenreiste russiske tsardømmet i det 21. århundre. Der Khodorkovsky til sist gir etter for presset og inngår en avtale med Putin, lar ikke Nemtsov seg kompromittere. Resultatet kjenner vi.

Pill råttent og helt alminnelig

Joris Lyendijk: **Svømmer med haier** Arneberg Forlag, 2015

«Dersom folket virkelig forsto hvordan bankvesenet fungerer, ville det blitt revolusjon i morgen.» – Henry Ford

HANS ERIK OLAV

Joris Lyendijk er en nederlandsk gravejournalist og forfatter med lang fartstid i Midtøsten, blant annet i Gaza. Før avisen The Guardian spurte ham om å dukke ned i Londons finansverden, visste han like lite om bank- og finansinstitusjoner som folk flest; at bankverden består av lyssky, grådige menn i mørkeblå Boss-dresser og blankpussede sorte sko, som hele tiden pønser ut nye måter å tjene seg rike på vår bekostning på. Lyendijk visste at denne bransjen var annerledes i dag enn den gang Mark Twain beskrev bankieren som en person som «på død og liv vil låne deg paraplyen sin – men som vil ha den tilbake så snart han merker de første dråper av regn». Lyendijk visste at han bega seg inn på en arena der hemmelighet og forretninger går hånd i hånd, og hvor løssluppenhet og avsløringer om hvordan systemet egentlig fungerer, ikke bare kan, men garantert vil koste deg jobben.

Ute av kurs. Nærmere to år brukte Lyendijk på å studere London Citys «sjel». Dette var ingen enkel oppgave: Hvor enn han gikk, måtte han låste dører. Skriftlige henvedelser ble enten ikke besvart eller høflig avvist. Det tok tid for Lyendijk forsto at dersom han skulle få noen personlige og åpenhjertige historier om hvordan pengeverden fungerer, måtte det gjøres «på bakrommet» – diskret, og med full anonymitet.

Mer enn 200 intervjuer senere konkluderer Lyendijk med at folks mistro mot finanssektoren er berettiget. Han tegner et marerittliknende scenario: «Du sitter i et fly og oppdager at det brenner i den ene motoren. Du forsøker å si noe, men flyvertinnen beroliger deg og sier at alt er i orden. Du tror henne nesten, hun er jo så rolig, men det brenner like forbannet der ute. Du strever deg løs og frem til cockpiten for å si i fra. Men der er det tomt, det sitter ingen der.»

Finansfolkene hamstret mat, investerte i gull og planla evakuering av seg selv og familien; noen kjøpte våpen for å kunne forsvare seg dersom samfunnsmaskineriet brøt sammen.

På innsiden. Gjennom media fikk vi med oss hva som skjedde da finans- og meglerhuset Lehman Brothers gikk overende i 2008. Lehman-konkursen viste oss at «liten tue kan velte stort lass». Alt i banksektoren er bygget på tillit. Vi så hvordan denne tilliten plutselig forsvant og hvordan bankfolk, sentralbanker og politikere fikk det travelt med

å tilføre nødvendig kreditt for å stoppe et finansielt sammenbrudd. I Norge fikk vi et lite glimt av panikken gjennom DNB-sjef Rune Bjerkes frenetiske sms-er til statsminister Jens Stoltenberg.

Lyendijk tar oss med på innsiden av denne tillitskrisen som oppsto. Han forteller om finansfolkene som forsto meget godt hva som var i ferd med å skje, som hamstret mat, investerte i gull og planla evakuering av seg selv og familien; hvordan noen kjøpte våpen for å kunne forsvare seg dersom samfunnsmaskineriet brøt sammen.

Gekko-ekko. For de av oss som allerede har sett filmen *The Big Short* eller lest boken *Liars Poker*, begge to ført i pennen av tidligere obligasjonsmegler Michael Lewis, kommer ikke Lyendijk's avsløringer om grådighet, ekstrem kynisme og ubegrenset lojalitet til autoritetspersoner som noen overraskelse. Lyendijk's beskrivelse av dette nådeløse, rigide og aldri tilgivende makthierarkiet er ifølge ham selv verre enn vi kan forestille oss. Etter å ha lest *Svømmer med haier* sitter du igjen med en følelse av frykt og håpløshet: Er det disse menneskene vi har gitt ansvaret for å forvalte lønnskontoen og sparemidlene våre? Var Gordon Gekkos berømte uttalelse om at «greed is good» like sann som den var sagt? Eller er det Lyendijk's førerløse fly vi står overfor? Kanskje en kombinasjon?

Lyendijk's beskrivelse av maktmenneskene i City bringer til minne en historie om Lewie Ranieri, sjeffen for Mortgage Backed Securities i meglerhuset Solomon Brothers på 1980-tallet. En trainee husker at Ranieri gikk opp bak en av de unge fremadstormende meglerne, Andrew Friedwald, for å høre hvordan det gikk. Mens Andy forklarte om en forretning han holdt på med, sto

bare Ranieri der og smilte. Mens Andy snakket, holdt Ranieri en Bic-lighter under ballene hans, helt til buksen tok fyr.

Du sitter igjen med en følelse av frykt og håpløshet: Er det disse menneskene vi har gitt ansvaret for å forvalte lønnskontoen og sparemidlene våre?

Enten eller. Det som gjør Lyendijk's bok god og vel verdt noen kvelds-timer, er at den er personlig og troverdig. Lyendijk eksponerer finansverdenen for det den er: hemmelighetsfull og til tider pill råttent. Men Lyendijk er allikevel ikke overbevist om at City består av ondskapfulle mennesker. Tvert imot er de aller fleste ganske alminnelige, og ofre for et system det synes umulig å forandre. Enten følger du bankenes og finansinstitusjonenes strenge forretningskodeks og hemmelighetskremmeri, eller så er du «dømt til evig fortapelse».

Den kanskje viktigste slutningen Lyendijk trekker, er at en finanskrise som den i 2008 kan, og antakelig vil, komme igjen. Vi har åpenbart ikke lært av historien, og så lenge pengemakten styrer sentralbanken og politikerne i en verden som er neddyngnet i gjeld, kan brannen i det førerløse flyet bli en realitet fortere enn vi aner. I mellomtiden vil «flyvertinnen» – våre politikere, sentralbanksjefen og banktoppene – fortelle oss at alt er ok, og at vi kan sette oss godt til rette i setene våre.

Olav er fast økonomijournalist i Ny Tid. heolav@nytid.no

Sikkerhetspolitiske veivalg

Godal-utvalgets NOU 2016:8, som ble lansert sist uke, belyser dette. Ønsket om å være militært relevant for vår storebror i vest var Norges hoveddrivkraft inn i Afghanistan-krigen. Når Godal-utvalget nå oppsummerer hva som var vellykket med den norske krigsinnsatsen, er det også norsk alliansepolitikk som fremheves. Det meste som hadde med andre ting enn å bli gjøremål for USA og NATO å gjøre, mislyktes vi tross alt med i denne krigen. Tilsvarende kan heller ikke norsk krigspolitikk i Libya, Irak og Syria forklares uavhengig av vårt forhold til USA og NATO.

Ny viktig antologi om underkommuniserte synspunkter. Boken kunne med hell viet mer plass til et fortiet tema i den norske sikkerhetspolitiske debatten.

SIKKERHETSPOLITIKK
ALEXANDER HARANG

Denne måneden utkom et viktig bidrag til norsk sikkerhetspolitisk debatt. I boken *Sikkerhetspolitiske veivalg – skjebnefellesskap med USA og NATO?* har Aslak Storaker og Progressivt Forlag samlet en rekke kritiske blikk på den norske konsensus. Av de fjorten bidragsyterne i boken er sju velkjente røster fra fredsbevegelsen. I tillegg inneholder boken bidrag fra det fagmilitære, akademien og fagbevegelsen. Alle skribentene målberer underkommuniserte synspunkter på avgjørende veivalg i norsk sikkerhetspolitikk. Bidragene er fritttenkende, og analysene er alternative til de som debatteres i Stortinget. Utgivelsen oppleves dermed som et friskt og nødvendig pust inn i det evig konsensusøkende sikkerhetspolitiske ordskiftet.

Hjørnestein. Som bokens undertittel påpeker, er det de norske veivalgene opp mot USA og NATO som står i sentrum. Det skulle da også bare mangle. Man kommer ikke unna NATO i norsk sikkerhetspolitisk diskurs. Både regjeringen og et enstemmig storting understreker dette jevnlig. I årets forsvarsbudsjett heter det eksempelvis at «NATO forblir hjørnesteinen i norsk sikkerhetspolitikk». Det er dessverre mange år siden noen på Stortinget la inn merknader imot nettopp denne formuleringen.

Når det å holde seg inne med USA blir et hovedmål i sikkerhetspolitikken, blir også bliidgjøring av vår nærmeste allierte med militære virkemidler en indikator for om vår krigspolitikk er vellykket.

Vi må snakke om EU. De vedtakene som avgjør norsk krigspolitikk, fattes sjeldent bare i Oslo. Som Johan Galtung påpeker må man ofte til Washington og Brussel for å få øye på den egentlige norske sikkerhetspolitikken. Her ligger også en utfordring for denne antologien: Norske sikkerhetspolitiske veivalg defineres ikke bare fra Washington. Analysen av norsk sikkerhetspolitikk bør også ta for seg norsk sikkerhetspolitikk innenfor rammene av EU. Norge samarbeider militærpolitisk tett med EU, og selv om EU er på defensiven om dagen, utvikler unionen ny offensiv militærpolitikk med stormfart. Norge har det siste tiåret bidratt militært til EUs kampgrupper, militærindustrielt og politisk til EUs forsvarsbyrå, og er svært tett påkoblet EUs våpeneksportpolitikk. Denne virkeligheten beskrives dessverre ikke i *Sikkerhetspolitiske veivalg*. Det er veldig synd. Selv om Jacob Børresen har rett i sin påpekning om at EU ikke kan tilby Norge samme grad av militær støtte som en allianse med USA, fortjener også norsk militærpolitisk samarbeid innen EU-rammen sin plass i den sikkerhetspolitiske analysen.

Samtidig som EU videreutvikles militært, har unionen også et betydelig sivilt engasjement for krisehåndtering. Under EU-toppmøtet 28.–29. juni fremlegges en ny forsvarsstrategi for EU, med globalt tilsnitt. Her er også utviklingen av sivile kapasiteter i sikkerhetspolitikken av relevans for Norge. Da EUs høyrepresentant for utenrikssaker og sikkerhetspolitikk Federica Mogherini nylig gjestet Oslo, fremholdt vår egen utenriksminister at EU er «det mest unike fredsprosjektet i vår tid». Dette er dessverre en høyst diskutabel påstand, som få nordmenn synes å debattere akkurat nå.

Norske sikkerhetspolitiske veivalg defineres ikke bare fra Washington.

EU har allerede iverksatt en lang rekke militære operasjoner med norsk deltakelse siden 2010. Året etter opprettet EU egen utenrikstjeneste og et eget operasjonssenter for å koordinere

EU utenlandsoperasjoner. I dag pågår 17 internasjonale operasjoner i regi av EU, hvorav sju er militære. Gjennom det Europeiske forsvarsbyrået (EDA) arbeider EU for å konsolidere og harmonisere etterspørselen etter krigsmateriell. Norges samarbeidsavtale med EDA gir Norge adgang til å delta i byråets programmer, prosjekter og andre initiativer. Gjennom jevnt økende deltakelse i byråets prosjekter har Norge blitt en viktig partner for EDA. Norge er en aktiv deltaker i byråets arbeid for styrking av europeisk forsvarsindustri og åpning av det europeiske markedet for krigsmateriell. Norge

er videre engasjert i initiativer for å utvikle, styrke og effektivisere europeiske kapabiliteter innen maritim overvåking, lufttransport og lufttanking. Norge er også en av de største bidragsyterne til forsknings- og teknologi programmer i EDA. Alt dette er også del av norsk sikkerhetspolitikk.

Gnisten på Maidanplassen. På et mer overordnet nivå behandles EUs sikkerhetspolitikk av et par av de fjorten bidragsyterne i *Sikkerhetspolitiske veivalg*. Selv om norsk militærpolitisk EU-samarbeid innen opprustning, militære intervensjoner og våpeneksport

ikke berøres, gir særlig Mette Kongsheim en svært god analyse av EUs sikkerhetspolitiske linje mot Russland. Det er viktig å lytte til Kongsheims forklaring av Ukraina-krisen ut fra EUs Eastern Partnership-program fra 2008 og dertil russiske motreaksjoner. Poenget er at EUs østlige partnerskap ble et redskap for å tvinge land til å velge mellom Moskva og Brussel. Hadde man heller gitt tid til dialog, kunne man funnet en løsning for de østeuropeiske landene hvor de kunne etablert relasjoner både mot øst og mot vest. Det var også spørsmålet om undertegning av assosieringsavtalen mellom EU og

Ukraina som ble gnisten som tente protestene på Maidanplassen. Dette førte til at den lovlig valgte presidenten måtte flykte, hvilke igjen la grunnlaget for annekteringen av Krim og opprøret i Øst-Ukraina.

Oppfølger? Også fagbevegelsens bidrag i antologien, ved Roy Pedersen og Ivar Gammelmo, poengterer betydningen av EUs utvidelse østover for Ukrainakrisen. Helge Lurås drøfter også EUs sikkerhetspolitikk i sitt bidrag i antologien, men da kun knyttet til migrasjonskrisen og dennes betydning for norsk sikkerhetspolitikk. Den pågående militariseringen

innen EU og unionens samtidige arbeid for sivil konflikthåndtering er også styrende for norsk sikkerhetspolitikk. Allikevel forblir dette som oftest et ikke-tema i norsk sikkerhetspolitisk debatt. La oss derfor håpe på en oppfølger av *Sikkerhetspolitiske veivalg*, hvor også EU-siden ved de norske sikkerhetspolitiske disposisjoner debatteres.

Harang er kommentator i Ny Tid. Han er styreleder i Norges Fredslag, styremedlem i Norges Fredsråd og styremedlem i Det Internasjonale Fredsbyrå. alexanderharang@me.com

OFFISIELT UTVALG
UN CERTAIN REGARD
CANNES FILMFESTIVAL

UNDER KIRSEBÆRTRÆERNE

En film av NAOMI KAWASE

«En hyllest til livets små og store gleder»
THE HOLLYWOOD REPORTER

PÅ KINO FRA 05. AUGUST

filmopden NORSK FILMINSTITUTT arthaus

- Av alle tåpelige oppfinnelser må atombomben være den aller mest meningsløse.

THOMAS HYLLEND ERIKSEN
SOSIALANTROPOLOG

nei
TIL ATOMVÅPEN

EN VERDEN UTEN ATOMVÅPEN ER MULIG
KREVEN ATOMVÅPENFRI VERDEN - BLI MEDLEM I DAG! Send SMS med kodeord NTA til 2229 eller e-post til post@neitilatomvapen.org. Medlemsavgift: 150 kr pr. år.

Film&bøker

På kjemikalienes nåde

Underkastelsen
Regi og manus: Stefan Jarl

Hvorfor underkaster vi oss? spør Stefan Jarl i dokumentaren *Underkastelsen*. Hvorfor godtar vi å leve med farer rundt oss – farer som er uønskelige, og som eksisterer fordi noen profiterer på dem?

DOKUMENTAR: GIFT

HANNE GIDEONSEN

Jeg har begynt på denne artikkelen tre ganger nå. Tre ganger, uten å få det til, uten å få ned alle tankene som går rundt i hodet. Det Stefan Jarl tar for seg i denne dokumentaren fra 2010, med undertittelen *Till de oføddas försvar*, er så altomfattende og så stort, og konsekvensene er nærmest umulige å bære. Kanskje spesielt fordi jeg – akkurat som skuespiller Eva Furst i filmen – bærer rundt på et ufødt liv, og ansvaret for å gi det nye, lille mennesket det beste utgangspunktet som finnes.

Etter å ha sett *Underkastelsen* virker den oppgaven nærmest umulig, og en større byrde enn jeg

noen gang ba om. Jeg skriver dette mens jeg sitter i en sofa laget av syntetisk tekstil, sikkert dekket av stoffer som skal hemme flammeutvikling, mens jeg hamrer løs på en laptop full av stoffer jeg ikke aner hva er engang. Fingrene mine trefte plasten, hurtig, mange slag i minuttet, og jeg lurte på hva som siver inn gjennom den tynne huden på underarmen som jeg hviler mot maskinens overflate. Tidligere i dag spiste jeg sjokolade pakket inn i plast, sjokoladen var litt smeltet på grunn av varmen. Var det hormonforstyrrende stoffer i plasten? Trakk de inn i sjokoladen? Hva med spraymiddelrester? Siver det ut små doser med giftige kjemikalier fra soveromsveggene våre? Hva finnes egentlig i bylufta jeg puster inn, i vannet jeg drikker? Vil jeg egentlig vite det?

Både Stefan og Eva vil vite. De tester blodet sitt for å se hva som skjuler seg i kroppene deres. Eva får også vite hva som overføres til hennes ufødte barn. Resultatet er skremmende. Ikke på grunn av konsentrasjonen av giftstoffene, eller effekten de kan ha på den voksne kroppen – men på grunn av effekten de kan ha på et ufødt barn. Det skal ikke mange milliondelene til av den rette (eller gale) hormonforstyrrende, for et embryo påvirkes på et kritisk tidspunkt. De 23 kunnskapsrike forskerne i dokumentaren trekker linjer fra hormonforstyrrende stoffer til atferdsproblemer, fedme og diabetes, kreft, dårligere sæd-kvalitet og reproduksjonsproblemer.

Vi er omgitt av disse stoffene, og det blir stadig flere av dem. Konsentrasjonene av å bruke dem, ser vi nå – men de er ikke nødvendigvis så lette å oppdage. Hvem tenker vel at sykdommen du får som voksen, egentlig stammer fra en feilprogrammering som skjedde da du bare var en klump med celler i mors liv?

Kjemikalierne knekker oss først. Økningen av en rekke sykdommer har de siste ti årene gått så fort at det ikke kan være på grunn av genetikken. Det må være noe i miljøet. Det var konklusjonen i en rapport initiert av FNs miljøprogram og WHO. Rapporten konkluderer også med at nivåene man regner for trygge, må revurderes, og at testsystemene må bli bedre. «Lave konsentrasjoner betyr ikke lav risiko», sier Georg Becher, rådgiver i Folkehelseinstituttet, i en kommentar til forskning.no i 2014. Over 800 nye stoffer har blitt koblet til hormonforstyrrelser siden 2002, med skumle konsekvenser. Så hvor blir det av folkeopprøret, hvor blir det av forbudslinjen? Hvorfor tillater vi fremmede produsenter å benytte disse stoffene? Hvorfor evner vi ikke å leve etter føre var-prinsippet, enda vi har erfart gang på gang at introduksjonen av nye stoffer kan ha fatale konsekvenser? Ikke nok med at vi går usikre tider i møte fordi klimaet endrer seg og vi står foran den sjette masseutryddelsen på Jorden – nå etterlater vi ikke bare en dårligere stilt klode til våre barn, vi etterlater våre barn med et dårligere fysisk og psykisk utgangs-

punkt for i det hele tatt å leve sine liv, og skape nytt liv. Bekymringen fra forskerne i *Underkastelsen* er så tydelig at det ikke er tvil om hva de tenker. Theo Colborn, som allerede i 1988 avslørte effekten hormonforstyrrende stoffer har på det endokrine systemet hos dyrene i innsjøer i Canada, legger ingenting imellom når hun sier at det ikke er klimaendringene vi bør være redde for – det er de syntetiske kjemikalierne. «They're going to get us sooner.»

Mens vi fortsetter å la industrien overkjøre oss, blir den ene nyfødte babyen etter den andre satt til verden med en kropp full av gift.

Giftige ski. Tilbake i Sverige får Eva Röse svarene på prøvene som er tatt av henne og av navlestrengen til hennes sønn. De skremmer henne. Riktig nok har hun lavere nivåer av de fleste stoffene enn gjennomsnittet, men antallet fremmede stoffer er stort, og alt hun har hatt i kroppen, har også hennes sønn fått i sin mye skjørere kropp. Neste gang vil ser henne, ammer hun barnet sitt med et ansikt preget av sorg og uro. Det som er ment å være den tryggeste og mest næringsrike maten til den nyfødte, kommer nemlig med en pris: frigitte miljøgifter fra hennes kropp. Hva kan hun gjøre? Hvordan kan hun bote på det hun, uvitende og uten intensjon, har ut-

satt sine barn for? Ingenting. Skaden, om noen, har allerede skjedd. Hun kan ikke velge å beholde de farlige stoffene selv, og ingen slipper unna dem nå.

Det er dystert, og ganske håpløst. Så lenge disse stoffene benyttes av industrien, så lenge myndighetene ikke setter foten ned og strammer inn regelverket og tester produkter, kan vi ikke unnsilpe dem. Kontrollen med importerte varer er ikke spesielt sterk – og det reflekteres jevnlig i media. En rapport Greenpeace ga ut i fjor høst, viste store konsentrasjoner av perfluorerte stoffer i teknisk friluftstøy. Blant de med høyest konsentrasjon var Norges egen Norrøna – til tross for at disse stoffene nå er forbudt å bruke. Et annet eksempel er det populære skiløyperrenget i Osloomarka, der forskerne finner store konsentrasjoner av perfluorerte stoffer. Hvorfor? Fordi vi i vår friluftsliv har smurt skiene våre med giftig skismurning. Det er lenge siden profesjonelle skismørere begynte å bruke masker for å beskytte seg – men dyrene i naturen har ikke den luksusen, og vi kan heller ikke beskytte oss når stoffene akkumuleres i næringskjeden. Smøresjefen for det norske landslaget sier til Dagens Næringsliv at dersom vi skal bli best i verden, må vi bruke fluor. Men er det verdt det å bli best i verden på bekostning av helsen til et helt økosystem, oss selv inkludert? Når produsenter ikke overholder forbud, myndighetene ikke makter å håndheve dem

FILMNOTISER

Beklager avlysning av film

Festivalprogram. Museet for moderne kunst (MoMA) i New York har erkjent at de gjorde en feilvurdering da de kansellerte New York-premierer av filmen *Under the Sun*, en dokumentar om Nord-Korea som har blitt gjenstand for kritikk både fra landet selv og fra Russland. Filmen skulle opprinnelig vises på museet under Doc Fortnight-festivalen i februar, men ifølge en epostutveksling som New York Times har fått tilgang til fra filmens tyske produsent, ble det satt en stopper for visningen. I epostene uttrykket Saly Berger, en assisterende kurator ved MoMA, bekymring over å skulle vise filmen i frykt for represalier fra Nord-Korea. I epostene refererer hun til et omfattende hackerangrep mot Sony Pictures, som amerikanske myndigheter antok fra utført av Nord-Korea etter at Sony valgte å vise satirefilmen *The Country*, som handler om Nord-Korea. Noen dager senere fulgte Berger opp med å fortelle film distributorer at filmen ikke kom til å bli inkludert i festivalen: «Den kom inn for sent til at vi kan få kartlagt alle de mulige konsekvensene av å vise den her», skrev Berger. På spørsmål om hvorfor det ble besluttet å trekke tilbake filmen, svarte sjefskurator ved MoMAs filmavdeling Rajendra Roy følgende: «*Under the Sun* er en bemerkelsesverdig dokumentar som feilaktig ble tatt av vårt program. Det var en beslutning som ble tatt av festivalkuratoren uten at jeg ble informert.»

Kontroversielt om kiling

Nettkultur. I 2014 kom journalisten David Farrier fra New Zealand over et fenomen ved navn «competitive endurance tickling», og ramlet hodestups inn i en av de merkelige historiene som finnes på internett. Da Farriers venn Dylan Reeve tipset ham om en annonse der det ble søkt etter mannlige modeller som var villige til å holdes nede og bli kilt, avdekket de to en gammel internettkandale som kunne spores tilbake til ett enkelt internetttroll. Resultatet har blitt filmen *Tickled*.

Hovedpersonen i filmen er Farrier selv, som avdekker en «kiling» som har eksistert på nettet i nesten tju år. Filmen viser tre samtidige historier parallelt. Den første handler om mennesker som liker å kile og bli kilt. Den andre historien stikker dypere, og tar for seg fenomenet *catfishing* – det kontinuerlige og systematiske bedraget det innebærer når et menneske skjuler sin identitet på nettet. Dette fører oss videre til den tredje og mest komplekse historien, som er en fortelling om om makt. *Tickled* handler om hva som skjer når man legger makt, helse og privilegier i hendene på et internetttroll med to mål: å knuse sine fiender, og å filme folk som blir kilt. Filmen ble første gang vist under festivalen Sundance i februar, der flere var interesserte i å vise den på kino og tv.

Misnøye med insentivordning

Norsk filmbransje. «Ikke god nok», «begrenset», «byråkratisk», «uforsigbar» og «ekskluderer nesten alle norske produksjoner». Slik beskriver filmbransjen Norges insentivordning i innspillene som ble gitt til kulturminister Linda Hofstad Helleland og næringsminister Monica Mæland i juni fra Næringspolitisk råd for kulturell og kreativ næring. Insentivordningen refunderer deler av utgiftene til store utenlandske film- og tv-produksjoner som spilles inn i Norge, og ble innført i 2015 av daværende kulturminister Thorhild Widvey. Rådet har siden gjennomgått en omfattende europeisk studie av insentivordninger, og konkluderte i går med at den norske modellen ikke holder.

Blant norske filmfolk er den negative beskrivelsen av insentivordningen imidlertid ikke noe nytt. Endringer har lenge vært etterspurt i bransjen. «Ordningen oppleves som inkonsekvent og merkelig av for eksempel de store Hollywood-studioene. Det er bare én sagnsfrist i året, og taket på hvor mye penger man får refundert er lavt. Det gjør at Norge ikke stiller først i køen», sier redaktør av bransjebladet *Rushprint* Kjetil Lismoen.

Vegetarianerens hemmelige liv

Han Kang:
The Vegetarian
Portobello Books, 2015

The Vegetarian skildrer kvinner som både er fysisk og språklig innesperret. Boken stiller også akutte spørsmål om hvordan vi behandler Jorden og hverandre.

ROMAN: KROPP OG VEGETARIANISME

BIRGITTE GUSTAVA RØTHE BJØRNØY

Jeg har vært vegetarianer i seks år. Noe av det første jeg erfarte ved å unngå kjøtt, er at vegetarisme handler om mye mer enn matpreferanser. Mat er kultur, fellesskap, normer og grenser. Å si at jeg er vegetarianer er egentlig ikke helt riktig, for jeg spiser fisk når jeg får det servert. Jeg kunne tenke meg å la være, men det oppleves som en for stor overskridelse av grensene og fellesskapet.

Grænseoverskridelse. Årets International Man Booker-vinner, Han Kang, skildrer en koreansk kvinne som brått bestemmer seg for å bli vegetarianer. En skjellssettende drøm får henne til å våkne midt på

natten, gå bestemt bort til kjøleskapet og kaste ut alle de animalske produktene. I den første av romanens tre deler følger vi mannen hennes og hans steile reaksjon på konas transformasjon. I den andre delen er det kvinnens svoger som forteller, og i siste del er det søsteren. Både kvinnen, Yeong-hye, og plottet tar stadig merkelige og mer ekstreme vendinger, som utløses av denne første grænseoverskridelsen: Yeong-hye sittende på kjøkkengulvet i mørket, omgitt av frossen bif og store mengder saltvannsal.

Ingen av mennene i familien takler Yeong-hyes omvendning, og de forsøker heller ikke å forstå hennes valg. Hun havner etter hvert på et psykiatrisk sykehus, hvor hun beveger seg stadig lenger bort fra sine fysiske behov. Hun identifiserer seg mer med trærne enn med menneskene, og når svogeren, som en del av et kunstprosjekt, maler Yeong-he full av blomster, gir det henne en ny frihetsfølelse og fjerner marerittene.

The Vegetarian er full av slående symbolikk. Kropp og natur går opp i en høyere enhet som stiller akutte spørsmål om hvordan vi behandler hverandre og vår planet. Romanens tre protagonister, Yeong-hye, søsteren In-hye og mannen hennes (som forblir navnløs), prøver alle å vende seg vekk fra et samfunn som på ulike måter kveler dem. I denne kampen blir kroppen viktig, for det er dens behov som binder dem til det daglige strevet med arbeid, matlagning og huslige sysler. In-hyes mann slipper riktig nok unna det meste av husarbeidet, men han sliter med all ondskapen den menneskelige kroppen er i stand til å utføre, og kunstprosjektene hans har dreid seg rundt en «atoning for surviving the May Massacre» (et voldelig angrep på demonstrerende studenter i Gwangju i mai 1980).

Kvinnene blir også språklig innesperret i en diagnose, på 1800-tallet som gale og hysteriske; i vår samtid som nevrotiske og spiseforstyrrede.

Kroppen som kampsone. Å kontrollere kroppen er et feministisk gjennomgangstema som strekker seg tilbake til de eldste tekstene vi kjenner til. In-hye omtaler kroppen som «the only area where you're free to do as you like», et utsagn som sier noe om hvor sterke de patriarkalske og konforme strukturerne er i det koreanske samfunnet.

Nettopp fordi både kropp og seksualitet er så vanskelige å styre, er de knyttet til så mange forbud og tabuer. Åpne sår, blod og andre kroppsvæsker er gjennomgående i *The*

Vegetarian, og de hincer hele tiden om grenseprengning. Yeong-hyes gjentakende drøm handler om et blodig ansikt, og In-hye føler at den hardt tilkjempede tilværelsen går i oppløsning når hun får et sår innvendig. Legen opererer henne og blødningen stopper, men såret har bokstavelig talt åpnet seg: «she felt as though there was still an open wound inside her body».

Yeong-hyes opphold på psykiatrisk institusjon minner om Amalie Skrams selvbiografiske *Professor Hieronymus* og den ikoniske «madwoman in the attic» i Charlotte Brontës *Jane Eyre*. I Skrams verk blir institusjonen brukt som et kontrollorgan for kvinner som oppfører seg annerledes enn det «normale»; huse Brontës er alt det fremmede og truende lukket inne på loftet. Kvinnene blir også språklig innesperret

i en diagnose, på 1800-tallet som gale og hysteriske; i vår samtid som nevrotiske og spiseforstyrrede.

Kollektiv skam. Det handler ikke bare om grensen mellom oss og *de andre*, men også *det andre*, som trærne, blomstene og regnet. In-hyes mann har laget en rekke kunstfilmer som omhandler voldelige overgrep og kapitalismens grovhet, og også hos han er det nå en drøm som setter i gang en idé om å lage en film om to blomstermalte mennesker som har sex. Yeong-hye blir dratt inn i dette prosjektet, og det ikke-menneskelige ved det drar henne ut av hennes asekuelle tilstand. Under disse drømmene, kunstprosjektene og vegetarismen ligger en dyp kollektiv skam, hvor lykken og friheten nødvendigvis må være et sted som ikke er

blitt tilskitnet av menneskenes maktmisbruk. Denne diskursen er veldig interessant i en tid hvor stadig flere blir vegetarianere og trekkes mot østlig filosofi og et liv med mindre karbonavtrykk.

Jeg kunne fulgt opp med drøsser av referanser og tanker om boken tematisk og skilt mellom natur og kultur, det normale og det unormale, de sterke og de svake. Nettopp fordi romanen er så god, sår den alle disse frøene som vokser og gror etter overstått lesning. Jeg tror ikke nødvendigvis man blir et bedre menneske av å være vegetarianer, men jeg tror man blir et bedre menneske av å lese *The Vegetarian*.

bjornoy@gmail.com

Grønn feminisme og mangfoldets økologi

Feed the Green: Feminist Voices for the Earth
Jane Caputi og Susan Rosenkranz

De grønne feministstemmene er mangfoldige, samfunnskritiske og aktivistiske i økodokumentaren *Feed the Green*, og forenes i det grunnleggende synet på at det feminine så vel som det naturlige utsettes for et folkemord.

DOKUMENTAR: ØKOFEMINISME

AV HANNE GIDEONSEN

Det er ikke en lang dokumentar, men *Feed the Green: Feminist Voices for the Earth* er likevel en innholdsrik og tidvis heseblesende opplevelse. Den varer ikke lenger enn 37 minutter, men fyller de minuttene til fulle ved å – gjennom et titalls ulike kvinner – presse inn så mye informasjon og meninger som mulig.

Og siden filmen veksler mellom dem ofte og hurtig, blir det lite tid til å dvele ved hvert enkelt utsagn. Det er heller ikke alltid de forskjellige kvinnene får sagt så mye mer enn én setning av gangen. Men man kan kanskje se det som et spill på

en mangfoldig og antihierarkisk bevegelse? Filmskaper Jill Caputi har i alle fall samlet feministiske stemmer fra hele verden, i alle former, farger og trosretninger. En av dem er Vandana Shiva som for et par år siden besøkte Oslo og ØKOUKA, da kjent som ØKOSLO – og fylte salen på Litteraturhuset. Andre er den amerikanske forfatteren og aktivisten Starhawk (Miriam Simos), professor Jill Schneiderman, de økoseksuelle aktivistene Annie Sprinkle og Elizabeth Stevens og den brasilianske, skeive grasrotaktivisten La Loba Loca, for å nevne noen. Sammen utforsker de temaer knyttet til undertrykkelse og utnyttelse av kvinner, minoriteter og Moder Jord – et begrep som forøvrig blir behørig problematisert litt uti dokumentaren – mens ulike klipp fra historien, reklamen og populærkulturen bygger opp under argumentasjonen som viser koblingen mellom den vestlige maskuline

erobbertanken, patriarkatets undertrykkelse av kvinner (og minoriteter) og kapitalismens massive utnyttelse og utradering av naturen.

Grønn feminisme. Mangfold er som alltid både en styrke og en svakhet. Det er ikke alle disse stemmene jeg klarer å ta like seriøst. Det å skulde se på Jordan som en elsker blir for meg for performativt og påtatt, så personlig sliter jeg for eksempel med å ta konseptet «økoseksualitet» helt på alvor. Men samtidig er det en ganske stor variasjon i hvor «outreerte» disse stemmene er, så filmen oppleves som balansert. Det er også befriende å se en dokumentar der det utelukkende er kvinner (fra hele verden) som kommer til orde, og der alles syn behandles på en like respektfull måte.

Hvor mange reklamer finnes det ikke der

kvinnen dommes, eller eksotifiseres som noe mystisk, sensuelt og primitivt?

Sammen gir de en bred og god innføring i hva grønn feminisme innebærer. På sett og vis er det bare en omdøping av økofeminisme, som er en feministisk retning der patriarkatets vold og kontroll av kvinner ses i sammenheng med miljødeleggelse og kapitalistisk utnyttelse av jord, dyr og mennesker. I *Feed the Green* byttes dette begrepet gjennomgående ut med grønn feminisme. Grønn fordi det er fargen til livets kretslop – fra vårens spirer til forråtnelsens mugg – og fordi det er fargen som representerer den økologiske bevegelsen. Denne grønne feminismen vises frem som mangfoldig, samfunnskritisk, spirituell og aktivistisk. Den spenner fra det jordlige og praktiske til det åndelige og sensuelle – men forenes i det grunnleggende synet på at det feminine og det naturlige utsettes for et folkemord. El-

ler, som det kalles, henholdsvis for et «femicide» og et «ecocide».

Hos de grønne feministene fremstilles altså både kvinner og naturen som noe mannen kan og må kontrollere og temme, noe han kan erobre og overvinne. Den grove utnyttelsen av Jordan samt vold mot kvinner (og minoriteter) blir to ulike uttrykk for den samme mannlige, rasjonelle dominansen som muliggjøres av «othering» – et begrep som beskriver det mennesket gjør når vi definerer noen andre som utenfor vår gruppe. «De» er ikke som «oss». Å sette likhetstegn mellom bestemte menneskegrupper og dyr/natur har vært en måte å gjøre disse menneskene til «de andre» på. Jo mer naturlig, primitivt og bestialt, desto mer mindreverdiggjøring, desto mer menneskegjort. Den samme retning er det utelukkende er kvinner som «oss». Denne tankegangen gjennomgår vårt forhold til naturen. Vi har skapt oss et narrativ der det er mennesket mot naturen, og i dag lever så mange av oss så avsondret fra naturen at vi like gjerne tror vi eksisterer uavhengig av den.

Møkkete liv. Det er den samme årsaksammenheng som vi så i Naomi Kleins *This Changes Everything*. Klein peker også på den vestlige rasjonaliteten som en drivkraft bak kapitalismens dominans og ødeleggelse av naturen og klimaet. Så kan man innvende at det er en klisjé å legge skylda på den hvite eurosentriske mannen – men vi slipper ikke unna at han (både som idé og som sentral maktutøver) har vært den sentrale bæreren av hva det vil si å være et moderne menneske i flere århundrer. Hvor mange reklamer har du ikke sett der hvite menn snurrer på en jordklode, står med beina plassert på den som en kjepe og dominerer den? Hvor mange reklamer finnes det ikke der kvinnen dommes, eller eksotifiseres som noe mystisk, sensuelt og primitivt, eller visualiseres som en del av landskapet?

Der det kvinnelige og jordlige i lang tid har blitt fremstilt som noe skittent og farlig, gir de grønne feministiske stemmene uttrykk for at vi må endre vår oppfattelse. Det er jorda som gir oss liv, og den er møkkete – full av bakterier, full av skitt, full av næring og full av potensial for en kretsloppsbasert evig vekst. Det er den veksten vi må tilbake til. Den som ikke bare tar, men også gir tilbake. Vi har gjort enorme fremskritt, men på fremskrittets alter ligger utallige dyre- og plantearter. Som art står mennesket allerede bak et økologisk massemord, og vår evne til å rasjonalisere oss ut av naturen setter oss i fare for å bli et offer for vår egen fremferd og utvikling.

hannegide@gmail.com

Tonedøv intuisjon

KORTFILM

Jørn Utkilens *Statement Too* er et unikum i NFIs samleboks over årets beste norske kortfilmer.

ENDRE EIDSAALARSEN

Under årets kortfilmfestival i Grimstad lanserte Norsk filminstitutt (NFI) det deres lanseringsråd-giver Ingrid Dokka beskrev som et «representativt utvalg av de beste kortfilmene» de har gitt støtte til fra det siste året. Siden 1980-tallet har dette vært en årlig tradisjon.

Frem til nå har dette hovedsakelig foregått i form av vhs, dvd eller blu-ray, men i år har NFI for første gang droppet fysiske utgivelser, og tilgjengeliggjør filmene utelukkende på digitale plattformer. Filmene i det som heter «Norsk kort 2016» ligger nå tilgjengelig på nettsidene Filmmarkivet, Filmrommet og Filmbib. Sistnevnte gjør det mulig for alle med nasjonale biblioteklånnekonti å logge seg inn og se dem gratis. I tråd med det nye slagordet «plattformnøytralitet» kan tje-nesten dessuten lastes ned som app – hovedmålet er nemlig å gjøre kortfilm så tilgjengelig som mulig for flest mulig folk.

Det finnes noen kriterier, deriblant at filmene som inkluderes må ha hatt minst én offentlig visning og at det skal være et mangfold (kjønn, geografi osv.) i samlingen. Men hvordan – ut over dette – plukke ut de beste filmene? Og hva skal man løfte frem fra denne utgivelsen, som består av 22 filmer?

I *Statement Too* er det naturen som dominerer. Ikke en umenneskelig natur, men naturen som mennesket er en del av. I *Mot nord*, en av de andre høydepunktene i samlingen, får også naturen en viktig rolle – her som en ukontrollert og umenneskelig kraft som de urbane menneskene

må tilpasse seg. I en norsk sammenheng, der naturen ofte settes helt ut av fokus (bokstavelig talt, da kame-ralsene ofte ensidig fokuserer på menneskekroppen), er disse filmene frigjørende i hvordan de destablisserer og leker med det klassiske menneskesentrerte perspektivet.

I mange av bildene i *Statement Too* står Sletta som en liten prikk i en voldsom natur. Det er både noe metafilmatisk komisk og noe eksistensielt gripende i hvordan hans lille hode bare så vidt titter opp ne-

derst i totalbilder av snødekte jor-der, hav og enorme himler.

Ikke minst finner Utkilen en usedvanlig uttrykksfullhet i uopplyste bilder som gjør Slettas kropp til en emosjonelt megetsigende silhuett. Og når kroppen hans først fremtrer som midtpunktet, opplyst og aktiv, så fremstår han egentlig ikke så aktiv og dominerende. Han er en liten del av verden, tilbaketrasket, ikke en som «kontrollerer scenen».

Med fare for å bli for naiv i språk-let, kan vi kanskje si at det er en

naturlig, ikke-konstruert, original menneskelighet som står i fokus i filmen. Vannstrømmer blir minst like viktige for personportrettet som Slettas ansikt. Naturen blir metaforisk virkningsfull uten å bli omformet til fastfrosne, konvensjonelle symboler: Vann som strømmer i to motsatte retninger, eller et tynt blad som standhaft reiser seg hver gang vinden forlater det, blir åpne – megetsigende eller tomme – bilder for oss.

Portrett av oss. Det blir opp til hver betrakter å avgjøre i hvilken grad disse bildene bare oppleves som avbildninger av natur, og i hvilken grad de også oppleves som billedgjøringer av eksistensielle erfaringer – og nettopp dette blir et tema i filmen. Via en fortellerstemme spør Utkilen oss om vi gjenkjenner oss selv i bildene. I bildet av det tynne bladet som motstår vinden, fjerner han plutselig bladet og (lyden av) vinden, slik at det eneste som står igjen er bakgrunnen – et hvitt, statisk tomrom – og han spør oss undrende: «Eller er dette mer representativt for deg?»

Slike metagrep lar dette bli en slags portrettdokumentar om oss så vel som musikeren Sletta og filmskaperen Utkilen; en humørfyllt ransakende, delvis ertende konklusjon med vår egen opplevel-

se av film, bilder og oss selv. «Hvorfor er Arvid Sletta så viktig for meg?» spør Utkilen, og finner svaret i at han uttrykker en uredu-sierbar egenartethet som ikke passer inn i typiske kulturelle mønstre og idealer for hvordan vi bør være. I kraft av denne grunnholdningen skaper han en formalt leken, portrettmessig utforskende og emosjonelt åpen film som ikke lett kan settes i bås, og som stiller noen grunnleggende spørsmål ved filmatiske representasjonskonvensjoner så vel som de «normale» forbindel-sene vi ofte lever i.

I *Statement Too* er det naturen som dominerer. Ikke en umenneskelig natur, men naturen som mennesket er en del av.

Noen ganger må vi kaste oss ut av kommunikasjonsnettet for å formidle vår egen intuisjon – og ikke bare en lett kommuniserbar forståelse av det som skal portretteres. Og dette gjør Utkilen i *Statement Too*. Filmene omfavner, med en slags beskjeden iver, en originalitet som har sitt utspring i det å uttrykke en selv, snarere enn en originalitet som stammer fra tillært og fremkal-kulert kreativitet.

Se nfi.no for å kjøpe samleboksen.

endreeid@gmail.com

HELLVIKTANGEN

Videoutstilling i annen etasje på Hellviktangen Kunstgalleri

Fra 17. - 22. juli, kl 17.00 - 19.00

www.hellviktangen.no

KJÆRLIGHET ELLER BARE REPRODUKSJON

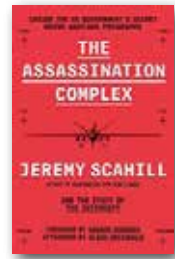
Film&bøker

Snikmordets politikk

Jeremy Scahill and the staff of the Intercept:
The Assassination Complex: Inside the Government's Secret Drone Warfare Program
Simon & Schuster, 2016

Under Obamas presidentskap gikk krigen mot terror fra å være en konvensjonell krig utkjempet med bakkestyrker, til å bli en skjult krig utkjempet med droner og avansert overvåkningsutstyr.

TORI AARSETH

The Assassination Complex er basert på dokumenter lekket av en *insider*, og gir et solid overblikk over dronekrigen. Boken avmystifiserer USAs dronekampanje og avliver en rekke av mytene som har fått fotfeste. Politikerne bruker ofte det

legitimerende språket om «kirurgisk presisjon» når de omtaler bruk av droner, men dokumentene viser tydelig at dette bildet er falskt. Tvert imot dreper droner ti ganger flere sivile enn det bemannede fly gjør, og disse dreper i tur også langt flere sivile enn det bakkeoperasjoner gjør. Fordelen med droner er kanskje først og fremst politisk: Så lenge man ikke har soldater på bakken, er det lettere å holde operasjonene hemmelige og krigens realitet forsvinner fra folks bevissthet.

NSAs Little Boy. Minst like skremmende som dronene i seg selv, er måten målet for et droneangrep blir utvalgt på. Første skritt er at en av de mange statlige bokstavsopbebyråene setter en person på en såkalt *watchlist*. Deretter overvåkes personen, og det bygges opp en profil som til slutt legges frem for presidenten. President Obama har selv godkjent alle slike mål – personer som skal henrettes helt utenfor lov og dom. Til slutt brukes såkalt SIGINT – elektroniske signaler fra

mobiltelefoner – til å lokalisere målet og slippe en bombe på vedkommende. Kanskje har Norge også bidratt til dronekrigen. E-tjenesten har bekreftet at de har drevet overvåkning i Afghanistan og delt informasjonen med NSA. «Droner er et verktøy, ikke en politikk. Politikken er snikmord,» slår Scahill fast.

Henrettelser blir ofte utført utelukkende på basis av SIGINT, spesielt i Jemen og Somalia der USA har færre ressurser på bakken. Problemet er at denne metoden ikke identifiserer en person, den identifiserer kun en mobiltelefon. Metoden er dermed sårbar for manipulasjon og feil. Kilden til dokumentene kommenterte at de som sitter med kapasiteten til å overvåke andres kommunikasjon, gjerne blir forført til å tro at de besitter en nærmest guddommelig makt. Et NSA-dokument sammenlikner utviklingen av dronenes overvåkningsteknologi, oppkalt etter det mesopotamiske eposet *Gilgamesh*, med «Little Boy», atombomben som ble sluppet over Hiroshima. Sett utenfra virker sammenlikningen som et uttrykk for en hensynsløs stormannsgalskap fra et byrå som er mektig, men tross alt ikke *all* mektig.

Uten mål og mening. Blant de viktigste avsløringene i boken, er det faktum at dronekrigen ikke virker. For det første finnes det ingen etterretningsverdi i å ta livet av folk. Bruk av droner utelukker den tradisjonelle metoden med å ta til fange og forhøre terrormistenkte. Enda viktigere, det er i det hele tatt vanskelig å si hva man ønsker å oppnå med denne løpende snikmordkampanjen. Det påstås stadig at målene som tas ut, er såkalte *high-value individuals*, men svært få av personene som er navngitt i materialet, er toppledere i Al Qaida eller andre internasjonale terrororganisasjoner. Langt flere har vært lokale Taliban-ledere som hovedsakelig har beskjeftiget seg med væpnet motstand mot amerikanske soldater i hjemlandet. Amerikanske styrker gikk til slutt etter ordinære kjeltringer, fortalte en SEAL 6 spesisoldat til New York Times. Det finnes også flere eksempler på at USA har blitt manipulert inn i lokale maktkamper og skaffet seg mektige fiender på grunn av nærmest amatørmessige feiltrinn.

Alle som utilsiktet blir drept i et droneangrep, klassifiseres rutinemessig som EKIA – *enemy killed in action*, med mindre det finnes klare bevis for at de var sivile. *In dubio pro reo* snudd på hodet, med andre ord. Dette gjelder spesielt såkalte MAM – *military-age men*. Hvordan endte verdens ubestridte militær-makt opp med å drive menneskejakt i Afghanistan, Pakistan, Jemen og Somalia? Hvordan endte USA opp med å anse alle menn mellom 15 og 60 år i et land de selv har invadert, som fiender? Det hele virker hinsides enhver fornuft. Et slikt paranoid fiendebilde kan lett bli til en selvoppfyllende profeti. I en

verden der alle er fiender inntil det motsatte er bevist, har man gjort seg selv til alles fiende.

Hvordan endte verdens ubestridte militær-makt opp med å drive menneskejakt i Afghanistan, Pakistan, Jemen og Somalia?

Tematisk sprikende. *The Assassination Complex* er en samling enkeltstående artikler basert på lekkede dokumenter fra samme kilde. Bokens største svakhet er nettopp det begrensede kildematerialet, og at dette får styre innholdet. Stoffet dekker mange aspekter ved dronekrigen, men samtidig er det en god del overlapp mellom kapitlene, og til tider fremstår boken som tematisk sprikende. Enkelte av kapitlene kunne fortjent sin egen bok, for eksempel det som handler om militariserings av politistyrker i USA og det som tar for seg USAs ekspansjon i Afrika. Til tross for at dette er interessant og viktig, er temaene her noe på siden av bokens hovedtema. Den dokumentbaserte historien ville også stått seg langt bedre dersom den i større grad var bygget ut med tradisjonelle journalistiske metoder og historiefortelling. Selv om boken inneholder viktig dokumentasjon, gjenstår fremdeles mange ubesvarte spørsmål. Til en viss grad er dette også forståelig; Scahill har gitt seg i kast med et politikkområde preget av strengt hemmelighet. Det er påfallende gjennom hele boken at så og si alle byråer og myndigheter har avslått å kommentere.

Mesteparten av boken er også relativt svak når det gjelder å analysere det store bildet – hva alle avsløringene betyr. Glenn Greenwalds etterord forsøker å samle noen av disse trådene. Obamas valgkampanje var bygget rundt kritikk av krigen mot terror og Bush-administrasjonens tendens til å heve seg over loven, påpeker Greenwald. Dette skulle det bli slutt på dersom Obama ble president. Erttertiden viser at Obama tvert imot videreførte og utvidet mye av Bushs mest kontroversielle politikk. Slik oppnådde han det Bush aldri kunne oppnådd alene: politikken som før var ansett som kontroversiell og til dels ekstrem, er nå tverrpolitisk akseptert. Når demokratene fikk presidenten, var det ikke lenger noen reell opposisjon mot virkemidlene brukt i krigen mot terror. Det at Obama ga seg selv makt til å bestemme hvem som kan kalles en terrorist og hvem som skal dø uten noen form for rettsprosess, er noe selv ikke Bush kunne gjøre. Mot slutten av 2015 ble det signalisert at dronekrigen etter alt å dømme vil bli trappet opp.

tori@toriarseth.no

OSLO
JAZZ
FESTIVAL
14.-20. AUGUST 2016

JAN GARBAREK GROUP
FEAT. TRILOK GURTU

SNARKY PUPPY

HILDE LOUISE &
KABA ORCHESTRA

CHARLES LLOYD

ABDULLAH IBRAHIM

JIMMY WEBB | JAGA JAZZIST | COME SHINE & KORK
TORD GUSTAVSEN & OSLO DOMKOR M/ TORE BRUNBORG
HÅKON KORNSTAD TENOR BATTLE | FIRE! ORCHESTRA

THE OSLO JAZZ FESTIVAL ORCHESTRA | CHESTNUT, WILLIAMS & WHITE | JON BALKE
HENRY KAISER & ARILD ANDERSEN | MATHIAS EICK | IDA NIELSEN | GAMMALGRASS
THE DUTCH SWING COLLEGE BAND | FELIX PEIKLI & JOE DOUBLEDAY | SUSANNA
JACKY TERRASSON TRIO | QVENILD | STURLE DAGSLAND | FREDFADES & EIKREM
TRYGVE SEIM – RUMI SONGS | HANNA PAULSBERG CONCEPT MED KNUT RIISNÆS
BJØRN VIDAR SOLLI MED SEAMUS BLAKE | DANIEL HERSKEDAL | BOB DOROUGH
GARD NILSSEN'S ACOUSTIC UNITY | GARZONE/BAKKEN/FANCK/MJÅSET JOHANSEN
HILDE MARIE HOLSEN | ATILLA | HARICOTS ROUGES | PER HUSBY - DEDICATIONS
AHA/EXTENDED NOISE | CUTTING EDGE | FERDIG SNAKKA | ANNE-MARIE GIØRTZ
AYUMI TANAKA TRIO | ELLEN ANDREA WANG - SONGS FROM LAND | MOKSHA
JAZZIN BABIES | PRIMA VISTA SOCIAL CLUB | PER MATHISEN WONDER QUARTET
PIXEL | GREEN PEPPERS | BAKER HANSEN MED JOHN PÅL INDERBERG OG MER!

OSLOJAZZ.NO

NY TID hver måned?

Et abonnement på NY TID koster 59 kroner måneden ONLINE (inkludert video, arkiv etc), eller 790 kr året for tilsendt avis.

Bestilles enkelt på www.nytid.no eller via sms på 450 20 044

BØKER

SOFI OKSANEN: FOTO: GORM HALLSBRUD / NTB SCANPIX

Destabilisering og forvirring

Dette essayet handlar om dei siste bøkene til Sofi Oksanen og Beate Grimrud, om *Norma* og *Evighetsbarna*, om informasjon og fråværing av informasjon.

ESSAY: DET UTSETTE MENNESKET

METTE KARLSVIK

Kongekrabba er ei oppfinning. Ei russisk oppfinning, sett ut i havet på sekstitalet. Aktive, svoltne, overlegne nesten alle andre vesen enn fisketrålarar, grip krabbene om seg, tar kva organisme som helst, og reinskar blautbotnen for liv. Dei treng meir plass, og vandrar vestover. Vidare mot Varanger, inn i Altafjorden, kravlar dei bortetter havbotnen og busett seg der i niittiåra.

Ein kan kalle dei feige, «kongane», som særleg tar dei av botndyra som rører seg sakte: børstemark, muslingar, pigghuder. Heldigvis har krabbene ein veikskap: Krabbekjøtet smakar godt. Norske fiskarar trassar tunge tak, villt vær, farlege fangsttilhøve og seine nattetimar, og hentar opp hundrevis av tonn i kvar sesong. Dei sel krabber dyrt til russiske oligarkar. Kommersen vann over rovdryet. Ein slags balanse er gjenoppretta. For loven om den sterkaste sin rett gjeld berre til eit visst punkt. Idealtid er ikkje berre eit gerhardsenski ideal og påfunn. Balanse og harmoni er eit sterkt naturleg instinkt og ei tidvis overlegen kraft. Det som ikkje spelar på lag, vil på eit eller anna tidspunkt bli uttrydda.

Eit essay sitt andre avsnitt er ofte av den prosaiske typen. Etter eit meir scenisk og litterært anslag, fortel andreasnittet kva teksten skal handle om. Dette essayet handlar om dei siste bøkene til Sofi Oksanen og Beate Grimrud, om *Norma* og *Evighetsbarna* (begge frå 2015). Bøkene handlar om destabilisering og forvirring. Om informasjon, og fråværing av informasjon. Ambisjonen er å praktisere informasjon og teoretisere omkring dette, men også å teste ut forvirring – for så å gjenvinne ei kjensle av tryggleik og orden. Språk er metode og mål. Havet og krabbene er rammeforteljinga. Innanfor er motet mellom Oksanen og Grimrud. I det norske innlandet, på Litteraturfestivalen på Lillehammer, diskuterte dei temaet «det utsette mennesket». I *Evighetsbarna* blir «André» sett ut av sin eigen psyk. Oksanens «Norma» blir utfordra utanfrå.

Utanfrå alt, kjem ei gudedotter til verda. Og det er her det begynner. – med André's favorittforfatter August Strindberg. I Strindberg's «Eit draumspel» kjem òg ei gudedotter til kloden. Der vandrar ho omkring, prøver seg som dotter av menneske, som kone og mor, og kva rolle ho enn tar, som menneske og kvinne, konkluderer ho med dette: «Det er synd på menneska». Menneska er sårbare. Stundom sett utanfor seg sjølv. Og der ute kan det vere farleg å vere. Aust og sør for Stockholm er det krig. Utanfor Ukraina, Tsjetsjenia, Estland står sterkare makter med tanks og soldatar. Vi blir invadert av andre land, av radioaktiv stråling, av forventingspress. På kvar sine måtar skriv både Oksanen og Grimrud om kjønnsroller og korleis leve med dei. Om å vere vaksne kvinner, kvinner som får barn. Om å vere vaksne kvinner utan langt, tjukt hår eller forplantningsevne, og å lengte etter å vere «moderleg». Om ein industri som utnyttar denne lengta.

Lengt er ei sterk kraft. Blir ho ikkje tatt på alvor, kan ho vere destruktiv; ein sjukdom som vandrar frå kjensler og tankar og busett seg i kroppen. Nokre kjenner så sterkt på ting at kjenslene blir verkelege. Grimruds «Siri» blir gravid av ein

BEATE GRIMRUD: FOTO: BERIT RØMDEY SCANPIX

tanke, ei kjensle, eit bilde av kven ho er forventa å vere. Ho har «bilda seg fram» til svangerskap. Eit bilde seier meir enn tusen ord. Ord er farlege våpen. Ein seier at dei må brukast varsamt. Verre enn ord, kan fråværing av ord vere. Verre enn retorikk og overtaling, kan forvirring vere. Retorikk er i det minste tydeleg. Noko ope og klårt. Atterhald av informasjon tyder forvirring.

Verre enn ord, kan fråværing av ord vere. Verre enn retorikk og overtaling, kan forvirring vere.

Dette er noe av innhaldet i *Norma* og *Evighetsbarna*. «I dypet av det store finnes det lille. Og omvendt,» skriv Grimrud, som skildrar «Siri» sin kamp for og mot å bli vaksen. Korleis bli vaksen? Siri har klare bilde av dette. Bilda er så sterke at dei blir verkelege for henne: eit barn i hennar eigen kropp.

Det store finst i det lille. Det er stort, å ture å vere liten. Det sårbare er stort. Det store er sårbart: Sovjet klarar ikkje lenger å vere Sovjet. Sovjet raknar litt for litt. Og det kan ha begynt med Estland:

I *Norma* er kvinnekroppen eit mo-

ativ, ein industri, eit omdreiingspunkt for refleksjon. Det handlar om ein industri som tar profit frå kvinners lengt etter det kvinnelege. Stort, tjukt hår. Stor gravidmage. Surrogati og hårestensjons. Dette er kva «Lambert» i *Norma* har til sals. Han kjøper det frå kvinner der hår og magari veks villig vekk. Ein kjenner att temaet frå Oksanens tidlegare bøker. Estlandskvartetten handlar også mykje om det å vere kvinne. Med eit teknisk, distanserende, sylskart og klinisk presist språk formidlar Oksanen ei nær, men likevel fjern historie: Estlands fleire frigjeringskampar. Gjennom forteljingar til einklilde menneske fortel ho nasjonale historier.

Ho begynner med førre hundre-årsskifte og Estland sin første frigjeringskamp frå Sovjet i 1918, som *Da duene forsvant* (2013) handlar om. Oksanen skildrar motstandsfolket; skogsbrøne. Dei var utsette menneske. Som ein estisk form for den kurdiske Peshmergaen – geriljasoldatar i kamp for eit folk sitt sjølvstende – opererte dei i skogane. Kjempe ein stille kamp mot Sovjet. Som ein snakkar rundt, og ikkje direkte om Peshmergaen sine operasjonar, snakka ein heller ikkje direkte om skogsbrøne. Dei kriga ikkje; dei «gikk til skogen». Dei døydde ikkje; dei «kom ikkje attende frå skogen». Aforismar, bilde, omskriving. Estisk er eit språk rikt på idiom, altså uttrykk som har andre meiningar enn dei reinte bokstavelege. Det er stor kraft i det som er forvirra. For alt som manglar stabilitet, prøver å finne stabilitet. Ekstremt ustabile stoff, som radioaktive stoff, gjer stor skade på vegen mot ro: 26. april 1986. Vi er i Prypriat, på eit kjernekraftverk. I reaktor 4 rammar trykket drastisk og fort. Av uvisse grunnar blir det ikkje fanga opp av mannen på vakt. Nedsmelting, eksplosjon.

Nokre hevdar at Tsjernobyl-utsleppet utgjorde 900 gongar Hiroshima-bomba. Heldigvis, eller uheldigvis, blir radioaktiviteten spreidd med alle vindar. Vindane trekk nordvestover, over Russland, Sverige, Trøndelag – og vidare, vidare. Ingen skjønner det fulle omfanget og alvoret. Sovjetiske styresmakter informerer lite. I stilla er det plass til redsle. Redsla har god grunn. Og fråværing av prat gjer alt verre. Kvar er den sterke leiaren no, når han trengst? Hald ein pressekonferanse! Snakk til oss! Sei gjerne det same om og om att! Sei gjerne, igjen, at de ikkje veit sikkert. Ikkje veit de omfanget, og ikkje kvar dette ber. Men ein ting er heilt sikkert, og det er at de ser oss igjen her på skjermen snart. Kvar time, det lovar vi, så sitt vi her igjen. Så finn de oss her igjen. Igen høyrer de stemmene våre: Vi veit ikkje anna enn sønn og sønn. Men viktigast no er å evakuere folket frå Tsjernobyl. Konsekvensen av atterhaldet av informasjon gjer skaden større. Skade som kunne ha vore unngått.

nen til at Oksanen skriv om surrogati i *Norma*.

Kva er det litterære potensialet i temaet surrogati? Oksanen er interessert i pratet om surrogatien i salsrommet: «Ein snakkar annleis til menn enn til kvinner når ein sel inn surrogati,» hevdar Oksanen: «For å appellere til menn brukar ein ord som fabrikk, produksjon, verktoy.» Tekniske, distanserende ord. Oksanen viser også til ein annan utviding av språket: Nye omgrep kjem til om kvinna. Kvinner blir fleire, blir annleis: Ein har nye ord for «mor»: Mødrer kan vere husmødrer, familiemødrer eller familiehusmødrer. Det nye «sexy» er omsynsfamiliehusmora. Kvar kjem dette frå? Det kjem frå Amerika, frå femtitalet; det kjem frå byrjinga og etableringa av husmorrolla. Det kjem attende, og har vore her i ti år. Det kom parallelt med produkt som cupcakes og nye kjøkkeninnreingar. Med nygamle klede: husarbeidsskjørt, støvsugarpumps, kjoleforkle. Kapitalisme og forbrukarsamfunn endrar språket. I beste fall utvidar det språket og gjer nye ord og uttrykk. I verste fall gir det ord og uttrykk som endrar måten vi tenker på. Forbruket aukar. Forbruket til ein liten brøkdel av menneska sett ein heil klode ut.

I *Evighetsbarna* finst ein kunstnar som kjøper ein heil landsby i Danmark. Han kallar det raust, nærmast bistand, men har ein premis i botnen: Alle i landsbyen må ta kunstnaren sitt etternamn. Landsbyen har allereie latt seg kjøpe. Men ingen av dei likar den nye eigareren noko vidare. Så finst det likevel noko att som aldri kan kjøpast for pengar. *Money can't buy you love.*

Beate Grimrud går seg ein tur i parken. Ei kvinne surrar rundt på gras. Ho drar på eit hundebånd. Halsbåndet er tomt. «Bosse? Bosse?» ropar kvinna. Dagar seinare ser Grimrud den same kvinna gå rundt. Rundt og rundt. Vi drar alle rundt på eit tomt halsband, tenker Grimrud. Ho drar rundt på dette bildet i tju år. Endeleg, i *Evighetsbarna*, teiknar ho bildet ned. Ord for ord. Grimrud skriv om andre tap: om å miste illusjonar og draumar. Tapet av truskuld og barndom. Om å prøve å bli vaksen, prøve å fylle forventningar om kva det vil seie å vere vaksen: å få barn. Å ha det vesle i store seg. Å bli stor fordi ein har det vesle i seg. Å vere seg sjølv, om det så er å vere liten.

Karakteren «André» drøymer seg

vekk. Heile tida vekk. Han ønskjer seg til Paris. Eller Amsterdam eller Barcelona. André kan dra nesten kvar som helst, om berre kompisen Tomas blir med. Men Tomas melder avbod, gong på gong. Til slutt får André kompisen med seg på utfukt. Til August Strindberg-museet, for å studere Strindberg's søppel. Søppelet skuffar kompisen. Strindberg er for mykje av ein pedant; sjølv søppelet er ordentleg. Tomas vil berre heim att. Det er synd på André. I eit av verdas rikaste land, i eit trygt område i Stockholm, der er André ulykkelig, utfordra av sin eigen lengt etter kontakt og nærleik. Vi er mange som er avhengige av dei omkring oss. Som styresmakterne. Korleis leve i eit regime der ein i beste fall får lite informasjon, og i verste fall blir desinformert, forvirra, forsøkt destabilisert?

Oksanen utmattar det litterære potensialet i stillene skapt av styresmakter. Fantasiane som blir triggja av fråværing av informasjon. Forfattaren medkjensle, som fortsett forteljinga der historia, vitskapen, stoppar. I stilla finst det plass. Forvirring spreier omkring seg. Det postsovjetske problemet var mellom anna ein manglande konsensus om historia. At det ikkje fanst ei sanning å einast om. At historia blei ny igjen og igjen. «Kva om styresmakterne dine sa at Noreg låg i Australia?» spør Oksanen, retorisk.

Forholdet Russland–Vesten fryrs til igjen. Russiske jagarfly tergar dei norske. Dokumentarfilmen *Norge til salgs* går langt i å antyde at massestraumen av flykningar over Storskog var sponsa av russiske styresmakter. Russland boikotrar norsk kongekrabbe. Fiskarane hadde Russland som den største marknaden sin. Skulle trålarane slutte å hente ut krabbe, kan blaut havbotn bli reinska for liv. Som om vi ikkje har nok å bale med av utfordringar innanfrå. Vi må herde oss. Då kan vi tale meir av krigen. Vi må ikkje herde oss. Då kan vi komme til å gå til krig.

Kven skal styre sjappa viss alle legger seg ned og «kjenner på det»? Kven skal skrive poesien og kjenne på det å vere menneske, viss vi alle herdar oss? Nokre show kan halde fram. Samtalen mellom Oksanen og Grimrud, til dømes. Men dei kjem ikkje lenger enn til klokka er ti på. For det skal jo vere boksal og signering.

mette.karlsvik@gmail.com

samtiden

Tidsskrift for politikk, litteratur og samfunns spørsmål

NYTT NUMMER UTE NÅ • REDAKTØR: CHRISTIAN KJELSTRUP

ULRIK ERIKSEN: LA INNTAINGA BEGYNNE

ANE TUSVIK BONDE: AVSNITTET SOM MANGLET

HILDE KARI SKAFTNESMO: HVORFOR LITTERATURHUS?

JØRGEN LORENTZEN, INTERJU MED ORHAN PAMUK:

NOE FREMMED I HANS LAND

KRISTINA QUINTANO: I HELVETE, EUROPA – HVOR ER DU?

KETIL FRED HANSEN: FINNES DEN AFRIKANSKE MIDDELKLASSEN?

TONER SCHOU WETLESEN: TRENGER VI 8-TIMERS DAGEN?

DAG SOLHJELL: JUSTISMORDET PÅ ODD NERDRUM

HÅKAN LINDGREN, INTERJU MED KENAN MALIK:

«VI HAR ENVELDIG SNEVER DEFINISJON AV HVA MANGFOLD ER.»

KARINE NYBORG, NOVELLE:

ADAM I DET PERFEKTE FRIKONKURANSEMARKEDET

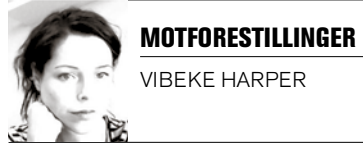
149,-

NORGES VIKTIGSTE ALLMENNKULTURELLE TIDSSKRIFT! FOR DEG SOM VIL HOLDE DEG OPPDATERT OG TENKE NYTT OM FORTIDEN, FRAMTIDEN – OG SAMTIDEN.

Film&bøker

Vi – de grenseløse

MOTforestillinger opplevde en ny og strengere håndhevelse av utlendingslovens regelverk overfor inviterte gjester. Vi lar arrangøren fortelle med egne ord.

MOTFORESTILLINGER
VIBEKE HARPER

Helt fra dagen du blir født, inngår du i flere ulike konstellasjoner av «vi». Sosiale og emosjonelle, geografiske og biologiske, egen-definerte og påtvungne. Har du et rødt pass med påskriften Norge i baklomma, faller du inn under det norske vi. Du møter sjelden stengte grensedører, du stiller spørsmål om hvorfor du vil reise på besøk til et sted, eller mistenker deg for å nekte å reise hjem igjen. Verden er i stor grad helt åpen for deg. Og om i tillegg navnet og utseendet ditt understreker at du kommer fra et kaldt, skandinaviske land nær toppen av den nordlige halvkulen, kan du trygt lene deg tilbake og nyte reisen. Du har vindusplass i VIP-loungen – inntil videre.

Det er fredag 13. mai og formiddag i ankomsthallen på Gardermoen flyplass. Jeg står rett opp og ned, har armene fulle av hvite liljer og blikket fast festet mot «Ankomst utland». Om noen få minutter skal han runde hjørnet ved utgangen og komme meg rolig i møte sammen med en liten blå trillekoffert. Forfatteren Akram Musallam, bosatt i Ramallah i Palestina, har landet på norsk jord.

Tre dager før dette kom det en beskjed fra ham, med et innhold jeg ærlig talt hadde sluttet å håpe på: «The Norwegian Embassy just called me; they WILL give me the visa, from 13th to 19th!» Endelig fikk Akram innvilget visum til Norge for å delta på festivalen MOTforestillinger i Oslo, og det etter at vi i nesten to uker hadde dyttet insisterende på de norske utlendingsmyndighetene for å få omgjort de-

res avslag. Liljene er glassklokker i hendene mine, og i hodet runger en gammel sang: *I fought the law and the law won*. Men jeg justerer slutten av setningen denne gangen. Utlendingsloven måtte til slutt bøye seg, i respekt for selveste kunsten og yttringsfriheten. Vi kan koste på oss et triumferende – og takknemlig – «Ha!».

Illusjoner. Som en av arrangørene av den antisionistiske kunstfestivalen MOTforestillinger, satte jeg brunosten i halsen da en av våre gjester fikk avslag på sin søknad om visum av norske myndigheter. Jeg tok det for gitt at en forfatter fikk komme på offisielt besøk til Norge, uavhengig av hvor i verden hun eller han hadde blitt født. Landet mitt, som gir meg bevegelsesfrihet, velferd og trygghet. Landet mitt, som liker å gjenta ord som «menneskerettigheter» og «dialog» i caps lock. Fredsnasjonen Norge. Som gjerne tar æren for å ha gitt Palestina og Israel «Bloody-Oslo-Agreement». Fredsnasjonen som i skyggene selger våpen til Israel med den ene hånden og bevilger flombelyste bistandsmidler til Palestina med den andre. Jeg burde naturligvis visst bedre enn å tillate meg selv å bli skuffet, jeg som trodde illusjonene om landet jeg ble født i var knust for lenge siden. Men. Det kom så brått på, dette avslaget. Jeg forventet motbør fra israelske myndigheter, men ikke fra norske. Noen illusjoner leier jeg altså allikevel rundt på fremdeles. Avstand gir ofte et nyttig og korrigerende perspektiv, men det er også mulig at alle de lange periodene i utlandighet de siste ti årene har gjort meg soft og full av hjemlengsel. Til et land og et vi som faktisk ikke finnes annet enn som en nostalgisk konstruksjon.

«Boikott oss.» Flere av våre gjester landet på Gardermoen denne fredagen i mai. Forfatteren Susan Abulhawa kommer over det store havet i vest, fra New York. Som amerikansk statsborger er hun visumfritt hjertelig velkommen på besøk til Norge. Men Susan er, i tillegg til å være amerikaner, en del av et annet vi; hennes foreldre måtte flykte fra Jerusalem under krigen i 1967, Susan ble født utenlands og dermed inn i den store palestinske diasporan. Tallene varierer noe,

men omtrent ti millioner palestiniere er spredt over hele verden. Ti millioner mennesker. Tvunget ut og vekk, inn i en hjemløs tilværelse. Mange er fratatt sin bevegelsesfrihet, uten stat og pass er de ingenting i vår verden, og selv besøket til slektninger og venner som bor bak de åtte meter høye betongmurene som omgir Palestina forblir en uopnåelig drøm. Og det hjelper ikke med kjendisstatus, internasjonale litteraturpriser eller filmatiserte bøker – i dette tilfellet kanskje snarere tvært om: Susan ble avvist av israelske myndigheter i grensekontrollen forrige gang hun dro for å besøke hjemlandet. Access denied.

Utpå ettermiddagen flyr kunstneraktivistene Eitan og Eléonore Bronstein inn fra Tel Aviv. Israelske statsborgere trenger heller ikke besöksvisum til Norge. Utlendingsmyndighetene mistenker dem ikke for å nekte å dra tilbake til landet de kommer fra, de avkrever dem ikke ekteskapsbevis og fødselsattester på eventuelle barn de måtte ha for å vise «tilknytning til hjemlandet», eller å oppgi en «god grunn» for å besøke Norge. Veien er relativt fri for humper med et israelsk pass i baklomma. Men Eitan og Eléonores hovedprosjekt er De-Colonizer,

som kort sagt søker en dekolonialisering av både seg selv og samfunnet rundt. De oppfordrer dessuten til full akademisk og kunstnerisk boikott av Israel – for som de sa fra scenen under festivalen: «The change will not come from within the state of Israel. We need your help to end the occupation of Palestine: Please boycott us!»

Hvor mange år skal vi fortsette å bare være vitner uten å levere noen reell endring?

Vitner. Jeg blir liggende våken store deler av den påfølgende natten. Siden 2008 har jeg hatt årlige opphold i Palestina, i likhet med så mange andre internasjonale besøkende. Vestbredden renner nærmest over av utenlandske kunstnere, aktivister og hjelpearbeidere. Palestina tar imot alle fremmede som kommer seg igjennom israelske grensekontroller med åpne og hjertelige armer. Jeg har observert, fotografert, filmet og skrevet om de grove overtrapene på grunnleggende menneskerettigheter som palestinerne daglig utsettes for. Uten at noen ting har endret seg til

Se oppløsning/musikk fra siste bilde på youtube: https://www.youtube.com/watch?v=N68Ldz87_eE

det bedre av den grunn, det har faktisk bare blitt verre og verre i løpet av årene som har gått. Fortvilelsen og frustrasjonen over dette spenner innimellom bena vekk under meg. Vi besøkende på Vestbredden tar del i forestillingen som gjentar seg – vi oier og akker oss, poster bilder på Facebook og skriver med store bokstaver om hvor forferdelig den israelske okkupasjonen er. Vi er Vitner. Og plutselig handler det vel som mye om at «vi» er der, «vi» ser det, «vi» er i skuddlinjen – det handler om å få en slutt på den sionistiske galskapen. Og i bakgrunnen holder palestinerne tålmodig og råkrygget stillingen, som poeten Rafeef Ziadah sier i diktet «Hvis mine ord kunne stoppe dette» (fremført på festivalen). For all del – vitner er viktige. Å formidle det man ser, er viktig, og internasjonal tilstedeværelse er viktig. Men hvor mange år skal vi fortsette å bare være vitner uten å levere noen reell endring?

Klamt. Fire av MOTforestillings treirensende gjester ligger også til sengs et sted i Oslo denne natten. Daglig står de alle med begge bena og hjertet midt i dette kronglete, tette kratt som kalles Palestina-Israel-konflikten. Og skammen over

min egen utilstrekkelighet, og ikke minst over min nasjons feighet og dobbeltmoral, legger seg klamt over meg. Festivalen har satt seil da forfatteren Atef Abu Saif landet lørdag formiddag, og med det gjør gjestelisten vår komplett. Han er også en internasjonal anerkjent og prisbelønnet forfatter, og kommer direkte fra bokturné i Tyskland, hvor han blant annet har lest høyt fra *The Drone Eats With Me*. Atef er født og oppvokst i flyktningeleiren Jabalia i utkanten av Gaza by, og det er dagboksnotatene fra sommeren 2014 han har omarbeidet til *The Drone*. Det var første gang han besøkte Norge – norske myndigheter har avslått tidligere visumsøknader. Hans deltakelse var mulig takket være et Schengen-visum utstedt av Tyskland.

MOTforestillinger er naturligvis langt fra den eneste norske festivalen eller organisasjonen som merker en ny og strengere håndhevelse av utlendingslovens regelverk overfor inviterte gjester. Det kunne vært interessant å se statistikk over hvor mange som forhindres fra å delta på kulturelle eller politiske arrangementer fordi norske myndigheter er så redde for at «de ikke skal dra tilbake dit de kommer fra».

Anstendighet og medmenneskelighet kan ikke tas for gitt.

Jeg nevnte innledningsvis takknemlighet. Og ja, jeg er takknemlig for at yttringsfrihet og kunst er verdier Norge ønsker å være forbundet med. Men ellers? Tja, verden er en jungel av menneskerettighetsbrudd, konflikter og knebling av yttringsfrihet, men den har også noen store lysninger av menneskelighet det er verd å være takknemlig for. Noe også vi-et bak MOTforestillinger dannet noen lange dager i mai. Og det vi-et forholder seg ikke til opprinnelsesland og pass, men til mennesker og tanker. Kunsten åpner dører ingen politisk tale eller aktivistisk kampanje kan. Vi er de ekte grenseløse. Og vi kan forandre alt.

Harper er kunstner og aktivist. vibeke.harper@gmail.com

MOTforestillinger er en årlig kunstfestival i Oslo. Årets fokus var litteratur. Arrangørene belyser den israelske okkupasjonen av Palestina samt mulige veier til frihet og rettferdighet for befolkningen – gjennom å tilby moter med kunst og kunstnere fra det historiske Palestina til et norsk publikum. motforestillinger.wordpress.com

FETT

Nytt nummer i salg fra 16. juni

Norges viktigste feministiske tidsskrift!

abonnement@fett.no www.fett.no

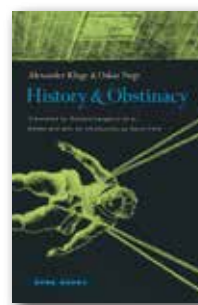
Bli abonnent og få Fett i posten fire ganger i året

På sporet av menneskelige verdier

Alexander Kluge og Oskar Negt: *History and Obstinacy* Zone Books, MIT Press, 2014

Vi trenger å se en annen verdi i arbeid enn penger, mener Negt og Kluge.

KJETIL RØED

Anarkisymboler, og Che Guevaras og Karl Marx' ansikter har lenge vært sterke ikoner for motkulturell tilhørighet, men tankearbeidet bak emblemer er som regel borte – festet i jakkeslaget er det som stilmessig markør de opptrer, som et bilde med like mye revolusjonær kraft som et G-Star-merke eller Nike-logoen.

Alle tradisjonelle markører for opprør og motstand blir i dag raskt omgjort til en vare – til noe du kan kjøpe og selge som del av en situasjon det kan tjenes penger på. En situasjon som, igjen, inngår i et verdensomspennende system hvor de som allerede har makt og kapital er interessert i å holde dem med mindre av begge deler under kontroll.

History and Obstinacy, Alexander Kluge og Oskar Negts andre verk sammen, er et redskapsskrin for å tenke annerledes rundt dette.

Anti-kapital. Det finnes en annen form for produksjon enn den finansielle, sier de – en menneskelig produksjon som ikke har med penger å gjøre, men er et arbeid som utgjør en «anti-kapital».

Hva mener forfatterne med dette? Om vi tar utgangspunkt i Marx,

er arbeid en abstraksjon, en kapasitet til å gjøre noe som kan selges som et potensial på et marked. Denne verdiekivalensen, hvor arbeidskraft sidestilles med hva som helst annet som kan kjøpes for penger, tilsvarer, mener Negt og Kluge, at arbeidet først og fremst er knyttet til konkret forandring, til situasjoner hvor arbeidsanstrengelsen som faktisk aktivitet forandrer noe eller noen (eller begge deler).

Vi kunne således si at evnen til å utforme en krukke, som forutsetter teknisk kunnskap om keramikk, korresponderer med kjærlighet som en evne til å formgi sin egen kjærlighetsrelasjon til en annen. Men vi kunne også si at det i begge disse aktivitetene finnes en spore til formgiving som også er til stede i alle andre former for produksjon. Det gjelder bare å få øye på og utvikle dem.

I sentrum for den antikapitalistiske arbeidskraften er egenrådigheten – eller kanskje vi skulle kalle det obsternasighet.

Menneskelig arbeid. Poenget her, om vi følger de to forfatterne, er at transformasjonen som arbeidet setter i gang, også kan betraktes som noe høyst konkret, som noe som fundamentalt sett ikke lar seg abstrahere, om vi legger vekt på formgivingsaspektet fremfor verdiekivalensen.

Tenk på minne- og tankearbeid. Dette er realisert arbeid, det er anti-kapital som har med din evne til å forandre virkeligheten og deg selv å gjøre. De to størrelsene er rotasjonspunkt for arbeidsprosesser som endrer og, om vi legger til rette for det, skaper områder og tidsrom hvor et mer omfattende virkelighetsarbeid er mulig.

Kluge og Negt skriver: «The following book is about the human

ability to change matter purposefully. We call this ability 'labor'. It not only consists of commodity production, but also engenders social relations and develops community. It possesses OBSTINACY. Its product is HISTORY.»

Egenrådighet. I sentrum for den antikapitalistiske arbeidskraften er egenrådigheten – eller kanskje vi skulle kalle det obsternasighet – det tyske ordet er i hvert fall *Eigensinn*. Denne egenrådigheten kan bestå i insistering på den type intime og lokale arbeidsformer som er nevnt ovenfor (tanke- og følelsesarbeid), men den kan også bestå av en lang rekke mindre gester som, påpeker forfatterne, skaper en motvekt til kapitalarbeidets krav. Eller, vi kunne også si at i tillegg til lønnsarbeidet finnes et menneskelig arbeid.

Mens jeg skriver denne teksten, som jo er et intellektuelt arbeid, men også et lønnsarbeid, må jeg innimellom reise meg og gå en tur i rommet for å forhindre at skuldrene låser seg. Denne trivielle handlingen er løstrevet fra selve lønnsarbeidet, det går i en annen retning enn kapitalakkumulasjonen, selv om den ikke lar seg skille fra den. Uten disse pausene fra skrivejobben ville jeg jo ikke klare å skrive.

Motstandens mikrofysikk. Det er interessant at forfatterne trekker frem slike motvektsgester, for det er nettopp her, i den hverdagslige justeringen av kravene makrostrukturene pålegger oss, vi også finner spiren til en motstand og egenrådighet som kan modnes til en mer omfattende kombinasjon av gester. Til slutt kan vi ende opp med et fellesskap, en bevegelse, en motfentlighet som har en annen agenda enn lønnsarbeidet. Revolusjon, om du vil, om de som motjusterer lønnsarbeidet med andre behov er mange nok.

Denne «motstandens mikrofy-

sikk» begrenser seg for Negt og Kluge ikke til menneskekroppen eller til den frie vilje – deres eksempler strekker seg fra naturhistorien og universets sammensetning til celene i menneskekroppen. Denne episke linjen mellom menneskekroppens egenrådighet og en celles plass i kroppen er uortodoks og tillater en helt annen inngang til menneskets selvstendighet og antikapitalens rekkevidde. *History and Obstinacy* er et veritabelt raritetskabinett av tilkoblingspunkter mellom den menneskelige egenrådigheten og historiens, universets og naturens ditto.

Mange innganger. Negt og Kluges murstein er en dypt fascinerende, men også svært sammensatt tekst-samling. Den er i mindre grad et sammenhengende argument enn et oppslagsverk med mange innganger – litt som hiet i Franz Kafkas novelle med samme navn, som Gilles Deleuze og Félix Guattari gjør så mye ut av.

Jeg anbefaler å gå inn og ut av denne boken, dukke ned i teksten der den måtte virke interessant. En grundigere analyse av menneskets arbeid som noe annet enn kvantifiserbar arbeidskraft tror jeg ikke finnes. Ei heller flere eksentriske og kreative innganger til dette feltet. *History and Obstinacy* gir oss også en unik kilde for å tenke *verdi* annerledes. I dag er det verdifulle underordnet pengeverdier, ofte også selv om det opptrer som noe annet. Men det er *andre* verdier vi burde tenke på dersom vi skal lokalisere hva livet og virkeligheten egentlig bør handle om, og for at vi skal være tilfredse mennesker, skal vi tro de to tyske tenkerne. Og det gjør i hvert fall jeg.

PS En fin inngang til Negt og Kluge – som også er en fremragende filmmessayist – finner du på sistnevnte nettside <http://magazin.dctp.tv/history-obstinacy/>

kjetilroed@gmail.com

Kunsten å leve et vilt og naturlig liv i en forgiftet verden

Edward O. Wilson
Half Earth: Our Planet's Fight for Life
 Liverlight, 2016

George Monbiot
How Did We Get Into This Mess: Politics, Equality, Nature
 Verso, 2016

Hvilken naturlighet er det vi egentlig skal prøve å finne tilbake til?

ØKOLOGI

ANDERS DUNKER

Tilbake til naturen! Denne Rousseau-inspirerte parolen uttrykker ikke bare et ønske om et mer autentisk liv og har tjent som et credo for den radikale miljøbevegelsen. Nå kan den naturen selv må føres tilbake til naturen – og dette reiser spørsmålet om hva det naturlige egentlig er.

I sentrum for E.O. Wilsons bok *Half Earth* står tanken om at vi må gi Jorden tilbake dens uberørte villmarker; ikke slik sett at vi må bygge ned sivilisasjonen, men halvparten av land og hav bør holdes uberørt. Dette er, ifølge Wilsons overslag, langt mer enn vi verner per i dag. Altså må vi restaurere villmarkene der vi kan.

E.O. Wilson er kjent som sosio-biologiens grunnlegger. Helt i tråd med Aristoteles, som regnet både maur, bier og mennesker som *zoon politikon*, eller politiske dyr, har Wilson studert samfunnsdannelser hos maur og mennesker parallelt. Menneskenes samarbeid seg imellom har gjort oss til en evolusjonsmessig suksess – men der andre arter har stabilisert seg i en symbiotisk balanse med andre dyr og planter, har menneskenes sivilisasjon hatt en tendens til å forstyrre og rasere hele økosystemer. I avslutningen av *The Social Conquest of the Earth* (2013) slo han fast at vi først og fremst må redde økosystemene – og derigjennom løse klimaproblemene. Denne boken avsluttet med at han sværte på at vi i

løpet av det 21. århundre kan gjøre Jorden til et «permanent paradys for menneskene». Boken *Half Earth* forsøker å følge opp dette utopiske prosjektet.

George Monbiots *How Did We Get Into This Mess?* er ved første øyekast langt mer pessimistisk. Med sin øko-anarkistiske bakgrunn er han langt sintere – og dessuten langt mer samfunnskritisk enn Wilson. Likevel er det også hos Monbiot en optimistisk undertone, en tro på at naturen har en helende kraft – og at den også kan heles. Stikkordet for Monbiot er «rewilding». Dette begrepet er ikke hans egen oppfinnelse: «Rewilding» er kampsaken for en hel aktivistbevegelse som ikke bare teoretiserer, men også okkuperer, beskytter, gjenintroducerer arter og planter trær – som kort sagt forsøker å gjøre verden villere. Et slikt brennende engasjement og denne typen rase-ri overfor sivilisasjonen kan virke merkelig i en norsk kontekst, der vi har godt med relativt uberørte områder å ta av.

Ja, det finnes en natur. På de britiske øyene stiller det seg annerledes. Monbiots møte med «rewilding»-bevegelsen er skildret både grundig og gripende i boken *Feral* fra noen år tilbake. Allerede i utgangspunktet klargjør Monbiot to misforståelser: For det første handler det ikke om å få naturen tilbake til sin opprinnelige tilstand. Det ville kreve århundrer å få kysten på de britiske øyer til å dekkes av temperert tropisk urskog. Vi kan heller ikke forvente noensinne å kunne leve som urfolk. For det andre handler det ikke om å forkaste sivilisasjonen. Riktignok har han et kapittel i sin siste bok som heter «Civilization is boring», men her ligger også poenget: Sivilisasjonen må gjøres rike- re, mer spennende og levende ved bringe den mer i kontakt med vill natur.

Internasjonalt har *rewilding* blitt til en bevegelse siden begrepet ble innført av Dave Forman på slutten av 1980-tallet. På norsk har vi ikke funnet noe godt ord, så inntil videre låner vi det engelske begrepet, slik NRKs Ulf Myrvold gjør i dokumentarserien *Rewilding, naturen vender tilbake*, som kommer ut neste år. *Rewilding* har som mål å gjenopprette økosystemene til en mer opprinnelig og rik tilstand. Økologien kartlegger naturens næringskjeder og symbiotiske forhold, og jo mer vi studerer disse forholdene, desto klarere blir det at «alt henger sammen». Men i seg selv er dette for abstrakt: Vi må skjøne *hvor* dan alt henger sammen for å skjønne hvor viktig økologien er. Det er her formidlere som E.O. Wilson og

BERGHEILBERG/ISTOCK/COMANTO/FLOKAR

George Monbiot – og norske naturjournalister for den saks skyld – er av uvurderlig verdi. Økologene var pionérer i miljøbevegelsen, og bøker som Rachel Carsons *The Silent Spring* lærte oss hvordan sprøytemidler som brukes mot insekter for å beskytte avlingen i jordbruket, på et høyere nivå forgifter fuglene som spiser insektene. De som er aller øverst i næringskjeden, rammes hardest. Rovfuglene som spiser fugler som spiser insekter ender opp med høyere og dødeligere konsentrasjoner av gift – og bukker under.

Monbiot er nærmest besatt av rovdynene øverst i næringskjeden, og den rollen de har i økosystemene. Ett eksempel han gir er betydningen av hvalmøkk. Hvaler som spiser i dypt, skiter i høyere lag av havet, og gjødsler dermed plantelivet i den sonen der det er nok lys for fotosyntese. Når hvalstammene langsomt begynner å vokse igjen etter århundrer med overdreven fangst, våkner hele havet til liv igjen. Stjerneeksempelet på *rewilding*, som også utdypes av E.O. Wilson, er gjeninnføringen av ulv i Yellowstone-parken i USA på nittitallet. Da ulven kom inn, ble det færre hjort. Hjorten ble også mer sky og sluttet å beite i det åpne langs elvebreddene. Dermed skjøt løvskogen i været, og i denne blomstret en ny fauna av insekter, som gjorde at fisken i elven tredoblet seg i antall. Med den nye løvskogen kom også sangfugler, samt bevere som bygget dammer som ga gode forhold for amfibier og reptiler. Alt takket være ulvene.

Snikende forfall. Slike effekter er vanskelige å forutsi – og her ligger det et dobbelt poeng, ifølge Wilson. For det første er økologien basert på utfattelig tålmødig kartlegging. Den kan ikke utlede sannheter om naturen fra abstrakte prinsipper, men må i tillegg finne frem til ulike avhengighetsforhold som kan være både skjulte og overraskende. Det eneste abstrakte prinsippet som gjelder, er dette: Uberørt er alltid bedre. For det første er økosystemene sårbare på måter vi vanskelig kan gjette, slik at en uberørt natur har en enorm verdi – ikke fordi den byr på en komplett katalog av arter, men fordi denne komplette katalogen er nødvendig for å ikke naturområdet gradvis skal forfalle.

Som de tørre åsene omkring Middelhavet og høylandet i Spania, har også den engelske kysten blitt berøvet sin opprinnelige artsrikdom – og vi sitter igjen med noen busker, røsslyng og gress.

Forfalne natursystemer er nettopp det Monbiot finner når han i lengsel etter vill natur flytter til Snowdonia i Wales. Først legger han begeistret ut på vandring i de åpne heiene, der han ferdes praktisk talt alene. Snart snur euforien over i dyp skuffelse: Ikke bare er menneskene fraværende, det er heller ingen dyr eller fugler å se, knapt engang insekter. *The moors*, som feires som en uberørt

villmark, er egentlig en ørken – et vraket stykke natur. Jorden er erodert av sauehold – og lenge, lenge for det ble skogen ryddet, og siden utryddet gjennom hogst. Som de tørre åsene omkring Middelhavet og høylandet i Spania, har også den engelske kysten blitt berøvet sin opprinnelige artsrikdom – og vi sitter igjen med noen busker, røsslyng og gress. Hogst pluss sauehold er lik erosjon. I kapitlet «Sheepwrecked» går Monbiot til et uhildet angrep på de «ullkleddede larvene» som spiser ihjel det engelske høylandet. Noe av problemet er at mange ser det ødelagte, nedbeitede landskapet som naturlig. Kulturlandskapet og den menneskeskapte ørkenen vinner sin rett på hevd, og etter en generasjon merker ingen hva som har gått tapt.

Innen konserveringslitteraturen kalles dette «shifting baseline syndromet»: Menneskene fra hver generasjon opplever tilstanden til økosystemene de ble kjent med i barndommen, som normalt. Dermed blir det også et spørsmål hvilken naturlighet vi skal strebe tilbake til. Både Wilson og Monbiot mener at vi her må vurdere saken fra tilfelle til tilfelle: Et Europa med løver og elefanter virker unektelig som et vel radikalt skritt. For Monbiot er ethvert skritt mot det opprinnelige skritt i riktig retning – og dette er det avgjørende: en bevegelse mot mer vill natur i en verden der alle tendenser så langt går i motsatt retning. Han gir gripende beskrivelser av hvordan en engasjert skogvokter med hardt og målret-

tet arbeid har klart å trylle frem hele skoger på de forblåste walisiske heiene.

Styrer naturen seg selv? Wilson tegner et mer helhetlig og globalt bilde av farene som truer biodiversiteten. Vitenskapen har kartlagt omtrent to millioner arter. Anslagene for hvor mange som ennå ikke er oppdaget, varierer mellom fem millioner og over hundre millioner. Wilson anslår at omtrent halvparten av alle Jordens arter vil være utryddet før det 21. århundret er omme, men mener tre fjerdedeler er mer realistisk. Det skulle ikke være åpenbart at en så drastisk hendelse krever like drastiske motiltak, men Wilson fortviler over hvordan klimaproblematikken helt har overskygget masseutryddelsene, samtidig som bevilningene på universitetene konsekvent prioriteres til molekylærbiolegien fremfor økologi og naturhistoriske studier.

Han mener vi er i ferd med å våkne opp og forstå situasjonen, men at det vil ta tid før vi kommer oss ut av det han omtaler som en «filosofisk og religiøs febersump». Forvillensene han sikter til, er ikke bare groteske kulturelle misforståelser som den kinesiske medisinen som driver nesehorn og tigre mot utryddelse fordi man tror horn og klør har magiske helbredelseskrefter. Det dreier seg mer om populære misforståelser av økologien. Den farligste tankegangen som kan tenkes, er ifølge Wilson den som gjør ideen om *antropocen*, det geologiske avsnittet innledet av menneskeskapte endringer, til et argument for å la det skure. I en forskrudd argumentasjon vendes Darwinismens prinsipper mot naturen selv: La de sterkeste overleve. Utryddelse er ikke nødvendigvis noe galt, vi har nok arter igjen og klarer oss fint på en menneskeliggjort planet! Dette er ikke bare kynisk og antroposentrisk, men også naivt: En natur der økosystemene kollapser, truer hele biosfæren – jordbruket, havbruket, atmosfæren – hele den naturen vi er avhengige av.

En annen variant av dette er argumentet om at det «ikke lenger finnes noen natur», eller i det minste ingen villmark; alt er uansett berørt av menneskeskapte klimaendringer. Både Wilson og Monbiot definerer villmark som en natur som utvikler seg fritt, som vokser og utfolder seg på sine egne premisser. Dette er fullt mulig selv i en forgiftet og forandret verden, slik for øvrig oppblomstringen av dyreliv i det evakuerte Tsjernobyl-området har vist. En annen utbredt misforståelse er at emigrerte arter simpelthen vil tilpasse seg den nye

floraen og faunaen, siden naturen alltid finner en løsning. Dette kunne ikke vært mer galt. Invaderende arter og parasitter er et enormt og økende problem som naturen kanskje kan «løse», men med den prisen at hele økosystemer knekker sammen, kanskje for alltid. Hawaii er et eksempel på dette: Wilson kaller øyene «en verdenshovedstad for utryddelser». En innført meksikansk buskvekst holdt på å kvele urskogen på den hele den hawaiiske øygruppen – og måtte bokstavelig talt lukes vekk for hånd av en skare av frivillige.

Vulgerdarwinisme. Det er med andre ord viktig at begrepet om «det ville» reserveres for naturen. En teknologisk sivilisasjon som «vokser vilt», er og blir uansvarlig. Monbiot, som både er zoolog og aktivist på venstresiden, har et skarpt blikk for denne formen for vulger sosialdarwinisme. Han kritiserer malthusianske argumenter om at det er overbefolkningen som skaper miljøproblemer: Befolkningsveksten sør for Sahara bidrar minimalt til drivhuseffekten, siden energiforbruket jevnt over er tilnærmet null sammenliknet med den rike delen av verden. Dypere sett er malthusianismen en gammel konservativ løgn, hvis funksjon er å bringe skam over de fattige for å forsvare et økonomisk system som er årsaken til deres fattigdom. En annen form for vulgerdarwinisme finner han hos den konservative visegreven Matt Ridley, som med en optimisme så tilfreds at den nærmer seg blindhet, anvender evolusjonsprinsipper for å begrunne at markedet alltid skaper bedre vilkår for alle, naturen inkludert. Både Monbiot og Wilson bærer bevisst frem ubehagelige sannheter og gir naturproblemer skarpe konturer, vel vitende om at de fleste vil prøve å glatte over slike storskala-ubehageligheter. Wilson tillater seg likevel en annen type optimistisk spekulasjon: «Biosfæren har frembrakt menneskets bevissthet, den utviklede bevisstheten har gitt opphav til kulturen – og kulturen vil finne en måte å redde biosfæren på.» Men det vil ikke skje ved simpelthen å overlata markedet og andre «kulturkrefter» til seg selv, som om de var en andre-ordens natur som vet å skjøtte seg selv. Uhemmet vekst, ukontrollert vandring av arter, ødeleggelse av habitater, forurenning – alt dette må begrenses aktivt og iverdig. Naturen må gjøres villere – men sivilisasjonen må temmes!

Dunker er filosof. andersdunker@hotmail.com

Det politiske programmet finnes i maskinene

Benjamin Bratton:
The Stack – On Software and Sovereignty
 MIT Press, 2016

Vil den kommende tidens kriger, kriser og katastrofer først og fremst være et designproblem?

BOK: POLITIKKENS DØD

DOMINIQUE ROUTHIER

Det er alment kjent at politikken som vi kender i dag er i «krise», forstått på den måten, at tilliden til det parlamentariske styreform og dets politiske forvaltere er sterkt kompromittert, ikke minst i EU, hvor vi i kjølvandet på finanskrisen 2008 har oplevet en stadig mere tiltagende fragmentering og politisk desintegrasjon – truede på skift med tvungen Grexit og frivillig Brexit. Det græske venstreløysparti

Syrizas åbenlyse fallit overfor det teknokratiske sparerregimes tvilso-mogene agenda (væretaget af den såkaldte trojka, en treenighet bestående af EU, ECB og IMF), er af mange blevet set som symptomatisk for avslutningen på en æra, som afviklingen af selve det moderne europæiske paradigme for politik. En spidsformulering af denne tese finder man hos det venstreintellektuelle makkerpar Julien Coupat og Eric Hazan, som i den franske avis *Liberation* tidligere i år fortolkede Syrizas handlingslammelse som et operativt bilde på «politikens død».

Det kan forekomme at være en radikal konstatering, at politikken som vi kender siden den antikke polis skulle være afgået ved døden, men det er nok ikke helt forkert. I det minste hvis man ved begrepet «politikk» fortsatt tenker på beslutningsdygtige statsoverhoveder forsamlet i en barok parlamentsbygning i magtens centrum. Hvis ikke politikken allerede er død, så er den i det minste døende, men holdt kunstigt i live af et gigantisk respiratorisk apparat – et maskineri så omfattende, komplekst og globalt at det forekommer mildest talt anakronistisk at forestille sig, at det skulle være mulig å lokalisere et centrum. Magtens høje tinde er for lenget styrtet i grus, den aura

af magtfuldkommenhed der tidligere omgav politiske statsmænd (og ja, det politiske har som bekendt fra begyndelsen til enden været primært for «mænd») synes at fordampes overfor fallerede realitetsjerner som Trump, hvis fortsat accelererende retning mod det Det hvide hus – magtens symbolske højborg – kun bestyrkes ved den konstante (og algoritmisk medierede) reproduktion af Trump-memes på sociale medier.

At programmere software er i dag langt hen ad vejen sammenfaldende med at påvirke politiske prosesser og udøve politisk suverenitet.

I medieteoritikkens Benjamin Brattons stort anlagte og voluminøse bog *The Stack – On Software and Sovereignty* (2016) kobles «politikkens krise» med spørsmålet om algoritmers funktionelle relation til magten og suvereniteten i vor post-internet æra, hvor distinktionen mellem den virtuelle og den såkaldte «virkelige» verden ikke lenger forekommer meningsfuld eller brugbar. Et centralt argument i bogen er således, «at det politiske program» ikke lenger blot er

at finde i den juridiske konsensus (eller dissensus) og i den traditionelle «politikk» formaninger men også findes direkte i maskiner». Siden anden verdenskrig har det politiske konnoterede ord «program» således fået en helt ny og uomgængelig semantisk dimensjon, den software-relaterede. At programmere software er i dag langt hen ad vejen sammenfaldende med at påvirke politiske prosesser og udøve politisk suverenitet. Men overgangen fra en model for suverenitet til en anden skal ikke forstås som om at magthaverne blot har skiftet parlamentets strategi ud med *interface*-design, men snarere at den måde de forskjellige teknologiske interfaces konvergerer på, har krystalliseret sig i en ny, langt hen ad vejen *tillfeldigt* opstået global monstrositet kaldet stakken (*The Stack*): «Stakken er en enorm software/hardware formation, en proto-megastruktur [...] en maskineri der virkelig omslutter hele planeten, der ikke kun penetrerer og forstyrrer den Westphalske model for statsterritorier men også skaber nye rum i dens eget bilde: skyer (clouds), netværk, zoner, sociale grafer, økologier, megabyer, formel og informel vold, mærkværdige teologier, der alle trækker sig ind på hinanden.»

Stakken – der består af seks samnevnde lag – *Earth, Cloud, City, Address, Interface, User* – er ikke å forstå som en undertrykkelsesmaskine med et skjult cockpit bemannet af onde despoter der søger at sikre sig verdensherredømmet, men er ifølge Bratton nærmere en decentraliseret platforms-logik, der beskriver overgangen fra et suverenitetsparadigme til et andet, fra det politiske til det infrastrukturelle, fra en suveræn regering til en «algoritmisk regerings» multiple suverenitetsprocedurer.

Brattons betoning af dette afgørende skifte – decentering af den politiske magt i retning af et upersonligt kybernetisk maskineri med bo i denne verdens komplekse logistiske kredsløb af varer, penge og energier – er langt fra en særlig original tese, men kan tydeligvis spores tilbake ad post-marxistisk vej til Foucault over Deleuze og videre til Tiqqun samt Den usynlige komité. Især sidstnevnte gruppering – og i særdeleshed dennes sidste bog *Å nos amils* (Til vores venner) fra 2014 – ville ellers have vært en oplagt referanse for Bratton, da der heri netop sættes kritisk fokus på de kybernetiske kommunikationsteknologiers oppkomst i kjølvandet på anden verdenskrig, og på hvordan disse teknologiske innovasjoner

afdækker «en art regeringsførelse, hvis tilblivelsesakt næsten er gået i glemslen, men hvis begreper har en underjordisk forbindelse til de kabler der trækkes, det ene efter det andet, over hele klodens overflade, såvel som til den informationsstrøm der i lige høj grad ses løbe gjennom biologisk, kunstig intelligens, management eller de kognitive videnskaber.»

Bratton redøgr desværre ikke særlig samvittighedsfullt for det forudgående idéhistoriske forløp for sin egen – alt for stort –opslåede tese, men vælger i stedet å positionere sig i eksplicit opposition til analysen af denne mere negative type, der i stedet afskrives som uttrykk for «perpleks» og «forvirret melankoli».

Hveroverfor stiller Bratton sig – helt i tråd med tidens tekno-avant-garde – an som posthumanismens forløser, *designeren* der skal stable stakken anderledes og indfri de latente arkitektoniske potentialer for en bedre verden, hvor de forskjellige interface-regimer er «mere effektivt inklusive og mere præcist representative». Det er visionen. Designspørsmålet er således – som Bratton flere gange selv skriver – bogens centrale ærinde. I den post-politiske æra der her fremskrives som en software/hardware-fusi-

on, presenteres design simpelthen som løsningsmodellen der skal bevirke at stakken stabiliseres, snarere end undergraves.

Vi befinder os ifølge Bratton hinsides alle forestillinger om «et kommende fellesskab» – som han skriver med henvisning til titlen på en bog af den italienske filosof Giorgio Agamben fra 2004 – og det er derfor ikke lenger mulig å være «pro- eller anti-stakk», ifølge Bratton. Med ethvert substantielt alternativ således udgrænset, og det reformistiske fikspunkt fast forankret i det bestående vertikale orden, stakken, lyder «design» utrolig meget som et lidt smarere ord for «reform». Det er imidlertid sterkt tvivlsomt, om den kommende tids krige, kriser og katastrofer – fra klimaforandringer over atomkatastrofer til masseløst og armod – kan adresseres som et blot «designproblem»? Overfor en suverenitetsanalyse som Brattons vil enhver kapitalismekritisk gestus, å la den Coupat og Hazan synes å pege på med deres timelige diagnose af «politikens død», nødvendigvis fremstå som en hund i et spil kegler. Men sommetider kan selv det mest graciøse dansetrin antage en Klodshans' positur: Uanset hva, må stakken bringes til fald – inden det hele vølter ned over ørene på os.

Brua til Vatnamýri er sund

Andri Snær Magnason kjempa endene si sak på Island. Han blei ikkje president. Men klimatalene hans falt i god jord, og har

KLIMAKAMP
METTE KARLSVIK,
REYKJAVIK

byrja ein ny type miljømedvit.

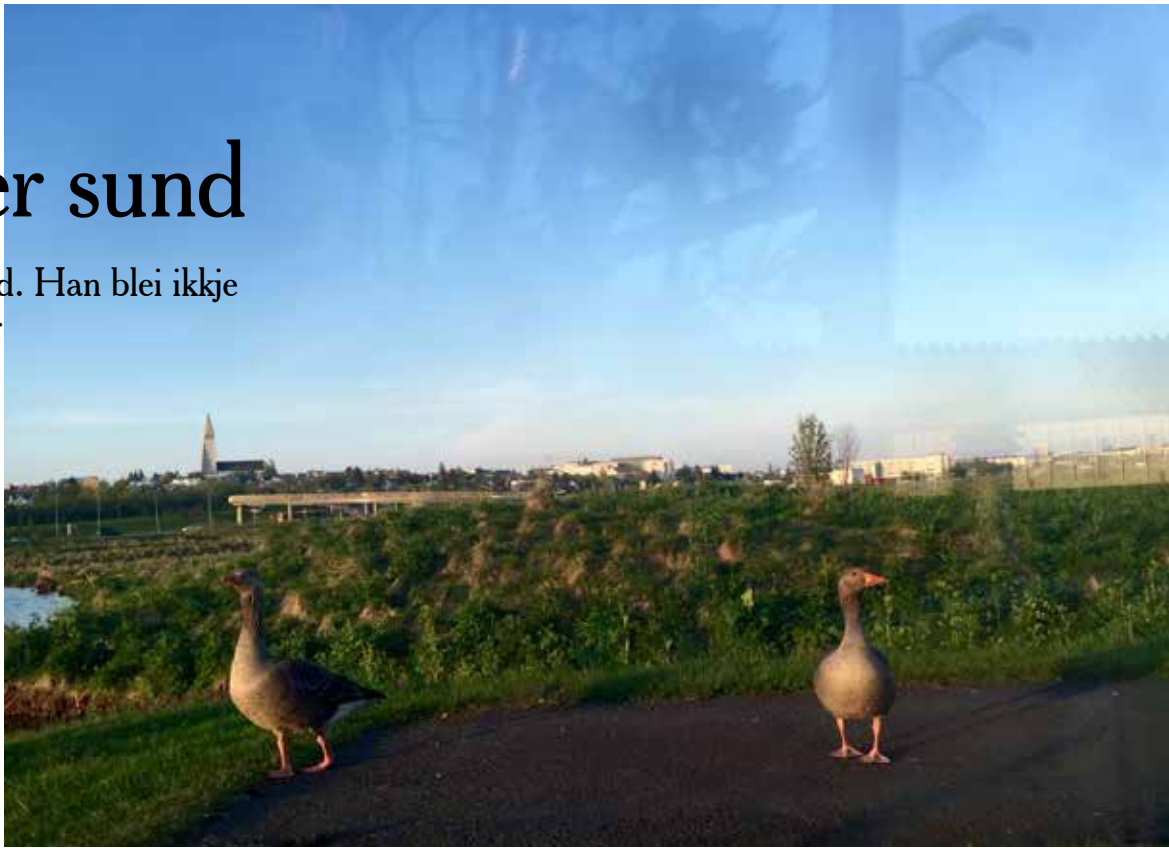
Brua til vátmarka er sund. Vatnamýri er full av andungar. Dunnøsta dyttar hovuda inn under kvarandre sine venger. Byen er dekt av mjuk morgontåke. Det luktar grønt gras og gryande dag. Alt er rundt, mosemjukt, heilt. Menneskekroppen sine armar, bein og laust hår kjennest rote-te. Sjøppel er ting på feil plass. Andemør lagar kvasse lydar og strekkjer hals. Også ho vil verne dette vakre, vedunderlege, liksom uverkelege.

Ein handskriven papirlapp heng på døra til symjehallen. Vesturbær-laug har aldri svikta før. Men denne morgonen har noko skjedd. Kva, kva? Eg kan ikkje islandsk. Men har ein nordmann tid nok, tenkjer han seg fram til meininga. «Bassenget er stengt grunna eit privat arrangement». Eg skjønner framleis ikkje. Islendingar har snakka om å privatisere ferskvatn. Men privatisere klorvatn, det gjer ein ikkje på Island. Å starte dagen med symjing og heiturpottur er ein menneskerett. Som frisk luft, ein stad å bu, tryggleik og varme. Symjehallar ligg som perler i akoyaosters over Reykjavík. Maks to kilometer til neste. Eg luktar meg fram gjennom tåka. Sola tergar tåka opp. Disen fordampar. Men over heiturpottur på Sundhöllin ligg ei lokal bygge. Ei godværsbygge, med ein gamling inni. «Góðan daginn», seier eg. «Jau. Men dagen byrja ikkje som

god», seier gamlingen: «Eg såg ikkje huset på andre sida av veggen då eg vakna. Misten var for tett.» Den tette morgontåka er eit uvanleg fenomen i byen. Ho oppstår når kald havluft kjem inn over varmt land. Reykjavík er sjeldan varm. Sjølv i juni. Men også Island merker klimaendringane. Elvene frå Vatnajökull veks. Isbrear trekk seg tilbake. Klima- og miljøvernsspørsmål er valkampsakene til den nest mest populære kandidaten i det islandske presidentvalet desse ju-nivekene. Andri Snær Magnason er ikkje berre naturvernforkjempar. Han er kunstnar, forfattar, formidlar. *Historia om den blå planeten* er ein av forteljingane som skildrar den fantastiske planeten, den som er både blå, kvit, mosegrøn og olivenfarga. Men det som engasjerer mest med boka, er borna vi følgjer. Brimi og Hulda. Bestevenene. Hjarta opnar seg når ein blir glad i noko eller nokon. Det er vanskeleg å skade dei ein ser inn i auga; dei ein blir kjent med og får tett på kroppen. Dét bør i høgaste grad òg gjelde luft, vatn, vør.

Andri Snær Magnason kjem i ein liten leigebil og hentar meg. «Solgte du SUV-en då du blei miljøpolitikar?» spør eg. «Nei», seier Andri, «eg har leigd meg ein bil til bruk under valkampen.» Slik er han framleis SUV-are sin president. Men også dei som køyrer liten bil med mindre utslipp. Biltrafikken er velorganisert og uavbroten. Han blir ein nøytral graut i bakgrunnen, noko som går inn det eine øret, ut det andre, medan Andri krossar byen i bil, og fortel om barndommen:

På sytti- og åttitalet oppheld Andri seg hos besteforeldra i feriane, og får sosekjøt frå dyr han veit kvar han har beita. Andri kjenner heile historia til dyret. Han er berre tenåring når han pu-

bliserer den første forteljinga si. Dei første bøkene er ulike former for konseptpoesi. *Bónúsþósi* kjem ut i 2003, og er ein pastisj over supermarknaden Bónús. Boka ser ut som Bónús sin eigin sjokolade, deira egne brød, kjeks, fiskepinningar og så vidare. Over heile landet står *Bónúsþósi* i sjokkelsjarar side om side med sjokoladane, tannkremen, kva som helst av momspliktige varar. Boka sel mest av alle bøker på Island. Meir enn Laxness. «Noko av ironien med prosjektet var at eg selde boka så billeg. Eg kunne ha blitt millionær på prosjektet, om eg tente meir for kvart eksempel.»

I boka *Draumelandid* klagar han staten for hallikverksemd, på vegner av naturen. Andri skuldar forbrukssamfunnet og kapitalismen for det som går galt. Han átvarar: «Dette kjem ikkje til å gå i lengda.» For Island har ikkje heilt reint rulleblad når det kjem til miljøaker. I 1995 lagar staten, ved statsminister David Oddsson, ein famøs pamflett. I grell og skakk nittitals *word art*: «Invester industrien dykkar på Island, og få elektrisitet til spottpris!» And so they do, nord-amerikanske aluminiumsselskap.

Vassdrag blir demma opp over heile landet. Store kraftverk blir bygde, og jomfruviddene blir gjennombora av monsternaster og hogspentliner. Opne landskap blir eit sjakkbrett av kraftliner – og det til relativt liten vinning. Ein del dollar i statskassa, *sure enough*. Men er dei smarte, kan naturressursane bli brukte på ein meir lukrativ og/eller miljøhelig måte. «Etter *Draumelandet*-boka har mange ting blitt endra på Island. Fleire av visjonane som eg hadde der, blei verkelege. Eg ønskte til dømes at den gamle NATO-basen skulle bli eit område for forskning på nye energikjelder som geotermikk og vindkraft. Det har det blitt.»

Ein går i ull på kontoret og på fest. Skjegg er like lange som slangeskinnskoa deira var. Krakket og boomen har dette til felles: Islendingane er like ekstreme i livsstilen.

Andri sin valkamp går stundom trått i møte med bilavhengige, SUV-elskande islendingar. Dess-

utan hevdar mange at miljø blir betre på globalt nivå om Island demmer opp vassdraga sine. The Guardian hevdar i ein artikkel at Island skal kunne produsere elektrisitet frå vulkanane sine, og at det er frå slike kjelder den importerte elektrisiteten kjem. «Det er som å hevde at alvar lagar krafta», seier Andri. Fantastiske naturområde, som han omgast i det daglege, forsvinn. Karahnjúkadammen er den største dammen og dekkar eit område stort som Manhattan med vatn. Under vatnet ligg dei gamle hekkeområda til kortnebbgås. Gåsa står på lista over utryddingstruga fuglar. Det blir litt spetakkel for bygginga av Karahnjúkadammen. Mor til Björk, Hildur, er ein av dei som lenkar seg saman i byggevegen opp til dammen. Det hjalp ikkje. Dei svaltestreikar. Det hjalp ikkje, dét heller. Så blir dammen bygd og vatnet stig. Ein seier jo at det finst nok av vatn på Island. Men midt på 00-talet blir også dét usikkert. Det nyliberale statsstyret har privatisert det meste som kan bli privatisert, og vil no også selje ferskvatnet. Det blir igjen bråk. Hildur, Björk og Eva Joly er på saken. Vatnet ender med å vere i folket, staten sine hender.

No blandar Andri Snær seg inn i miljøspørsmål for fullt. I 2006 søker han Reykjavík kommune om å få slå av alle byen sine lys i ein halvtime. «Lights off – Stars on» blir stødd av kommunen. Medan lysa er slukte, held astronomen Þorsteinn Sæmundsson eit radioframlegg om verdsrommet. Så blir lysa slått på igjen, og *the show goes on* i Reykjavík: Det er framleis to år att med champagnefontener og overforbruk før krakket. Ei ny-økologisk bølge av gjenbruk, delekultur og heimelaga mat og klede skyl over landet. Ein går i ull på kontoret og på fest. Skjegg er like lange som slangeskinnskoa deira var. Krakket og boomen har dette til felles: Islendingane er like ekstreme i livsstilen.

Det er vanskeleg å skade dei ein ser inn i auga; dei ein får tett på kroppen. Dét bør i høgaste grad òg gjelde luft, vatn, vør.

Turistane er dei same. Det blir berre fleire av dei. Dei kjem mot Norræna Husid – Nordiske Huset – med flybussen frå Keflavík, krossar Reykjanes, Hafnarfjörður, og tar av mot Reykjavík. Rett etter Hafnarfjörður, på sida som vender mot havet, ligg Bessastaðir. På ei flat, forblást, men opa og vill øy, ligg presidenten sitt vesle palass. Bessastaðir er eit par bygg i stein, ved ei kyrkje. Det er langt herfrá til Althingi, der realpolitiske avgjersler blir tekne. Men Andri meiner at nettopp klimataet er noko presidenten kan jobbe for. «Globale problem krev globale løysingar. Presidenten kan lage internasjonale nettverk.» Så køyrer han til Laugardalslauget for å sitje i varmenstampen med ein dansk registersør. Men forresten, seier han: Kom

til vallokalet mitt i kveld. Alle er velkomne!

Dørene til vallokalet er opne. Eg får suppe av ugras. Ein duo syng ode for dei uønskete vekstane. Det minner om musikanane frå moserevolusjonen rundt 00-talet: «Krut-musikarane var «naturbarn» og kunstnarar som Múm, Sigur Rós, Soley og fleire som var elska over heile verda for det snille, fengande, kanskje naivistiske uttrykket. Dei var kritiserte for dei same karaktertrekka. «Krut» betyr «søt». Omsynet og kjærleik til alt levande er fynddorda som Andri driv valkamp med. Korleis det enn går i valet, har han opna opp samtalen om klimaspørsmål og naturvern, igjen. Men brua til Vatnamýri er framleis sund. «Brua er øydelagt», seier eg til resepsjonist Sigrún. «Nei då. Brua er ikkje øydelagt. Vi berre demonterte henne litt, for å gi endene fred», fortel Sigrún. Slik var det ikkje for eit par-tre år sidan. Då gjekk eg rett frå busstoppen, over bekkene, og over stiar til Norræna Husid. Noko har skjedd med forholdet til vátmarkar og verneområde sidan då. Noko bra. Andri og Björk frontar kampen for å gjere høglandet og viddene i innlandet til verneområde. Himmelen, skyene, havet, øyene utanfor er det overordna; er rammene som alt anna kjem innanfor, alt anna er underlagt. Går lufta i lufta, kan det vere det same med litteraturen, historiene, menneska, krigane, kva som helst. Så vi begynner der, i det store, det luftige, det som er langt unna og vanskeleg å få heilt tak på. Det fortsett i varmenstampen, med nye pensjonistar. Vi slepp kvarandre tett på når vi deler vatn: Inn på huda, inn i håret, munnen, innanfor huda. Akkurat som lufta, luftfukta, surleiksgrad i luft og hav. Vi tar det ikkje inn over oss. Sanninga om klimaet, altså.

mette.karlsvik@gmail.com

Gangbrua frå busstasjonen til Vatnamýri er ikkje øydelagt. Ho går over den åtte felt breie Hringvegur. Alle foto: Karlsvik

Ett år som månedsavis!

NY TID
TRULS LIE

Kjære lesar.

For Ny Tid er det ikke arrogant å reflektere litt dypere enn dagsmediene. Heller ikke å ha for vane å se Norge som liten i en større, internasjonal sammenheng. Og det er slett ikke arrogant å stille krav til sine lesere. Ikke i en månedsavis.

Vi lager en avis for voksne, samfunnsengasjerte mennesker som leser og tenker. For mennesker som er overbevist om at verden ikke lar seg måle i terningkast. En sekser til Karl Ove Knausgård og en firer til Joachim Trier? Du verden! Nei, vi lar heller opplagssultne kolleger tilpasse seg det markedet de selv har skapt. For et år siden la vi om ukeavisen Ny Tid til månedsavis. En avis som til nå har kommentert, analysert og formidlet norske og internasjonale hendelser i 63 år. En avis som har hatt sjel nok til å overleve flere seriøse avlivningsforsøk. La meg nytte anledningen til å fortelle litt om hva en månedsavis kan være:

Saken. Vi er en avis som tror på ordet, derfor dominerer skribentene, ikke fotografene. Vi tror også på å sette sak fremfor person. Selv om personifisering engasjerer, søker vi fornuftsens eller betraktningens distanse. Der ligger muligheten for fremdeles å holde luften klar og la demokratiske prinsipper gjelde.

Dagens underholdningsindustri utleverer menneskeskjebner som råstoff. Men når en slik følelsesbært journalistikk lar personen dominere bildet, mistes muligheten for avsløring i ordets rette forstand. Å trekke sløret vekk betyr for Ny Tid ikke å løfte på dynen, men heller å la nyanser og mangfold tre frem. For bak underholdningens reproduksjon av fordommer og dyrkelse av mytter ligger en mulig tilsørløringende søvn.

Avsløring. Vår type avsløring ligger i politikken, også på kulturplanet, i tankenes og uttrykkes verden. Vi ønsker ikke å bli for teoretiske, og beveger oss stadig i erfaringsverdens materielle sammenhenger. Dessuten våger vi oss inn i gråsoner av hva som kan bevises. Vi ønsker at leseren selv fortolker hva

vi peker på, uten at alt kan dokumenteres. Slike avsløringer er også på sin plass, man kan ikke bare avvise dette som konspirasjoner. Eksempelvis Palme-mordet, eller finanslivets gjeldsbobler og mulige ragnarok.

Vi beveger oss mellom forskjellene: mellom kvinner og menn, borgere og flyktninger, Norge og Europa, Europa og verden, land og by, statsbyråkrati og mindre entreprenørskap. Man må heller ikke glemme dem som utgjør en forskjell – forbilder og prestasjoner.

Ny-anarkisme. Som et supplement til eksempelvis daglige Klassekam-

pen med sine folkelig-nasjonallorienterte trekk, eller det ukentlige og mer borgerlig-akademisk orienterte Morgenbladet, ønsker Ny Tid å være den noe ny-anarkistiske månedsavisen (se leder side 10) der en internasjonal orientering får mer plass. Så kan det finnes tre perspektiver!

Vårt perspektiv er inspirert av avisens tidligere skribent Jens Bjørneboe og hans anarkistiske tekster om frihet og sosialisme (se karikaturen over, og «Om oss» på www.nytid.no for hans tre artikler om dette). Noen ganger serverer vi på essayistisk vis tankens vilje flukt for dem som tør være passa-

sjer eller sjåfør. Utover konsensus og konvensjoners grenser, må vi igjen, som studenter, kunne reise grunnleggende spørsmål: Hvorfor skulle ikke den enormt byråkratiske norske staten bygges ned? Hvorfor i all verden skal Norge drive med våpenproduksjon? Hvorfor har ikke mediene et bedre etisk gangsyn fremfor skremsejournalistikk om terror og mer overvåkning – å rammes av terror er like sannsynlig som å rammes av en meteoritt. Og hvorfor kan man ikke velge seg mindre miljøer som vender seg bort fra norsk forbruk og økologisk ignorans, for å dyrke høyere livs-

valitet? Fremfor å tro at man at man skal endre Norge politisk? Hvorfor skulle ikke et liv i delvis utlandighet være å foretrekke? Eller et Norge med én million politiske flyktninger og spesielt nødtrengte være en høyverdig humanistisk oppgave, for et land som har råd til det?

MØKK. Vår teknologiske tidsalder må også i blant kunne forstås som post-human, der det eksperimentelle og uforutsigbare trenger spalteplass. Dessuten: Hos oss betyr avisnavnet Ny Tid noe mer langsiktig, det er selve moderniteten, eller det senmoderne, nytiden, og ønsket om forandring som ligger bak navnet.

Våre redaksjonelle hovedlinjer antydes med forkortelsen MØKK – som i møkkagraving. Slik de fire forbokstavene dreier seg om migrasjon, med en kosmopolitisk inkluderende åpenhet. Eller om økologi, og ikke bare om våre omgivelers overlevelse, men også filosofisk om vår livskvalitet, vår eksistens, og relasjoner til andre. Dessuten konflikt – at vi programmatisk kritiserer militære «løsninger», vi støtter fredsarbeid! Men ikke minst kontroll – vår tids nye kontrollsamfunn, den nye sikkerhetsindustrien basert på mistillit og fiendebilder.

Fremtiden. Om Ny Tid som månedsavis etter 63 år fortsatt skal kunne være din forståelse av verden – det er opp til deg, kjære lesar.

I vårt andre driftsår som månedsavis trenger vi støtte til å drive god journalistikk. Vi håper derfor at en del av dere våre lesere – også du som får avisen gratis med Klassekampen – kanskje gir oss en håndrekning. Dette kan eksempelvis gjøres på www.nytid.no/abo med et støttebeløp på 500 kroner. De ville ha kommet godt med!

Fortsatt god sommer!

Lie er ansvarlig redaktør.

Et årsabonnement koster kr. 790, se www.nytid.no/avis eller send sms til 450 20 044.